

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXVIII / Nr. 2
APRILIE – IUNIE 2023
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York

INCORPORATED IN AUGUST 1993

www.romanian-institute-ny.org

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian

30-18 50th Street

Woodside, New York 11377

Tel./Fax: (718) 626-6013

E-mail: DamianTh@aol.com

Biserica:

14-22 27th Ave.

(14th Street/ 27th Ave.)

Astoria, New York

Subway N, W, bus Q 18

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). Este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Archive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef (România): MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactor: SORIN PAVĂL

Fotoreporter: ALEX MARMARA

Consilieri editoriali: DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GĂF-DEAC,

AUREL ȘTEFANACHI, MUGURAȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxă. Cucerile pot fi făcute pe numele Institutului sau al Bisericii Sf. Ap. Petru și Pavel și trimise la adresa redacției: Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment). Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXVIII/ Nr. 2

Aprilie - Iunie 2023

TEOLOGIE

PR. PROF. DR. THEODOR DAMIAN

Învierea Domnului și revenirea în rai 5

DUMITRU ICHIM, *Mane, tekel, fares* 7

Ce pot visa degetele, Cântec de leagăn 8

MARCEL MIRON, *Poezia în bejenie* 9

ESEU

CORNELIU ZEANA

Mitul românesc fundamental: *Miorița* 11

ION SCOROBETE, *Mona Lisa, Nămol înflorit* 16

Sejur la Paris 17

ELENA M. CÎMPAN, *Strada Dornei* 18

Strada Călugărițelor 19

Strada Emil Gârleanu 20

EMINESCIANA

ACAD. DR. THEODOR CODREANU

Archaeus și școala românească 21

DR. MARIAN NENCESCU

Actualități eminesciene: Școala, între educație și creație 23

VASILE DAN MARCHIȘ, *Nepotul* 28

Școala vieții 29

ISTORIE LITERARĂ

PROF. UNIV. DR. ANCA SÎRGHIE

Prietenia creatoare dintre Radu Stanca și Ștefan Aug. Doinaș 31

MIHAELA ALBU, *Strecurătoarea* 45

Iluzie 46

PROZA

FLORENTINA TONIȚĂ, Scrisoarea	47
ROXANA PAVNOTESCU, A 41-a poruncă (Sorok pervîi)	51
ELENA OLARIU, La mine acasă	55
CALIOPIA TOCALĂ, <i>Turnul morții verzi, Concert simfonic, Ritm</i>	57
LIANA NICOLAE, <i>Parcă nu mai eram. Nu mai am prieteni</i>	58
<i>Fără viitor</i>	59
MARIANA FLOAREA, <i>Richard</i>	60
ALEXANDRU CAZACU, <i>Tu ești ?, Să lași în urmă amintirea</i>	61
<i>Uliul, Milostenie</i>	61

CĂRȚI ÎN AGORA

ANASTASIA DUMITRU

„Ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână”

Din exil... acasă... cu Eminescu de mână de Mihaela Albu .....

DELIA MUNTEAN

Pasărea cu zborul în somn

O sută și una de poezii de Mariana Pândaru .....

IOAN N. ROȘCA

Piesa *Exil* de Alexandra Badea în librării și pe scena

naționalului bucureștean .....

CONST. MIU

Spovedania ca memorialistică

Din umbra mușilor de Gheorghe Mocanu .....

IOAN POPOIU, Stăpânit de himere .....

ADRIANA WEIMER, *Amintire-destin, Veșnicie, Sufletul poeziei* .....

Cu iubirea, Ochii Cerului, Vinovată .....

ANIVERSĂRI

Nicolae Mareș – 85 .....

NICOLAE MAREȘ, *În nimbul chipului tău, Lumini și umbre* .....

Rugă .....

EVOCĂRI

VIORREL DIANU, <i>Ca frații</i>	91
CRISTINA ONOFRE <i>Rochia roșie a ploii, Subțire, aproape vegetal, Acoperit de cer</i>	93
MARINELA BELU-CAPȘA, <i>Sunt</i>	95

UNIVERSALIA

THEODOR DAMIAN Iuliu-Marius Morariu and the rehabilitation of the Romanian literary exile <i>Virgil Gheorghiu on Communism, Capitalism and National Socialism</i> de Iuliu-Marius Morariu	95
CARMEN-ELENA ȘTEFĂNESCU (POGONICI) Cântece românești în <i>Cancionero Infantil Universal</i> de Bonifacio Gil	96
IOAN HĂDĂRIG, <i>Waiting for a word. 13., 14., 15.</i>	102
<i>16., 17., 18., 19.</i>	103
<i>20., 21.</i> Transl. from Romanian by Casandra Ioan	104
SILVIA C. NEGRU <i>Perceiving Vowels, Tears Of Leaves, At Night, When Horses Are Stolen</i> <i>Existence, The Stone Harp</i>	105 106

ISTORIE

THEODOR DAMIAN Arhimandritul Neofit Scriban despre unirea și neunirea Principatelor Române	107
TANȚA TĂNĂȘESCU, <i>Venirea Primăverii la Muzeul Satului</i>	112

RECENZII

IULIU-MARIUS MORARIU Theodor Damian la Maria Eich <i>Poemele de la Maria Eich</i> de Theodor Damian	115
ELENA M. CÎMPAN Revista <i>Arhivele Bistriței</i> a trecut de numărul 20	117
GALERIA SPIRITUS	120
ANUNȚURI	123

Așadar celebrăm Învierea Domnului
ca pe propriul nostru eveniment,
asumând-o în întregime și trăind întru Ea
și întru Cel ce pentru noi și pentru a noastră mântuire
a sfărâmat puterea morții,
după cum cântăm și mărturisim:

*Hristos a înviat din morți
Cu moartea pe moarte călcând
Și celor din morminte viață dăruindu-le.*

PR. PROF. DR. THEODOR DAMIAN

Învierea Domnului și revenirea în rai

*De la moarte la viață
Și de la pământ la cer
Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi.
(Din Canonul Învierii)*

Dumnezeu l-a făcut pe om spre comuniune veșnică de iubire cu El în Împărăția Sa, în rai, așa cum se vede din învățătura Domnului Hristos despre judecata din urmă când El se va adresa dreptilor cu aceste cuvinte: „Veniți binecuvântații Părintelui Meu și moșteniți Împărăția care v-a fost pregătită vouă de la facerea lumii” (Matei 25, 34). Asta arată că omul, în destinația și condiția lui inițială, a fost făcut capabil de veșnicie (*homo capax infiniti*) și ceea ce este foarte important, că această capacitate, compatibilitate cu veșnicia nu s-a distrus prin căderea din rai.

Totuși, în căderea sa omul a rătăcit calea și chiar când ar fi vrut să revină, aceasta nu mai era de găsit. Lucian Blaga face o frumoasă referire la acest lucru în poemul *Ioan se sfâșie în pustie*: „Umblăm tulburați și fără de voie / printre stihiiile nopții te iscodim... și întrebăm de tine - Elohim! / ... Animale străine prin spații oprim / și le-ntrebăm de tine, Elohim! / Până în cele din urmă margini privim ... / drumul întoarcerii nu-l mai știm / Elohim, Elohim.”

De aceea, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său în lume, ca să-i arate omului drumul, El fiind călăuză și cale în același timp, căci zice: „Eu sunt calea” (Ioan 14, 6), dar și ca să-i reamintească omului de veșnicie, nu numai prin cuvântul de învățătură, dar mai ales prin Învierea Sa menită să demonstreze că învierea este posibilă, și așa cum explică Sf. Pavel, „cei morți în Hristos vor învia întâi”, dar și toți ceilalți, cei vii, vor fi răpiți cu ei în nori pentru a trăi veșnic în comuniunea divină (I Tesaloniceni 4, 16-17).

Deschiderea raiului pentru revenirea noastră acolo este anunțată chiar de la Nașterea Domnului, cum zice frumos o colindă: „Raiul cel închis / Azi iar s-a deschis”, confirmând astfel unitatea tuturor aspectelor și momentelor vieții și activității Mântuitorului, toate convergând spre miracolul suprem, Învierea Sa din morți, punctul culminant al misiunii Sale pământești.

Știm din Sf. Scriptură ce s-a întâmplat în existența paradisiacă a proto-părinților noștri și anume ispita, păcatul neascultării, alungarea din rai, dar știm și de dragostea paradoxală a lui Dumnezeu pentru om chiar în starea lui de cădere, așa cum citim în prima rugăciune de dezlegare de la slujba de înmormântare: „dar el călcând porunca învățaturii Tale și nepăzind chipul

Tău de care era împărțit – ca răutatea să nu fie fără de moarte – din iubire de oameni”, [...] Dumnezeu a rânduit moartea, adică desfacerea sufletului de trup „pentru ca sufletul să meargă acolo de unde ființa și-a luat până la obștească înviere”. Cu alte cuvinte sufletul se întoarce la Dumnezeu și așteaptă învierea generală când își va relua trupul transfigurat și se va prezenta în fața dreptului Judecător. Iar Sf. Ap. Pavel precizează că „cei drepti vor învia întâi”, deci implicit și toți ceilalți apoi.

Înțelegem de aici că după căderea omului porțile raiului s-au închis exact ca în cazul fiului risipitor care la plecarea din casa părintească a închis porțile în urma lui. Dar acestea au rămas deschise în inima Tatălui!

Însă ceea ce a făcut Dumnezeu pentru om prin Iisus Hristos depășește chiar și pilda fiului risipitor. În această pildă, tatăl nu a trimis pe nimeni după fiu ca să-l roage să revină, să-i amintească de faptul că tatăl său încă îl așteaptă. Aici, Părintele cere să facă exact așa ceva: a trimis, nu slugi, ci pe Însuși Fiul Său cu această jertfelnică misiune: să-i amintească omului de rai, de locul de unde vine, unde se cuvine să fie și unde poate reveni oricând.

Învierea, desigur, presupune moartea, dar aceasta nu mai înfricoșează deoarece dincolo de ea este viață și încă viață veșnică. De aceea în cuvântul său care se citește în noaptea Învierii, Sf. Ioan Gură de Aur întreabă: „Unde-ți este moarte boldul”? Unde-ți este tăria? Și tot el răspunde: „Hristos a înviat și moartea s-a omorât”.

Însă pentru a învia în Hristos trebuie să trăim în Hristos, adică să trăim pe pământ făcând voia lui Dumnezeu așa cum se face în cer, cum zicem în rugăciunea „Tatăl nostru”, pentru că, zice tot Sf. Ioan Gură de aur, nu trebuie să uităm că suntem cetățeni a două lumi: a timpului și a eternității, iar pragul dintre timp și eternitate este Învierea Domnului și acesta este punctul central al credinței noastre. De aceea avertizează Sf. Ap. Pavel: „dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică este și credința noastră” (I Cor. 15, 16).

Idea de prag între moarte și înviere sau între viața de aici și viața de dincolo prin înviere trecând prin pragul morții este inclusă și ilustrată și de una dintre cântările Canonului Învierii care zice „că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi”.

Deci El și numai El. Întru El avem viața, întru El trăim, viem și suntem (Fapt. Ap. 17, 28), întru El viem și înviem și suntem aici și dincolo. „Afară de Tine, pe altul nu știm”, cântăm în rugăciunea *Învierea lui Hristos*, mai ales că ne și încredințază: „Eu sunt învierea și viața. Cel ce crede-n Mine, chiar dacă va muri, viu va fi” (Ioan 11, 25).

Mântuitorul Hristos vorbește despre posibilitatea revenirii noastre în rai ori de câte ori vorbește despre Împărăția cerurilor în sensul unei realități concrete, ca de exemplu atunci când le spune ucenicilor la Cina cea de Taină: „și vă spun vouă că nu voi mai bea din acest rod al viței până în ziua când îl voi bea cu voi, nou, în Împărăția Tatălui Meu” (Matei 26, 29), sau când le

spune despre casa Tatălui ceresc; „Mă duc să vă gătesc loc... vă voi lua cu Mine ca să fiți și voi unde sunt Eu” (Ioan 14, 2-3).

Și revenirea noastră în rai prin Învierea lui Hristos, adică strămutarea de aici dincolo este ea însăși un Paști, Pesah, care, de fapt, înseamnă *trecere*, amintind de ieșirea evreilor din Egipt în urma trecerii îngerului morții pe la casele egiptenilor luându-le pe întâii născuți dar lăsându-i în viață pe cei ai evreilor care vor avea ușorii și pragul de sus al caselor lor unse cu sângele mielului pascal pregătit după ritualul dictat de Dumnezeu (Ieșire 12, 3-14).

Pesah duce ca gândul și la trecerea evreilor prin Marea Roșie și prin pustie spre pământul făgăduinței, ca și a noastră prin marea vieții ce se înalță de viforul ispitelor, cum spune o cântare de la slujba înmormântării.

Dar trecerea pascală este mai ales trecerea Domnului Hristos pe pământ, trecerea Lui din moarte la viață și a noastră întru El de pe pământ la cer, El fiind „Paștile care ne-au deschis nouă ușile raiului”, cum frumos spune o stihiră de la Laudele utreniei din noaptea Învierii.

* * *

Așadar celebrăm Învierea Domnului ca pe propriul nostru eveniment, asumând-o în întregime și trăind întru Ea și întru Cel ce pentru noi și pentru a noastră mântuire a sfărâmat puterea morții, după cum cântăm și mărturisim:

Hristos a înviat din morți

Cu moartea pe moarte călcând

Și celor din morminte viață dăruindu-le.

DUMITRU ICHIM

Mane, tekel, fares

*„Dă-te deoparte”,
mi-a zis noaptea,
până s-a făcut
în întregime albă.*

*„Dă-te deoparte”,
a repetat și ziua,
până s-a făcut
în întregime neagră.*

*„Dă-te deoparte!
Să treacă!
Fă-i loc!”,
a dat din cap
și ultima seară.*

*„Tu n-ai citit niciodată,
pe zidul înalt de la moară,
ce scrie cu buche de foc?”*

Ce pot visa degetele

*În mâna mea
degetele tale au adormit.
Mă întrebi: – Te pricepi la ghicit
din amăgitul de vis?
– Degetul mare –
un țărnișor
cu val de cocoare.
Arătătorul –
se ridică pe vârfuri
să atingă cocorul.
Cel mijlociu –
că-i la școală târziu.
Degetul mic –
trage de coadă-un pisic,
iar inelarul, din somn alb de laur,
un cântec cu undă de aur.
Numai buzele tale
întredeschise,
flămânde și caste
le ceartă-ndesat și tăcut: – Sunteți niște proaste,
cum de nici una din voi
n-a visat
ceva mai acatării,
măcar un sărut?*

Cântec de leagăn

*Dormi, cărarea-i violină
pe sub pinii din grădină.
Apele au tras perdeaua
și-ntr-un cântec doarme steaua.
Timpu-i lin, vioara nouă
îți destramă visu-n rouă.
Când regina nopții vine,
ce-ar fi să mă dormi pe mine?
Doarme-mă cum mă dormise
un salcâm până-nflorise
visul tău privighetorii.
Dormi, lumina mea și-a florii!*

Poezia în bejenie

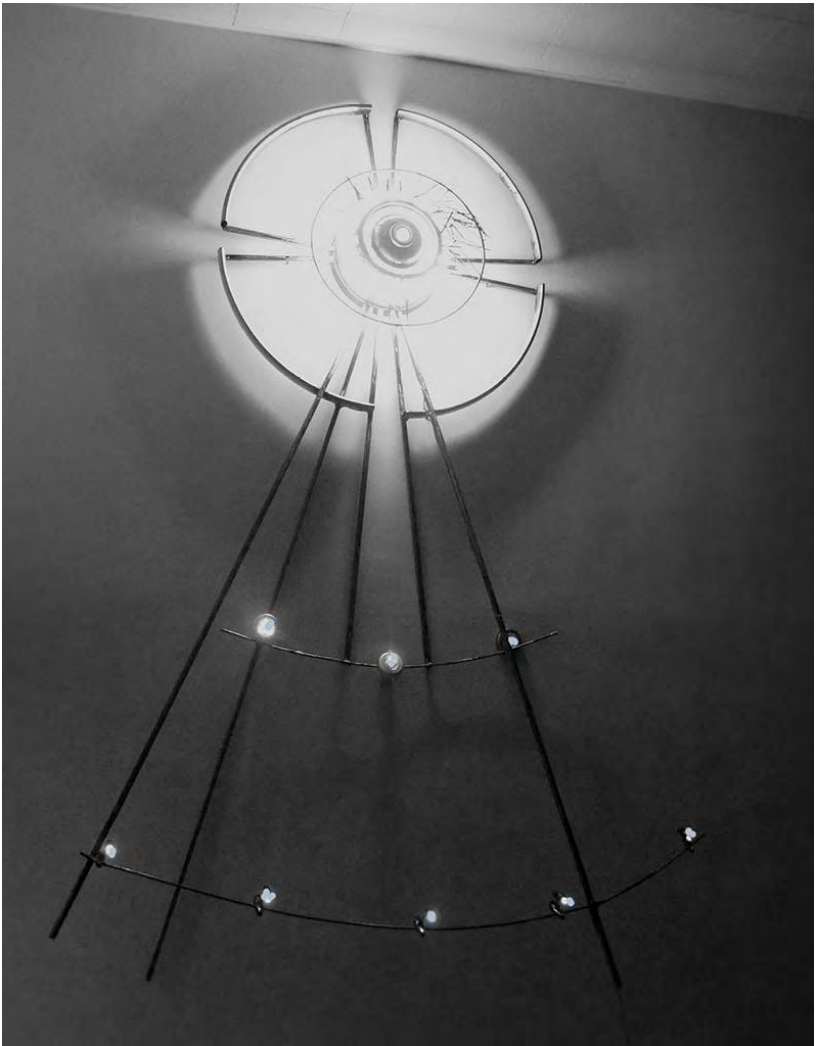
*La graniță
în valuri
ochi de toate culorile
plini de aceleași lacrimi.*

*Atâta amar de poeme
oameni și flori
soare cu plete aurii
plânse
și soare cu dinți
cântece de leagăn pierdute pe drumuri
bătrâni
femei și copii
de vorbă cu moartea.*

*Doamne
de la fața Ta unde vom fugi?
spre ceruri
ne împiedică aviația de război
în adâncurile mării
submarinele nucleare domnesc;
în iad?
să nu fie!
în România
în Polonia
amară și străină bejenie!*

*Lasă-mă Doamne acasă
să postesc postul războiului
să tremur
să mă învelesc în spaime
și frică.*

*Numai acolo
printre mormintele părințești
pot trăi învierea Ta
și pot cânta
Hristos anesti!
Hristos a înviat!*

Viorica Colpacci, *Stea ascendentă*

CORNELIU ZEANA

Mitul românesc fundamental: *Miorița*

Miturile nu sunt o simplă scorneală, o fabulație. Ele își află sorgintea în magma subconștientă a popoarelor care este transmisă genetic și le modelează caracterul și comportamentul, fiecare neam având personalitatea, profilul său psihologic mai mult sau mai puțin distinct. În genomul uman, volumul genelor (mesajelor) care codifică trăsăturile psihologice este deosebit de amplu și încă necercetat. Peste acest fond genetic se suprapun, și pot deveni precumpănitoare, educația și cultura, religia ocupând și ea un loc însemnat.

Determinismul genetic nu este însă imuabil, existând un potențial de variabilitate-adaptabilitate care impulsionează diferențierea și evoluția. Problema este vastă astfel încât ne vom opri asupra unui singur punct: ereditatea caracterelor dobândite și mai cu seamă a celor castigate prin experiență și învățare. Cu alte cuvinte, dacă ne cultivăm spiritul, o facem și pentru urmașii noștri. Traumele de proporții pe care le-a suferit un popor reverberează în generațiile care urmează, chiar până la cea de a șaptea. Poate că nu este foarte „politically correct” dar există, în grad mocnit, unele antipatii sau măcar nepotriviri între popoare, așa cum există și simpatii sau compatibilități nejustificate altfel, dincolo de contactele și evenimentele istorice care le-ar putea explica.

Un exemplu concret care ilustrează posibilitatea transmiterii ereditare a caracterelor dobândite (prin învățare de pildă) este experimentul canarului și privighetorii. Cântecele privighetorii se deprinde de la părinți, se învață; un pui crescut în mediu artificial nu știe să cânte. Dacă un astfel de pui crește lângă un canar cântător el va imita, atunci când se maturizează și începe să cânte, trilarile canarului. Uimitor este însă faptul că și puii săi vor cânta astfel chiar în absența modelului. Deci, o trăsătură dobândită se poate transmite urmașilor.

Revenind la mit și la *Miorița*, dacă această superbă baladă ar fi fost doar opera inspirată, genială a unui individ anume, ea nu ar fi fost difuzată atât de masiv, preluată de un întreg popor, pătrunzând până în intimitatea genetică a personalității acestuia pe care o modelează.

Popoarele nordice au altfel de mituri, adesea cu nuanță războinică; *Miorița* nu prinde în acest spațiu. În miturile Greciei Antice regăsim pe alocuri înfruntarea destinului, lupta cu soarta uneori nemiloasă. Și Beethoven, în *Simfonia Destinului* sau în *Eroica*, transmite limpede acest mesaj. În *Miorița* aflăm resemnare, acceptarea destinului. Deoarece unele variante sau similitudini se regăsesc pe ici pe colo și la alte popoare, îndeosebi balcanice, unii răuvoitori au spus că această baladă ar fi importată.

Dimpotrivă, credem că *Miorița* a fost exportată în arealul balcanic unde a prins pe alocuri, ca o poveste, dar fără intensitatea trăirii interioare pe care o vedem la români. *Miorița* nu a fost însă preluată și acceptată de aromâni (Macedo-armâni) deoarece nu li se potrivește, mitologia lor este mai degrabă eroică, luptătoare și chiar răzbunătoare. Sunt ”perifani”, adică mândri, trăsătură care le-a adus și mari nenorociri cum a fost distrugerea Moscopoliei de către bandele lui Ali Pașa de Tepene, pornită de la faptul că un celnic armân nu a vrut să-și dea fata de a cărei frumusețe se dusesse vestea spre a deveni o cadână de harem. Ei spun: mai bine mort decât înjosit. În România comunistă, această etnie pe care statul român actual nu vrea să o recunoască drept minoritate, așa cum este și cum se simt aromânii, s-a opus în masă bolșevizării țării iar ca represalii, armânii au populat cu prisosință lagărele și mulțimea de închisori despre care încă se vorbește prea puțin. Se spune, adevărat sau nu, că marele cărturar și patriot Mircea Vulcănescu, ucis de comuniști în mod bestial, ar fi rostit înainte de moarte cuvintele: să nu ne răzbuțați! A fost român până în măduva oaselor. Dacă ar fi fost Armân și-ar fi înghițit în sine, cu greu, astfel de vorbe izvorâte, desigur, din simțirea și trăirea creștină de profunzime.

Tot românul cunoaște balada *Miorița* și i se umezesc ochii ori de câte ori o recită sau o aude. Firesc, a fost pusă și pe note, varianta interpretată de Grigore Leșe fiind un exemplu.

Dramatica faptă,uciderea tânărului cioban încă nenunțat de către ceilalți doi, se petrece într-un loc mirific, așa cum încă la început aflăm din versurile minunate „Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai” căci poporul nostru înfățișează raiul ca pe un loc cu bogată verdeață. Dragostea de animale este personificată în oița cea minunată care-l vestește pe ciobănașul moldovean că este pândit de primejdia morții. Baciul ungurean și cel vrâncean se asociază și pun la cale crima al cărei scop este acea ”fama auri”, foamea de aur, de îmbogățire. Cel care urmează a fi ucis nu fuge, căci astfel și-ar părăsi turma sa, dar nici nu se pregătește de luptă. Moartea este transfigurată într-o nuntă, brazilii îi sunt nuntași, din nou răzbate înfrățirea cu natura, iar ultimul său gând se îndreaptă către maica sa, într-o desăvârșită pietate filială. Nu este uitat cerul, cu veșnicele sale stele care-l luminează. Din acest final transpare ca un voal aluziv tragismul morții lui Iisus.

Odată cu moartea aceluia ciobănaș pătruns de dragostea pentru turma sa se încheie și tragica baladă. Totuși, nu este prea greu să ne închipuim urmarea.

Durerea *Mioriței*, oița fabuloasă care i-a anunțat păstorului apropiatul sfârșit, a fost neostoită, Ea a continuat să refuze hrana și a murit, cum se zice în popor, de inimă rea. Ucigașii îngropară trupul rămas fără de viață al celui ucis și trecură la împărțirea turmei. Mai întâi oile, una câte una, iar după aceea, cu cei doi măgari de povară a fost mai simplu. O mare tristețe se abătu asupra turmei timp de mai multe zile, apoi, cum se știe, oile uită și se lasă pe mâna noilor stăpâni. Măgarii își clătinau capetele și urechile, iar în ochi li se

iveau, în răstimpuri, lacrimi curate. Căinii ciobanului ucis se puneau noaptea pe urlat, mai cu seamă pe lună plină. Unul din ei fu găsit mort, după mai multe zile, culcat pe o latură și cu botul deschis, deasupra locului unde zăcea ciobănașul ucis. Câinele credincios, nemângâiat, săpase cu labela o groapă dând la o parte pământul reavăn, spre a simți mirosul fostului său stăpân și prieten. Un alt câine dispăru fără urmă, iar cei doi rămași își reluară încet încet datoria păzirii turmei pe care o țineau laolaltă, veghind asupra primejdiilor ce se mai iveau. Își urmau vocația.

Cât despre răufăcători, aceștia au pus deoparte câteva oițe, dintre cele mai arătoase și valoroase, pentru eventualitatea în care justiția s-ar interesa mai îndeaproape de dispariția fără urme a ciobănașului și ar dispune efectuarea unor investigații. Din lâna acestor mioare s-a confecționat o eșarfă spre a acoperi ochii zeiței Themis, așa cum este percepută această respectabilă figură mitologică mai cu seamă de generația actuală: legată la ochi, precum toate reprezentările statuare și grafice o înfățișează.

Nu se vorbește în această superbă baladă, metaforă, legendă sau mit, de nici de o pedeapsă care i-ar fi ajuns pe ucigași. Potrivit mentalității armâne, aceasta s-ar cere fără îndoială. Un proverb de-al lor spune că "Dumnedză amână dar nu agârșește", adică nu uită. Uitarea este considerată a fi un mare păcat în ochii acestui neam la care pietatea filială este o trăsătură fundamentală, analogă celei predicată de Confucius, a cărui filosofie a împregnat atât de puternic spiritualitatea chineză.

Vendeta, acea înfricoșătoare pedepsire care transcende generația celui vinovat, de neînțeles pentru alte neamuri, o regăsim ca atare numai la albanezi și la armâni. A dăinuit până aproape de zilele noastre. Probabil că vendetta are la bază un determinism genetic al comportamentului, ilustrând, pe de altă parte, și o anumită înrudire a celor două neamuri balcanice. Nu o regăsim la popoarele nord sau vesteuropene.

Legendele încețoșate și ținuturi nordice l-au inspirat pe Shakespeare să scrie piesa *Hamlet*. Fantoma regelui ucis mișelește îi vorbește fiului său despre răzbunare, iar Hamlet trăiește doar în acest spirit.

Cei care studiază psihologia popoarelor nu stăruie prea mult în aprofundarea unor astfel de aspecte neliniștitoare. Amintim însă că în ultimul Război Mondial americanii au înființat un institut de psihologie dedicat studiului popoarelor cu care erau în acel conflict decisiv. Rușii, continuând tradiția sovietică, au și ei un astfel de institut de mare importanță, după cum se pare că nici Israelul nu ar fi mai prejos. Cum se comportă românii în război, cum percep înfrângerea și ce fac în această situație? Românii se dovedesc un popor mioritic, lesne se resemnează și uită cu ușurință, cel puțin în aparență. Ba chiar evită să-și scoată la vedere rănilor care s-ar putea să sângereze. În timp ce polonezii evocă și comemorează cu strășnicie masacrul făcut de sovietici la Katyn, românii trec sub tăcere masacrul de la Fântâna Albă, încă mai crud decât cel amintit mai sus. Nu se vorbește nici de bombardamentul sălbatic și nejustificat efectuat de aviația americană asupra

Bucureștilor la 4 aprilie 1944, când soarta războiului era decisă deja, numărul morților (femei, copii, bătrâni), întrecând pe cel al victimelor teribilelor cutremure care au lovit țara noastră în 1940 și 1977. Japonezii care au fost și ei înfrânți în acest mare război, nu se sfiesc să comemoreze cu jale și impresionant ceremoniale victimele bombardamentelor atomice de la Hiroșima și Nagasaki. Este interesant faptul că în mitologia japoneză nu există nimic comparabil cu mitul nostru fundamental, considerat astfel de toți cei, nu puțini, care i-au aprofundat sensurile, începând (sau continuând) cu Mircea Eliade sau George Călinescu. Japonia a capitulat doar după ce ajunsese aproape de distrugerea genocidală totală prin bombardamente atomice. Au pus o singură condiție: să li se respecte împăratul lor, cel care i-a condus în război. Ei nu au încheiat niciodată un tratat de pace cu Rusia sovietică sau cu cea actuală, iar în anul 2022 au reafirmat cerința ca cele patru insule ținute încă sub ocupație să le fie restituite. Au fost modești, deoarece și Sahalinul este un străvechi teritoriu japonez. România, fără să-i ceară nimeni, a semnat recent tratatul cu Ucraina prin care recunoaște pierderea teritoriilor răpite după blestematul tratat Ribbentrop-Molotov. Nu peste multă vreme devine necesară reînnoirea (sau denunțarea) respectivului tratat. Ceaușescu nu l-ar fi semnat.

Finlanda, țară care nu a intrat în NATO socotind că la nevoie se va apăra singură, a luptat eroid împotriva invaziei sovietice. Copleșită de o armată uriașă, rămasă aproape fără luptători, a fost înfrântă, ca și România de altfel. La Helsinki, dar și în alte orașe, este amplasată statuia mareșalului Mannerheim, conducătorul lor în lupta pierdută. Au refuzat să-l predea sovieticilor după înfrângere. La noi, întregul guvern care a purtat povara războiului a fost executat prin împușcare. În istoria noastră, trădați și uciși au fost Tudor Vladimirescu, Mihai Viteazul, putem vorbi și de Avram Iancu și de mulți alții. Uciderea după un simulacru de proces a președintelui Nicolae Ceaușescu singularizează România în grupul fostelor țări socialist-comuniste. Detronarea lui Alexandru Ioan Cuza în urma complotului monstruoasei coaliții nu ne face cinste. Poporul mioritic nu s-a răsculat. Acceptă cu ușurătate domnie străină, care, din fericie, s-a dovedit benefică prin Carol I și Ferdinand, dinastie Hohenzollern. Acești regi au ridicat țara, dar Carol al doilea a dezonorat regalitatea. S-a dovedit laș, criminal și odios. Controversatul Liviu Dragnea la întrebarea capcană dacă ar accepta monarhia, a răspuns: da, dar regele să fie român. În Elveția, la Friburg, a avut loc în 1992 un Congres al Mișcării Europene la care am participat ca președinte al Secțiunii Naționale Române, poziție preluată de la George Ciorănescu, figură emblematică a exilului românesc. Incitați de un articol defăimător din *Nouvel Observateur*, s-au făcut auzite acuzații cum că în România sunt pogromuri împotriva țiganilor. Asta, după ce comunismul se prăbușise. A fost de față și "regele" Cioabă, neinvitat însă, dar și fiica sa Luminița Cioabă, distinsă poetă, făcând parte din delegația noastră. În numele comunității sale, și în virtutea poziției de frunte în cadrul acesteia,

Cioabă a emis pretenții, relativ exagerate. Am luat cuvântul în legătură cu absurditatea ziselor pogromuri antițigani. Cum vă imaginați, le-am spus, că în România se pot petrece astfel de lucruri când a fost ales ca președinte al țării, prin vot majoritar, un țigan (pe atunci așa se spunea), în persoana lui Ion Iliescu, dar, mai mult, avem și un țigan premier, pe Adrian Năstase. Sala a amuțit, iar discuțiile au urmat un alt fâgaș.

Revenim în câteva rânduri asupra lui Nicolae Ceaușescu. Fire de revoltat-revoluționar înăscut, caracter și voință puternice. Cele mai grave păcate care-i întunecă amintirea sunt legate de participarea activă la reprimarea în sânge a țăranilor care s-au opus colectivizării. În adolescență, a fost adus din post în post de jandarmi nu pentru că era comunist, ci pentru că la începuturile activității sale politice fusese atras de ideile extremei drepte. Afinitățile sale legionare au fost ascunse cu grijă de biografia oficiali ai regimului communist. A intrat însă repede în rândurile partidului comunist și nu întâmplător a ajuns în fruntea acestuia, propulsat de o puternică forță interioară. Avea vocație de conducător, subminat însă de nefericita alăturare cu tovarășa sa de viață. Patriotismul său este însă incontestabil, ca și curajul dovedit atunci când a refuzat să participe la invadarea Cehoslovaciei în 1968, atrăgându-și furia sovieticilor. Fusese o primăvară timpurie, cea de la Praga, și revenise înghețul comunist. Cu ambițiile sale nemăsurate Ceaușescu dorea ca România să strălucească asemeni soarelui de pe cer. România a devenit însă o forță diplomatică însemnată pe eșichierul mondial. A industrializat țara și a ordonat construcții gigantice. Metroul capitalei este doar un exemplu. A strivit însă, sub tălpi, poporul care ajunsese sleit de puteri, fiind supus la eforturi epuizante și privațiuni excesive. A uitat că poporul are nevoie de pâine, dar încă și de ceva în plus. De idei și de idealuri, niciodată atinse, dar spre care se năzuiește. Comunismul se perimase și lucrurile nu puteau fi ținute pe loc prin dictatură. Cei cinci miloane de membri ai partidului unic l-au părăsit degrabă când a bătut ceasul de cumpănă al Ioviluției. Cu puțină vreme mai înainte îl aplaudaseră frenetic. După 1990, poporul mioritic a redevenit docil sub o altă formă și conducere. Sentimentul național, patriotismul, s-au prăbușit într-o mare de apatie. Când a fost numnit M.R.U. în fruntea guvernului României, un epigramist a consemnat: „N-aș dori acum să critic / Nici să treier vorbe-n van / La poporul mioritic / Premier e-un Ungurean”. O trimitere la mitul fundamental al neamului românesc.

Chinezii consideră că istoria nu poate fi judecată mai înainte de trecerea măcar a unui secol.

Pentru noi, cei de astăzi, *Miorița*, mit, baladă și cântec, trebuie să ne amintească în mod imperativ de misiunea și datoria ocrotirii naturii cu care a fost binecuvântată această țară. Natura și oamenii. Românii. Nădărdim ca, meditănd asupra faptelor istorisite în această baladă, să nu îngăduim ca istoria, mai precis unele pagini ale sale care nu sunt prea luminoase, cum a fost comunismul bolșevic să se repete.

Mona Lisa

*privirea de smoală din alveole se scurge
blând
scormonitoare transmite frunzelor
intrate în metal
melancolia brumei de mister
mă ținutuește cum trec
sub chipul ei de lună plină
noaptea
Luvrul stăpânește teritoriul tău femeie
prin mine lipăie acest duel
pe care nu maestrul florentin l-a născut ci
instrument pe al cărui coardă
apasă tăcerea
deschide nestăvilite penumbrele
pentru mărturia acestui foșnet bizar
în spectru-i de cornișă*

Nămol înflorit

*pe vremea asta nici castanie nici grizonată
se adâncesc și viperele în cuib
pe trotuarul ignobil
nu trece nici soarele nici umbra
chipul înserării prezent
îmi strigă năluca
prin crăpatura ferestrei
neodihna își fabrică de amorul artei
ploi se retrag
înaintează din vest sau din nord
biciuie praful înflorit între umerii zilelor
stoarse de viață
o buturugă la care s-a renunțat
ocrotește ramolimentul unui zbor de turturea
care vehiculează printre ramurile
copacului încetinit din dosul
casei
revitalizarea în trei acte
recitesc scrisoarea din bucați și nu reușesc
să înțeleg în somn tema acestei
simple griji*

Sejur la Paris

*dupa cum mi-ai deschis i-am aflat pe paguboșii din
dragoste care din Ile de la Cite stârniră
viteza reacției
de-mi trezești energii nemăsurate
să cutreier ca un nebun geometria buclelor
tale chiar dezamăgit de-aș fi
mă supun fermecat
la a nu știu câta încercare a te uita
din intrarea cu iz de nesomn al cartierului rău
famat să adăp burțile ploșnițelor sub metroul Barbe-
Rocheouart*

*prin pelerina de ploaie genunchii cântă la încheieturi
ceva atât de romantic încât nu spui a se fi deșurubat din
Halyday & Dion zâmbetul trist
cum dau colțul prin pont de l'art și ies în linie dreaptă
prin ninsoarea artificială de stele
în pestrițul Champs Elysees
să mă îndop la carnați de porc în baton cu muștar
din Catalonia
de parcă cineva îmi strigă numele pe limita
transfăgărășeană atât de albastră e
pacea sub platanii de lumină
Eiffel
care nu răzbună vreun gând*

*lucrurile din urmă se agață de tălpi
dizolvă tăcerea prin fumul dens al arsurii
fluviul soarbe dureri în atâtea limbi gătuite pe circuitele
electronice ape de fard lecuiesc buba
putredă
calea nu-mi rezervă nimic spre arcu de la finele zilei
notez în carnetul care se deșiră oricum
episodul cu artera secționată
sub carusel
boiangeria insului desculț pretinde suprataxa
ofer circumferința hardului gri homeric
râde în căciula de mițe
din partea opusă în graiul de baștină
se apleacă o bacnotă de 5 euro
închid fermoarul puzderiei de nimicuri
și plec lejer spre port Maillote*

Strada Dornei

*Strada Dornei e strada care mă ademenește
Și mă păcălește și mă face
Să cred că duce spre Vatra Dornei
La jumătatea drumului spre acasă la mine
Dar nu e așa,
Și ea știe că nu este așa,
Tocmai de aceea, din locul ei privilegiat,
De mijloc, echilibru pentru celelalte străzi ale Bistriței
Vechi și noi,
Nici nu-i pasă dacă e măturată sau nu
Negustorii sunt la ei la poartă
Pe Dornei s-a deschis prima consignație
Venea lume să vadă ce mai poate cumpăra
Ce mai e de vândut
Sau să lase obiecte, că așa e la consignație –
Străziii i s-a adăugat și un nume săsesc
Beutlergasse, un fel de uliță a pungarilor,
De la pungă, pliculeț, și cel de ceai
La care i se spune Teebeutel,
Pungari, nu pungași,
E o stradă cu sens unic
Într-un fel, toate străzile sunt cu sens unic
Strada Dornei nu are sensul spre Dorna
Ci spre Cluj,
Iar la capătul ei se află Liceul de Arte
Și Casa Argintarului
Continuă cu Galeria de Artă și cu casele cu arcade
Numite Sugălete
Dar strada Dornei e o stradă cu arta ei
Un fel de Lipscani rătăcit prin Ardeal....*

Strada Călugărițelor

*E un pasaj cu denumire germană
Nonnengasse
Într-un labirint de străzi din orașul cetate
Stranie denumire pentru o stradă strâmtă
Cea mai îngustă dintre străzile Bistriței
Un fel de trecătoare
O scurtătură
Pentru călugărițe
Cele îmbrăcate în negru de sus până jos
Dar pe dinăuntru sunt albe, ca lumina,
Fiiințe care ciripesc prin cor de mănăstire
Sau purtând nume de insecte întâlnite
Prin lunci, prin crânguri, prin păduri –
Va fi fost prin Bistrița vreo invazie de călugărițe
Asemenea celei a lăcustelor
De care vorbește cronicarul în letopiseț,
Prin preajmă nu e nicio mănăstire
De aceea numele e cam ciudat -
Sau călugărițe există și fără mănăstire,
Pe străduța pe care nicio mașină nu încape
E loc de promenadă în orice anotimp
Oare călugărițele din toată colțurile lumii
Știu că au o stradă a lor
Ca să o vadă, să o viziteze,
În momentele lor de libertate
Mici escapade ale bucuriei de a fi în locul tău
Care le poartă numele -
Alesele străzii,
Că n-am văzut încă strada poezilor
A medicilor, a profesorilor,
Nici chiar a călugărilor....*

Strada Emil Gârleanu

*O hartă a străzilor arată
Cum străzi dau în alte străzi
Ca râuri mici în râuri mari
Fire de pământ adunate în delte -
Strada Emil Gârleanu se găsește
Relativ ușor
Pornesc pe ea de la un capăt la celălalt
Prin lumea celor care nu cuvântă
Printre blocuri și case, pavaj nou și vechi,
O stradă ca toate celelalte
În Bistrița incoloră, chiar dacă ar avea
Toate culorile lumii,
Străzi după străzi -
Mi-e dor de șase drumuri dus și tot atâtea întors
Ca în Canada, ah, Canada,
Atâta spațiu, cât vezi cu ochii,
O întindere de pământ
Vreo jumătate din oraș ar încăpea -
Și tot înaintând ca într-o poveste
Emil Gârleanu se termină
Și când nici nu gândeam
Mă aflu deja pe strada păcii
Pentru o scurtă bucată de drum
O mică trecere
Până la intersecția cu Petre Ispirescu
Da, e mai lung autorul basmelor,
E o stație de autobuz
Pe lângă ziarul Răsunetul
Și multe case cu copaci
Care fac mere de aur
Pentru Prâslea cel Voinic
Aș mai sta, dar mă tem să nu intru direct
Într-un basm contemporan, în oglindă,
Așa că pășesc „ca pe-o altă planetă”
Imediat pe o altă stradă cu nume de general
Grigore Bălan, foarte aproape de casă,
Dar despre strada Vasile Lupu, data viitoare...*

ACAD. DR. THEODOR CODREANU

Archaeus și școala românească

L-am numit pe Eminescu, încă din 1984, *arheul românilor*, formulă întregitoare care vine, pe urmele lui Nicolae Iorga („expresia integrală a sufletului românesc”), ale lui Constantin Noica („omul deplin al culturii românești”), și înșiruirea poate continua, deoarece textul fundamental al gândirii sale filosofice este eseul *Archaeus*, text care vorbește despre *memoria identitară* a omului, în genere, dar și despre memoria unei întregi națiuni. În două articole din *Timpul*, poetul comentează basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* (considerat cel mai profund basm din întreaga noastră literatură), în protagonistul căruia descifra întruparea *arheului românesc*, a *memoriei* noastre spirituale și existențiale. Făt-Frumos ar fi putut rămâne veșnic în paradisul tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte, dar dorul de casa părintească, de rădăcinile sale, îl întoarnă către locurile natale, după sute de ani, păstrând vie memoria istoriei neamului, în vreme ce noii locuitori ai satelor și orașelor pe care le găsește în calea de întoarcere, uitaseră de mult trecutul. Nu întâmplător, în eseul amintit, Eminescu descoperă în poveste pe Archeus, ca *singura realitate pe lume*: „S-ascultăm poveștile, căci ele cel puțin ne fac să trăim și-n viața altor oameni, să ne amestecăm visurile noastre cu ale lor... În ele trăiește Archaeus... // Poate că povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești. Cu povești ne legăm lumea, cu povești ne adoarme. Ne trezim și murim cu ele...”¹.

Opera eminesciană este, de aceea, o veritabilă *poveste a armoniei*, cu vaste ramificații tematice și stilistice, încât, iubirea, de pildă, nu poate fi asociată decât cu frumusețea din basme: „Iar în ochii ei albaștri/ Toate basmele s-adună” (*Crăiasa din povești*). Nu întâmplător capodopera *Luceafărul* este, de fapt, prelucrarea originală a unui basm românesc. Omul-arheu este cuprins în întreaga operă eminesciană: poet, prozator, dramaturg, publicist, eseist, filosof, istoric, culegător de folclor, om de știință, autor de aforisme, epistolier, revizor școlar etc. Eminescu nu a fost *specialist* în toate acestea, ci, în primul rând, poet, publicist și prozator, dar pătruns de un profund spirit interdisciplinar și cu o gândire miraculos transdisciplinară

---

¹ M. Eminescu, *Opere*, VII, *Proza literară*, Editura Academiei Române, București, 1977, p. 282.

avant la lettre, cum se vedește în abordările mai noi ale criticii literare, de la Basarab Nicolescu până la Pompiliu Crăciunescu².

Deși nu și-a dus până la capăt nenumăratele proiecte și intuiții științifice, în cei 17 ani de muncă intensă, cât i-a îngăduit destinul, el s-a dovedit a fi, pentru literatura și cultura românească, un adevărat *semănător de arhei*, de *semințe* care vor încolți și vor da roade în toți marii intelectuali români care au creat „sub auspiciile geniului lui”, cum previziona Titu Maiorescu în studiul *Eminescu și poeziile lui* (1889), motivând: „Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturai europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruință de a ceti, de a studia, de a cunoaște, el își înzestra fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător al filozofiei, în special a lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și buddhaiste, admirator al Vedelor, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești. Căci cum să ajungi la o privire generală dacă nu ai în cunoștințele tale treptele succesive care să te ridice până la ea? Tocmai ele dau lui Eminescu cuprinsul precis în acele versuri caracteristice în care se întrupează profunda lui emoțiune asupra începuturilor lumii, asupra vieței omului, asupra soartei poporului român”³.

De aceea, trebuie să validăm identificarea, mărturisită de el, a propriului geniu, cu arheul românilor: „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele soarbe un nor de aur din marea de amar”. Să punem față în față această asumare existențială cu aceea a poetului la modă azi, Mircea Cărtărescu, despre care se crede și se spune că ar fi înlocuitorul autorului *Luceafărului*: „Nu-mi pasă de viața națională și socială, de comunități. Individul, eu, asta mă fascinează, grota”. Și: „N-am crezut niciodată în specificul național, în «sentimentul românesc al ființei», în tot ceea ce filosofii culturii și psihologii maselor ne-au atribuit ca să ne distingă de alte popoare” (*Jurnalul național*, iunie, 2005).

Cele două mărturii au profunde legături cu școala, educația, în genere, și cu școala românească, în particular. Să nu uităm că Eminescu a cunoscut foarte bine starea învățământului românesc, în calitate de revizor școlar în județele Iași și Vaslui, dar și ca publicist. Există o naturală conexiune între filosofia identitară a lui Eminescu și evoluția școlii

---

² Pompiliu Crăciunescu, *Paradisul infernal și transcoscologia*, prefață de Basarab Nicolescu, Editura Junimea, Iași, 2000.

³ Titu Maiorescu, *Opere*, II, ediție, note, comentarii, variante, indice, de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, note și comentarii, de Alexandru George și Al. Săndulescu, Editura Minerva, București, 1984, pp. 97-98.

românești. Marele reformator al școlii naționale, Spiru Haret, în cei zece ani de la întretăierea veacurilor XIX-XX, a reclădit învățământul la modul eminescian: cea dintâi dimensiune a schimbării de paradigmă este fundamentarea unei educații în spirit național și creștinesc. Puneți în oglindă cealaltă reformă, din ultimele trei decenii culminându-se cu proiectul „România educată”. Nimic din spiritul eminesciano-haretian nu mai e de găsit, timp de trei decenii fiecare ministru al învățământului războindu-se cu disciplinele care fundează „sentimentul românesc al ființei” (Constantin Noica): limba și literatura română, istoria, artele, până și geografia. Rezultate palpabile și dramatice: un procent enorm de analfabeți funcționali, refuzul absolvenților valoroși de liceu de a mai rămâne în țară și de a se mai numi români. Analiza acestui fenomen e de regăsit în cercetări edificatoare precum *Deșcolarizarea României* a eminentului cărturar și istoric Mircea Platon. Neomarxismul „corectitudinii politice” a obstaculat reînvierea spiritului național și universal, haretian, în școala românească. Observația e valabilă nu doar pentru România, ci chiar și pentru cea mai influentă democrație a lumii, Statele Unite ale Americii. Filosoful și expertul militar William S. Lind atrăgea atenția asupra mării primejdii: „*Dacă putem da în vileag adevăratele origini și natura corectitudinii politice, vom fi făcut un pas gigantic către abolirea ei*”.

Până când vom aștepta sosirea acelor politicieni în stare să facă *un pas gigantic către abolirea* maladiei ucigașe din școala românească, dar nu numai din aceasta?

DR. MARIAN NENCESCU

Actualități eminesciene: Școala, între educație și creație

Distinctă, dar nu separată de creația literară eminesciană, publicistica Poetului Național este o altă fațetă a personalității sale enciclopedice, am spune o trăsătură distinctă a structurii sale creatoare, asta și pentru că, așa cum bine observase Constantin Noica: „Eminescu a avut o dublă natură, cea de gânditor ce-l trimitea la problemele ultime ale mării poezii, dar și o latură realistă, întoarsă către concret, către realitățile dramatice ale vieții, ce i-au trezit interesul”¹. Ignorată, sau, din contră, supralicitată, exacerbată în raport

---

¹ Constantin Noica, *Eminescu, sau gândul despre omul deplin al culturii românești*, Ed. Eminescu, București, 1975, p. 164.

cu meritele reale ale creației sale literare, publicistica eminesciană continuă să trezească și azi interesul publicului, ca și al exegeților, pornind de la varietatea temelor abordate (politică, educație, economie, cultură, științe, în general), totul învăluit într-o aură inconfundabilă de meditație filosofică, și de realism pragmatic, prezentate sub forma unui discurs pătimaș, adesea virulent, întotdeauna corect și obiectiv.

Se poate spune că, inclusiv în gazetărie, Eminescu a impus de timpuriu în publicistica noastră, prea ușor cuprinsă de boala fantazării și a polemicilor sterile, un stil propriu, un model inconfundabil și inimitabil, asociat chiar de unii critici cu un veritabil program politic, de inspirație nationalist-conservatoare. Din acest punct de vedere, Eminescu rămâne și în gazetărie o excepție, într-o epocă dominată de varietatea retoricii și a „stilisticii” discursului public și, adesea, de lipsa de coerență politică, un model ce reunește organicitatea scrisului cu expresia ideatică superioară.

Vorbind despre „imaginea plurală” a personalității lui Eminescu, editorul său cel mai sărguincios, Perpessicius, semnala că anii „sextenatului” de la *Timpul*² reprezintă „cea mai autentică dovadă a contemporaneității lui Eminescu”³. Paginile îngălbenite de timp ale gazetei, la fel ca și manuscrisele sale, salvate în chip miraculos prin intervenția lui Titu Maiorescu, sunt, apreciem noi azi, oglinda unei epoci, cu toate aspectele sale istorice importante, cu toți actorii ei politici, mari și mici.

Privit din perspectiva timpului, veacul al XIX-lea, în care a trăit și a scris Eminescu, este considerat drept un veac al naționalităților, marcat în majoritatea țărilor europene de luptele pentru emancipare și de afirmare a identității naționale. Firesc, nici Principatele Unite, cum se numeau pe atunci cele două regiuni istorice tradiționale, Moldova și Țara Românească, unite într-o singură țară și sub un singur conducător la 24 ianuarie 1859, nu au trecut peste această etapă, e drept poate mai brusc și mai abrupt ca alte țări. Rezultatul, consemnat de istorici, este acela că, în mai puțin de un secol, între 1829 și 1919 „România a ars (s.a.) toate etapele evoluției social-economice, trecând de la un stat feudal, la unul capitalist”⁴. Această realitate, resimțită acut la nivel social l-a făcut și pe Eminescu să constate cu obidă: „I-ați dat poporului formele goale ale unei civilizații străine, fără a-i mai da și răgazul să se bucure de cuprinsul și de bucuriile ei”⁵.

Așadar, în paralel cu evoluția socială și legislativă a României moderne, s-au dezvoltat la noi și instituțiile publice corespunzătoare, inclusiv „arhitectura” sistemului de învățământ, perpetuat, în linii mari, până azi, un

---

² Mihai Eminescu a lucrat la gazeta bucureșteană *Timpul*, organul oficial al Partidului Conservator, între 1877 și 1883, fiind chiar, o vreme, între 1880-81, redactorul-șef al publicației.

³ Perpessicius, *Eminesciana*, Ed. Junimea, Iași, 1883, p. 180.

⁴ Ioan Scurtu, Ion Bulei, *Democrația la români*, Humanitas, București, 1990, p. 162.

⁵ Mihai Eminescu, *Opere*, XIII, Ed. Academiei R.S.R., București, 1985, p. 53.

motiv în plus pentru Eminescu de a-i reproșa „tinerei” societăți românești, în formare, preluarea, adesea fără discernământ și fără o analiză temeinică, a unor „modele” străine, nu doar de tradiția locală, cât, mai cu seamă, de spiritul neamului. Fundamental, prin Legea Instrucțiunii Publice, adoptată în 1864 (zisă și Legea Vasile Boerescu, 1830-1883, după numele inițiatorului ei, fost avocat, jurnalist și fruntaș liberal) s-au pus bazele, în Principatele Unite, ale unui învățământ public, obligatoriu și gratuit pentru clasele primare, ca și al unui sistem coerent de pregătire ce cuprindea toate formele școlare, de la ciclul primar, la universități.

Această veritabilă „reformă a învățământului”, prima dintr-un ciclu nesfârșit, ce continuă și azi, a schimbat radical școala românească, fără însă a modifica și vechile mentalități. Este meritul lui Mihai Eminescu acela de a se fi pronunțat de timpuriu, ca gazetar îndeosebi, asupra acestui veritabil fenomen social și public, argumentele sale de forță fiind continuitatea și tradiția: „Oare dacă smulgi un stejar de la rădăcină, și-l sădești meșteșugit într-o grădină de lux, mai are viitor? Oare neamul românesc, cu toată trănicia rădăcinilor, are viitor când trunchiul e rupt de întreg trecutul nostru și răsădit în stratul unei dezvoltări cu totul străine?”⁶

În acest context social și istoric frământat, Mihai Eminescu își întreprinde, în 1874, studiile filosofice de la Berlin, și, fără a-și mai susține doctoratul, se stabilește la Iași, unde ocupă postul de director al Bibliotecii Centrale Universitare, și, în paralel, acela de profesor de logică la Institutul Academic, predând ocazional și limba și literatura germană, la Gimnaziul de băieți, din Iași. Realitatea, dar mai cu seamă articolele sale programatice, publicate initial în gazeta *Curierul de Iași* (1876-77) arată că, la data respectivă, ideile sale pedagogice erau cu totul consolidate, ele fiind un rezultat al studiilor pozitivistice urmate la „Școala” germană, bazată pe fundamentele pedagogiei universale, formulate de Jean-Jacques Rousseau, Helvetius și Pestalozzi. Adept al „ideilor veacului”, Eminescu are răspuns la toate „dilemele” pedagogiei moderne: omul nu se naște educat, iar semințele binelui, supușeniei, milei și rușinii trebuie sădite în mintea copilului, iar nu alungate printr-o educație nepotrivită.

Entuziast și încrezător, Eminescu se avântă curajos în acțiunea de educare a tineretului, dar, din păcate, exigențele sale pedagogice sunt rău primite, mai întâi de elevii și studenții cu totul nepregătiți și refractari la nou, dar, surprinzător, și de unii confrăți. Curând, cabale și intrigi locale îi fac poetului „insuportabilă” viața de dascăl. În aceste condiții, acceptă, începând din iunie 1874 postul de revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui, îndeplinind sârguincios această funcție până în 1876. În scurta perioadă activă de profesor și de inspector școlar, Eminescu a avut prilejul să cunoască bine „școala românească” a vremii sale, adunând un material faptic cuprinzător, valorificat mai târziu în publicistica sa militantă de la *Timpu*.

---

⁶ *Idem, Opere, X*, Ed. Academiei R.S.R., București, București, 1989, p. 442.

Fără să devină ceea ce s-ar numi un veritabil pedagog, în sensul actual al termenului, Eminescu s-a pronunțat, în cunoștință de cauză, putem spune, asupra unor aspecte fundamentale ale școlii și culturii românești, fapt ce i-a îndemnat pe unii istorici literari să-i cerceteze inclusiv activitatea pedagogică,⁷ o altă latură a vocației sale enciclopedice.

Cercetarea activității publicistice eminesciene relevă o preocupare constantă a marelui poet și gazetar față de nivelul și performanțele tuturor structurilor de învățământ ce funcționau la acea vreme în țară, totul subordonat ideii a ceea ce am numi azi principiul pozitiv al educației, respectiv valorificarea libertății, creativității și universalității actului pedagogic. Despre școlile primare, de pildă, Eminescu afirma că ele trebuie să devină „institute de creștere” (de educație): „Nu cititul și scrisul, în sine, sunt baza, ele fiind doar mijloacele, ci adevărata materie ce trebuie predată este educația”.⁸ Pentru învățământul gimnazial, pretindea, în primul rând, „materiale didactice corespunzătoare” (manuale de calitate). Bun cunoscător al realităților rurale, prieten cu „institutorul” Ion Creangă, Eminescu nu ezita să admire manualul său *Povățuitorul de citire*, pe care îl recomanda cu insistență. Altfel, „starea instrucțiunii primare e vrednică de jale, asta și pentru că învățătorii nu au unde să se adăpostească, le lipsesc lemnele, iar copii tremură de frig”⁹

În învățământul superior, „privești este încă mult mai tristă”, avertiza Eminescu. Pe de o parte, facultățile românești „sunt cu totul sub nivelul așteptărilor”, pe de altă parte, „facultățile străine trimit în țară absolvenți cu totul nepregătiți”: „Tinerii sunt rău preparați în țară, adesea fără studii liceale complete, apoi pleacă afară și după 10-15 luni de dresură li se face vânt cu vorba: *Assez pour l’Orient*. Și ne vin acasă cu pretenția de a se face, chiar de a doua zi, deputați, miniștri, profesori universitari”.¹⁰

Într-un cuvânt, aprecia Eminescu, „Școalele sunt rele”, din motive diverse, obiective și subiective: „De la școala primară și până la Universități, învățământul produce cu sutele exemplare ale logofătului Coate-Goale, care primejduiesc bunul mers al societății bazată pe muncă și producție”.¹¹ Cauza acestei stări, este, în opinia lui Eminescu, „ipocrizia generală”: „Nu se poate cere profesorului să fie altfel decât toată lumea, nu poate fi condamnat dacă vânează venituri ilicite, când toți o fac, și nici când caută un trai mai bun, sau avere fără muncă, la fel ca toți ceilalți”.¹² O primă concluzie la aceste observații punctuale ale lui Eminescu vizează starea morală a învățământului din vremea sa: „O direcție realistă a școalelor cată să țină seama de cerințele

---

⁷ Vezi lucrările: Toma Chiricuță, *Eminescu pedagog*, Botoșani, 1927 și Mihai Ștefănescu, *Eminescu, pedagog național*, Iași, 1934.

⁸ *Ibidem*, *Opere X*, p. 137.

⁹ *Ibid.*, p. 25.

¹⁰ *Ibid.*, p. 144.

¹¹ *Ibid.*, p. 145.

¹² *Ibid.*, p. 147.

reale ale societății, fie morale, fie materiale. Evident, necesitățile morale sunt infinit mai mari decât cele materiale”.¹³

O comparație între școala din vremea lui Eminescu și cea de azi, se impune: avem azi, susțin specialiștii, materii multe și inutile, împovărăm memoria copilului cu informații nefolositoare, ori ne-explicite suficient, îi învățăm pe copii de toate, mai puțin să scrie și să citească corect în limba română. Ori, spunea Eminescu: „Caracterul unei școli bune este să-i învețe pe elevi mai mult decât li se predă, mai mult decât știe însuși profesorul”. Din păcate, constatăm că n-am atins nici azi, aceste cerințe. Băjbăim între a alege „metoda occidentală” cea mai eficientă, și pierdem, ori risipim inconștient, și ce avem mai valoros.

Cum putem depăși aceste neajunsuri? Răspunsul ni-l oferă tot Mihai Eminescu: școala să nu mai fie „o magazie de cunoștințe”, iar elevul „un hamal care-și încarcă memoria cu saci de coji străine”, dar, mai presus de toate, școala trebuie curățată de „netrebnicia” amestecului administrației locale și „discriminării lefurilor”. Numai așa putem scăpa de tarele „analfabetismului funcțional”, un sistem păgubos ce ne macină azi nervii și banii publici. Or, ne semnala tot Eminescu: „Câtă vreme elevul nu va putea rosti cu propriul glas câteva judecăți de valoare proprii, va sfârși prin a urî cititul și scrisul”, înscriindu-se cu success în categoria „analfabeților”. „Lectura se face prin cărți”, spunea Eminescu, iar azi constatăm cu durere că la clasele primare nu se prea mai practică lectura, ca exercițiu curent: „O carte de citire este o enciclopedie națională. Dacă e bună și îngrijit lucrată, ea revarsă în mii de capete lumină și cunoștințe fără nicio silă”.

Oare, ne întrebăm azi, nu fără strângere de inimă, câte manuale școlare bune mai avem, câți dascăli dispuși să se sacrifice, și de câți copii educați mai avem nevoie ca să reclădim o Țară? Eminescu credea în viitor, ne place să spunem, dar oare, noi mai credem în acest viitor?

---

¹³ *Ibid.*, p. 408.

Nepotul

*Toți care te-au urmat pe tine Doamne
l-au abandonat din fragedă pruncie
Ca răsplată pentru ei
și ca să nu plângă niciodată
te-ai dăruit Dumnezeu prin diferite lucruri
acestui copilaș ca jucărie.
Bunica văzându-și nepotul
că se joacă cu cărțile de religie
rosti doar atâta:
„E bine ce faci?”
Copilașul a răspuns:
„Ce fac eu nu-i un simplu joc,
ci e febra tinereții tuturor
adunată la un loc.
Prin inocența mea
ce să pun mai presus de Biblie
între mine și dumneata
dacă n-o am pe mama,
dacă nu-l am pe tata?
Prin asta se joacă Dumnezeu cu mine omenește,
totodată învățându-mă
cum să mă joc cu El dumnezeiește”*

Școala vieții

*Ți-a fost minoră și căința că
n-ai ținut prin refugii
sanctualele cu Mântuitorul nostru Iisus Hristos
nici când ne-au separat stihiiile...
Acum este de probă sau temporară iertarea
că dintre toate instinctele
doar cel necontrolat
îți dă impuls să-l urmezi pe Iisus.
Nu dispera controlează-ți instinctul
Acesta este atuul tău...
Controlează-l ca pe un examen
care se desfășoară
În funcție de fenomenele meteorologice extreme
Adică: pe lângă că trebuie să treci
prin ce a trecut Noe
Te vei confrunta cu situații fără precedent:
Trebuie să treci prin ce n-a trecut nimeni
Nu te descuraja
E doar o perioadă de pregătire
Nu concurezi cu nimeni
Exersezi de unul singur
În cazuri extreme
ca oricărui ucenic
îți vine în ajutor profesorul
Gen:
Colaborarea dintre Dumnezeu și Noe
La finele școlii
să nu te „împănezi” că vei deveni un rival de temut
chiar și pentru Noe
sau să speri că-i vei putea lua locul
spre a te ridica mai presus ca el
Când Dumnezeu a cuvântat:
„Cum să pot zbura mai presus de ceva anume,
fără aripa-mi pereche fericirea,
că doar împreună cu aceasta pot forma zborul suprem.”*

Radu Stanca

Ștefan Augustin Doinaș

PROF. UNIV. DR. ANCA SÎRGHIE

Prietenia creatoare dintre Radu Stanca și Ștefan Aug. Doinaș

Prietenii între scriitori sunt rare. Și mai puține sunt cele ce stau sub semnul creației. Celebră între toate la români este apropierea poetului Mihai Eminescu de humuleșteanul Ion Creangă, pe care l-a conștientizat de talentul său narativ și amândoi sunt considerați astăzi clasici ai literaturii române. Nesemnaltă încă, prietenia dintre Radu Stanca și Șt. Aug. Doinaș a avut o factură aparte, pentru că epoca apropierei lor era dramatică politic și liniile destinului le-au fost cu totul diferite. Ei aparțin generației literare formate solid sub raport intelectual și cu deschideri enciclopedice în perioada interbelică. Radu Stanca își dobândise renumele de „Veniamin” al poezilor de la revista *Gând Românesc* din Cluj, unde absolvise Liceul „Gh. Șincai”, clasat pe locul al doilea la absolvire, remarcat de Ion Chinezu. Debutând la 15 ani, el a împânzit presa transilvană atât ca poet cât și ca recenzent al unor cărți recent publicate. Cu doi ani mai tânăr, Ștefan Popa, (viitorul poet Șt. Aug. Doinaș) ca elev, urmasa Liceul „Moise Nicoară” la Arad, unde profesor de română i-a fost Alecu Constantinescu, tatăl lui Paul Everac. Acesta i-a deschis calea nu doar spre poezii români clasici ci și spre Mallarmé sau Paul Valéry. Dintre criticii literari, liceanul arădean a fost călăuzit de Vladimir Streinu, socotit un adevărat dascăl în teoria poeziei. El a debutat în 1939 în revista condusă de George Călinescu *Jurnalul literar* de la Iași, publicând în *Viața literară*, *Kalende*, *Viața Românească*, *Claviaturi*, *Universul literar*, *Țara*, *Curentul literar*.

Taifunul care a tulburat viața Transilvaniei odată cu Diktatul de la Viena din 30 august 1940 a produs mutații decisive și în activitatea Universității „Regele Ferdinand I” de la Cluj, care s-a văzut nevoită să-și adăpostească facultățile, în cea mai mare parte, la Sibiu. Starea de spirit tensionată din care se alimentează convingerile profesorilor și studenților clujeni aflați în refugiu la Sibiu o fixează Lucian Blaga cu un sincer patetism: „Până ieri am fost o țară mare, din punct de vedere etnic și geografic, astăzi suntem o țară mult mai mică. Totuși, ni s-a dat să trăim 20 de ani în orizontul unei țări largi, aproape împărătești... Cu acest orizont în inimă o putem lua spre viitor.”¹ Cuvântul profesorului dobândește valoarea unui program al generațiilor de studenți pe care îi modela nu doar spiritual, ci și moral. Zestrea intelectuală cu care ei soseau la Sibiu i-a situat într-un empireu la care nu vor ajunge următoarele câteva generații ce se vor forma în anii

¹ L. Blaga, „Rânduri de început”, în *Curțile dorului*, an I, nr. 1, ianuarie 1941, p. 2.

postbelici ai proletcultismului, ele fiind supuse unor repetate reașezări axiologice.

Studentții clujeni soseau la Sibiu cu un potențial de entuziasm, ce va primumi atmosfera orașului-cetate. Inițiativele în plan artistic și cultural sunt reluate în ritm alert, pentru că noi apariții publicistice universitare se intersectează cu spectacole de teatru ale studenților. La Facultatea de Filozofie și Litere din Cluj, Stanca urmase primii doi ani. În schimb, Doinaș sosește direct la Sibiu în 1941. Se înscrie la Medicină, urmând în paralel și cursurile de la Filozofie și Litere. Este facultatea la care trece în 1944, fascinat de universitari străluciți precum Lucian Blaga, Liviu Rusu, Nicolae Mărgineanu și D. D. Roșca. Interesul literar provocat de apariția în ianuarie 1941 a publicației *Curțile dorului*², o „revistă de literatură a studenților în litere și filosofie”, îngrijită de redactorul responsabil Radu Stanca, crește și datorită publicării capitolului „Experiență și superstiție” din volumul blagian *Despre gândirea magică*, aflat atunci sub tipar. De altfel, profesorul Blaga însuși deschide nr.1 al revistei cu poezia intitulată semnificativ *La curțile dorului*. Colaboratori dintre studenți sunt Ovidiu Drimba, Cornel Regman, Ion Oană, Romeo Dăscălescu, Ionel Neamtzu, Eugen Todoran și Radu Stoichiță.

Lui Doinaș îi aparține cea mai edificatoare mărturie despre momentul apropierii lui de Radu Stanca, despre care avea o părere excepțională:

Când, începându-mi studenția, l-am cunoscut în toamna anului 1941 la Sibiu, Radu Stanca era un poet pe deplin afirmat în peisajul cultural al Transilvaniei. Dar nu acest prestigiu l-a impus, curând, ca „șef de generație” în treptat mai restrânsul nostru grup de ucenici într-ale scrisului. Nu: Radu Stanca era fascinant, în acei ani, prin vasta sa cultură filosofică, literară și muzicală, prin profunzimea și finețea disocierilor sale estetice, prin vivacitatea spiritului său elevat, prin verva sa incomparabilă și printr-o *vitalitate exuberantă*...³

Portretizarea continuă în aceiași termeni superlativi, încheindu-se cu o considerație asupra dublării amicitiei omenești cu una creatoare: „Mai mult decât orice, însă, m-a impresionat nevoia lui omenească de a căuta și provoca, dincolo de camaraderia literară, relația adâncă a prieteniei durabile, formative.”⁴ Înainte de a se cunoaște ca studenți, ei se vor fi întâlnit ca tineri poeți în pagini de reviste, mai presus de toate. La Sibiu, însă, cei doi studenți au comunicat direct, cu scop creator. Doinaș și-l amintește pe Radu în plimbările lor stradale, recitând în gura mare versuri în limba germană din lirica lui Hermann Conradi, poetul care murise la numai 38 de ani. Iată un

---

² Revista *Curțile dorului* va apărea două numere, respectiv nr.1 în ianuarie și nr. 2-4 în lunile februarie-aprilie 1941.

³ Șt. Aug. Doinaș, „Radu Stanca”, în *Măștile adevărului poetic*, Editura Cartea Românească, București, 1992, pp. 136-137.

⁴ *Ibidem*, p. 137.

nebănuit prolog la destinul ce-i va fi hărăzit și lui Stanca, creator de geniu stins la 42 de ani, adică mult prea repede ca talentul său să-și fi dat întreaga măsură. Tot Doinaș evocă exercițiul lor de amicitie creatoare, când pornind de la un același vers ori de la un enunț celebru, ei se întreceau scriind fiecare în stilul său câte o poezie. Doinaș nu ezită să recunoască superioritatea prietenului său, remarcând în termeni superlativi la Radu „rolul unui ferment prețios”, modelator pentru întregul grup cerchist prin „...cultivarea unei poezii înțeleasă ca artă a compoziției, nu ca simplă expresie confesivă, respingând deopotrivă purismul estetic și impuritatea umorală brută”.⁵ Ei se întâlnesc în cenaclurile urbei, așa cum a fost festivalul literar organizat de Cenaclul ziarului *Curierul* în cadrul manifestărilor româno-americane de la Sibiu și Mediaș din 15-16 decembrie 1945. Invitați împreună cu alți cerchiști, ca Ion Negoitescu și Cornel Regman, cei doi baladiști citesc din poeziile lor alături de scriitorul consacrat Paul Constantinescu și strălucita profesoară Ecaterina Săndulescu, dovedind astfel prestigiul dobândit de ei în societatea culturală sibiană.

Tinerii poeți ilustrează un gen literar pe care atmosfera orașului medieval, socotit de ei la modul romantic un nou Heidelberg le-o inspiră, versurile structurându-se acum și aici tot mai ferm. Stilul lui Stanca devine mai expresiv în trasarea misterului ce învăluie siluete aparținând unui trecut tulbure. În *Nocturnă (Intru-n Sibiu....)* sau în versurile intitulate *Un cneaz valah la porțile Sibiului*, poetul nu ezită să introducă în text chiar și numele orașului de refugiu. Astfel, în poezia intitulată *Poem (Prietenul meu Ioan Negoitescu)* apar versurile: „Cu ochelari de soare minte veacul- / De el și-ascunde ochiul, tristul, viul / Îi place-n primul rând nimicul, fleacul / Zambila-n piept, tristețea și Sibiul!”. Sunt doar câteva repere ale burgului medieval de pe malurile Cibinului intrate durabil în geografia liricii lui Radu Stanca. Această realitate se va extinde și asupra teatrului cu care își va împlini Stanca tot aici destinul său creator.

Întorcându-ne la un moment important pentru manifestarea sibiană a universitarilor clujeni, în plan cultural, inițiativele lor sunt foarte interesante. Tânărul profesor de estetică Liviu Rusu avea asupra „ucenicilor” lui o influență benefică, inoculându-le din entuziasmul și înflăcărea sa. Cursurile lui Liviu Rusu erau frecventate cu mult interes. Se constituie în curând gruparea „Prietenii Seminarului de estetică”, ce se va metamorfoza în Cercul Literar de la Sibiu. Universitarul Blaga are un rol major în formarea studenților săi în general, dar îndeosebi asupra celor care fac parte din Cercul Literar de la Sibiu, printre care se numără tineri străluciți ca Radu Stanca, Ion D. Sîrbu, Șt. Aug. Doinaș etc. La Sibiu Blaga redactează, începând cu 1943, revista *Saeculum*, care va apărea timp de un an. Tinerii colaboratori atacă în mod convingător „pășunismul”, (termen inventat de Stanca) ce periclita în artă, prin impostură, autentică valoare estetică. Radu Stanca, asistent la catedra de Filosofia culturii și doctorand, publică articole ce tratau

---

⁵ *Ibid.*, p. 138.

teme filozofice ale stilului.⁶ Dexteritatea cu care studenții se mișcau în universul ideilor generale atrăgea atenția apreciativă a reputaților profesori ce îi inițiaseră în domeniul filosofiei. Într-un articol publicat în *Țara*, D. D. Roșca „vede semn bun în creșterea interesului pentru filozofie la tineretul românesc de azi. E bine că și-n Ardeal se înmulțește numărul tinerilor serioși care pipăie cu degete sensibile pulsul precipitant al vremii.”⁷ Se dădea astfel o replică lui Ion Vlasiu care, în aceeași publicație sibiană, atacase pe studenții semnatari ai *Manifestului* adresat lui Eugen Lovinescu⁸. Acest document ce atestă nașterea cerchismului, va fi dezvoltat de Ion Negoitescu, care considera într-o pagină memorialistică de mai târziu că numai bazat pe tradiția transilvană „se poate crea o substanță românească majoră”⁹.

Cerchiștii semnau texte în revistele epocii spre a-și etala public ideile, iar în 1945 scot propria lor publicație *Revista Cercului Literar* care apare din ianuarie până în august. Cu exigența ce-l caracteriza, Șt. Aug Doinaș nu ezită să sancționeze lipsa de valoare a materialelor apărute în *Luceafărul* din ultima perioadă, revistă despre ale cărei pagini va afirma că „rămân niște moaște”.¹⁰ Radu Stanca semnează în *Revista Cercului Literar*, nr. 1, ianuarie, 1945, trei balade de excepțională frumusețe: *Tristețe înainte de luptă*, *Lamentația poetului pentru iubita sa* și *Lamentația Ioanei d'Arc pe rug*. În nr. 3, martie 1945, apar: *Balada celor șapte focuri*, *Spada regelui*, *Domnița blestemată*, *Infidelul*, *Cea mai frumoasă floare*, *Capul de fată*, *Turn înecat*. În nr. 4, aprilie 1945, e publicată poezia *Pisica*. În nr. triplu, iunie-august 1945 e publicată balada lui Doinaș *Mistrețul cu colți de argint*. Era vremea capodoperelor la cei doi baladiști. Baladele lui Radu Stanca, apărute chiar de la primul număr al *Revistei Cercului Literar*, ni se relevă ca supuse unor rigori artistice superioare, întrunind virtuțile exemplarității atât prin echilibrul imagistic, prin cantabilitatea versurilor, cât mai ales prin grefarea dramaticului pe esența astfel potențată a meditației lirice. În afară de *Mistrețul cu colți de argint*, capodopera incontestabilă a lui Doinaș, nici *Balada celor trei puncte de vedere*, nici *Sf. Gheorghe cel Fals*, nici *Alexandru refuzând apa*, nici *Trandafirul negru*, *Balada schimbului în natură*, *Crai de ghindă*, *Balada întrebării lui Parsifal*, *Acela-care-nu-se-teme-de-nimic* nu pot egala fantezia debordantă cu care Stanca a ilustrat specia aceasta revitalizată sub condeiul său de poet neoromantic.

---

⁶ Vezi Radu Stanca, „De la stilul istoric la stilul filosofic”, în *Saeculum*, 1943, an I, nr.6, noiembrie-decembrie, pp. 96-99 și „Stilistica - o nouă disciplină a filosofiei?”, în *Saeculum*, an II, ianuarie-februarie 1944, pp. 72-75.

⁷ D. D. Roșca, „Interesant tineret ardelean”, în *Țara*, Sibiu, an III, nr. 626, din 20 iunie 1943, pp. 2-3.

⁸ I. Vlasiu, „Slăbiciuni”, în *Țara*, Sibiu, an III, nr. 608, 28 mai 1943, pp. 3-4.

⁹ I. Negoitescu, „Scrisoare către Radu Stanca, 8 septembrie 1946”, în *Un roman epistolar*, Editura Albatros, București, 1978, pp. 48-49.

¹⁰ Șt. Aug. Doinaș, „Revista revistelor”, în *Revista Cercului Literar*, an I, 1945, nr. 3, p. 80.

Amândoi cerchiștii teoretizează balada ca gen literar modern. La Sibiu, Radu Stanca intră astfel în perioada de apogeu a creației lui lirice. Fără ezitare, el formulează în nr. 5 al *Revistei Cercului Literar* o teorie a genului în „Resurecția baladei”, sugerând căile de modernizare prin altoirea lirică și dramatică a esenței epice tradiționale a speciei. Febrila căutare din *Tristețe înainte de luptă* etalează în evantai fâgașele tipic stanciene ale unei fantezii baroc-plasticizante. Densitatea elementului livresc la Doinaș era teoretizată de autor în eseurile sale, unde lirismul se cerea controlat de rațiune: „Adeziunea la atare reguli implică refuzul de plano al unei secreții lirice fortuite și necontrolate, a acelei transpirații afective care ar vrea să ia locul unei arte elaborate și hrănite cu merinde spirituală.”¹¹ Această discrepanță se menține, chiar dacă Doinaș recurge la aceeași recuzită medievală, mitologică și cosmică din care se nutrește specia și chiar dacă în niciuna dintre etapele viitoare ale scrisului său limba folosită nu va mai avea o aceeași armonie ca în baladele începutului său sibian. Această factură livrescă a baladelor lui Doinaș face înțeleasă afirmația lui N. Manolescu concluzionând cu referire la întreaga lui creație că: „Natura poeziei lui Doinaș constă în cultura ei. Dacă există o evoluție, ea seamănă mai degrabă cu o acumulare lentă și misterioasă decât cu o schimbare bruscă la față. Poetul nu învață, ci se învață. Tânărul Doinaș se hrănește din presentimentul maturului Doinaș.”¹² Dimpotrivă, la prietenul său, ca infuzie a lirismului în magma epică a baladei, poezii precum *Pisica* sau *Tristețea înainte de luptă*, *Lamentația poetului pentru iubita sa* și *Lamentația Ioanei d'Arc pe rug*, ca să ne oprim doar la aceste exemple dintr-un șir mult mai larg, vădesc profilul original al viziunii lui Radu Stanca, nu numai raportat la creatorii cenaclului sibian, ci, după opinia noastră, chiar și pe planul poeziei românești contemporane.

Cu mult mai bogată este creația baladistului Stanca inspirată de noul reper geografic, care i-a fecundat talentul. Realitatea este că nimic din ce descoperea Radu acum în „orașul surpriză” nu găsise în Clujul adolescenței sale. „Intru-n Sibiu domol ca-ntr-o poveste / În care port viziera peste față”. Închipuirea lucrează harnic, când cneazul valah devine castelan în Spania și măștile lirice se schimbă neîncetat. În noua „cetate a umbrelor”, studentul Radu Stanca se simte ca pește-n apă. Atmosfera cetății lui Hermann îl inspiră pentru baladele sale. Întovărașit de colegii săi apropiați, poetul-actor visa, ca un personaj matein, căci „adesea oprit lângă un stâlp al bisericii luterane, asculta sunetele de orgă pe muzica lui Dietrich Buxtehude și Johann Sebastian Bach”. Așa și-l amintește Nicolae Balotă pe poetul alături de care „s-a cufundat în arpeggiile încântătoare ale *Oratorului de Crăciun* sau ale *Pasiunii după Matei* din muzica lui Bach, când Dressler, organistul revărsa torente de suneri terestre peste capetele noastre plecate. Ne îmbătam cu

---

¹¹: *Idem, Poezie și modă poetică*, Editura Eminescu, București, 1972, p. 110.

¹² N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 921.

acordurile pure, iscate de piciorul pe pedală și degetele pe claviaturi ale cantorului”. După ceasuri de intens studiu, în „amurguri mai frivole”, numărați printre aleșii invitați, ei ascultau un rondo de Haydn la clavecinul „cu picturi galant-mitologice pe tăblii, și cu sfeșnice de argint de o parte și de alta a portativului în vreuna dintre sălile palatului Brukenthal.”¹³

Din fecunda floră memorialistică a cerchiștilor face parte și mărturisirea cu funcție identitară a lui Șt. Aug. Doinaș: „Eu m-am născut a doua oară, spiritual, în cadrul acestui Cerc Literar datorită acestui mediu, datorită vecinătății lor, datorită laboratorului pur filosofic și literar în care mă aflam împreună cu prietenii mei, am putut să devin ceea ce am devenit. Spun în mod absolut categoric că fără ei nu aș fi devenit ceea ce sunt.” Nu ne va mira defel faptul că Ion Negoïtescu avea să-i scrie din Cluj în 24 iulie 1946 lui Radu, care nu întâmplător i-a fost cel mai bun prieten între studenți, cu nostalgia evocării Cercului Literar de la Sibiu: „A fost permanent acea adevărată viață „cerchistă“ a mea, printre fantomele trecutului, de la Schiller la Goethe și de la Goethe la Schiller, între care sta fantoma cea mai apropiată și mai vie pentru mine: Radu Stanca. Crede-mă că sunt cuprins de o puternică și răscolitoare emoție, când scriu aceste rânduri.”¹⁴ Ca o replică, Radu va estima amicitia pentru Nego drept o „uriașă capodoperă a vieții mele”. În mod cert, el nu va izbuti să mai ridice pe altcineva la aceeași înălțime prietenească la care îl situa pe Negoïtescu. Doinaș acoperea cu totul alte valențe, ca ferment creator pentru poetul rămas la Sibiu. Dar, după risipirea prietenilor lui în 1945, ideea cerchistă dăinuie. Stanca organizează la Sibiu niște reuniuni ad-hoc cu câțiva apropiați (Ioana Postelnicu, Regman și fratele lui, Aichelburg), bucuros să le citească din piesa lui în manuscris *Critis*. La modul halucinant, Radu îi mărturisește lui Nego că trăiește senzația prezenței cerchiștilor în preajma sa, într-o proiecție ireală: „Ca un abur ușor, te strecuri și tu, ca și ceilalți, Doinaș, Petroniu, Jaquier, printre zidurile interioare ale ticălosului meu burg. Ați dobândit, în depărtarea în care vă văd, ceva fantastic și nălucitor.”¹⁵ Interesant este că enumerarea începe cu numele lui Doinaș, cu care păstra pe mai departe o amicitie temeinică, bazată pe apreciere în plan creator, mai ales.

Atunci când la finele anului 1945 ia inițiativa de a participa la o șezătoare literară a ziarului local *Curierul*, el are proiectul să pună în dialog Cenaclul bucureștean Sburătorul, din care ar fi urmat să sosească patru membri importanți, cu Cercul Literar de la Sibiu, din care este preocupat să aducă în urbe patru prieteni, printre care se afla, desigur, și Doinaș. Rațiunea

---

¹³ N. Balotă, R., „Sibiul baladesc”, în *Tribuna*, seria nouă, an XIV, nr. 6 (680), din 5 februarie, 1970, p. 5.

¹⁴ Ion Negoïtescu, „Scrisoare către Radu Stanca, 24 iulie 1946”, în *Un roman epistolar*, p. 39.

¹⁵ Radu Stanca, „Scrisoare către Ion Negoïtescu”, Sibiu, probabil 11-12 noiembrie 1945, în *op. cit.*, p. 11.

unei asemenea inițiative este declarată explicit: „În fine, nu atât șezătoarea contează, cât faptul de a ne strânge cu toții.”¹⁶

Vestea deteriorării pe care sănătatea lui Stanca o înregistra după plecarea prietenilor lui cerchiști din Sibiu, îi provoacă lui Doinaș o panoramare a poziției fiecăruia dintre ei față de Radu, considerat a fi mai mult decât un element coagulant al structurii lor, pe care ei o resimt ca permanentizată: „Nu mi te pot închipui tânjind, în pat, nemișcat; tu erai – contrar spuselor lui Regman – nu o prezență coagulantă în „Cerc” (coagularea presupune fixarea într-un punct și materializarea lui până ce, greutatea depășind suprafața, căderea la fund devine inevitabilă), ci una animată de o mișcare extraordinară, aspiratoare-respingătoare; un fel de sunet care evoluează continuu, făcând, rând pe rând, să se sesizeze rezonatorii diferiți ai „Cercului” de o prezență continuă, variată, care le dădea, tuturor și fiecăruia, momentul just și numărul armonic, pitagorician, în care se găseau pe ei înșiși. Și acum, iată-te, neverosimil, ca o poezie de Ilie Balea, zăcând între febre fizice și metafizice. Te rog să mă crezi că-ți lipsește atât atmosfera, cât și ritmul interior, al creierului, ca să-ți faci o demnă figură de bolnav. Te rog să te convingi că nu te prinde, și... să nu mai faci. Ți-o doresc, pentru cât mai curând, și din toată inima. Lipsa ta începe să ne irite, îndeosebi că elementele reacționare, învechite și necreatoare, ale „Cercului”, la adăpost de săgețile tale, au cam început a-și lua nasul la purtare. Cred că Nego ți-a relatat.”¹⁷ Declarat în mod expres sau numai dedus din context este rolul de mentor al grupului, pe care îl jucase Radu în perioada sibiană a Cercului. Părând a-i accepta pe mai departe această responsabilitate, Doinaș îi face un raport complet al comportării fiecărui cerchist în lipsa lui Stanca. Amestecul de elemente mondene și portretizări psihologice fără perdea dă nota caustic-veristă a relatării epistolare. Impresia de autenticitate se dobândește abia când în epistola din 18 februarie 1946 Doinaș își face un autoportret cvasi caricatural: „Dragul meu, te rog să mă ierți că ți-am scris numai, și atât de mult, despre mine, dar așa sunt în ultimul timp: susceptibil, invidios, invidiat, scârbit, scârbos și anost. Ca să le dau prilej, acestor „cerchiști” să bârfească în voie, voi pleca peste câteva zile acasă, la reședința mea de la țară. Îți poți închipui deci, că, în curând, în Cluj nu va mai fi „Cercul literar”, ci numai câțiva „cerchiști”.”¹⁸ Citind asemenea mărturisiri, ce lasă impresia unor oglinzi pe alocuri deformante, orientate pluridirecțional, realizezi că prin ele se completează imaginea Clujului în perioada postbelică, cu seismica cerchismului în derivă, așa cum Radu merita să ia cunoștință. Sinceritatea liminară este de necontestat, iar prismele din care privește Doinaș confreria cerchistă depășește, ca deschidere, corespondența lui Stanca cu Nego, dialog care ne-a fost din 1978 până acum singura imagine pe

---

¹⁶ *Ibidem*, p. 13.

¹⁷ Șt. Aug. Doinaș, „Scrisoare către Radu Stanca”, în „Nimeni n-a cruțat pe nimeni”, în *Apostrof*, Cluj-Napoca, an XXXIII, nr. 10 (389), 2022, p. 3.

¹⁸ *Ibidem*, p. 4.

care o crezuserăm posibilă. Deși bănuiam de ani mulți că o corespondență trebuia să fi existat între Radu Stanca și Doinaș, abia acum Marta Petreu și Ion Vartic, spre cinstea lor, scot la lumină câteva epistole descoperite în arhiva familiei Stanca, purtând semnătura lui Șt. Aug. Doinaș. Aflăm unde se întâlneau cerchiștii clujeni și care era atmosfera reuniunilor, descrisă pe un ton plin de umor:

Întâlnirile noastre pot fi văzute la o cârciumă tipic național / țărănistă, pe Corso, căreia-i spuneam, anapoda și aiuristic „Țibrea”, unde se bea bere și se consumă „langoșuri” calde cu sare. Singurul care privește sceptic susnumitul aluat e Enescu, cuprins de o morgă aristocrată; în schimb Cotruș „umflă” câte cinci, răsfoind pe Kierkegaard. S-a produs o lovitură de stat în „Cerc”: republica a fost ușor răsturnată; anume: eu, Nego și Regman, în ședință secretă, ne-am constituit, înglobându-te și pe tine, în „For Suprem”, am dat trei legi, fixând atribuțiile noastre dictatoriale, sărbătoarea „Cercului”, și investirea membrilor, pe baza titlurilor din cărțile de poker. Tu deții funcția de As de Treflă. Ți vom trimite tabelul complet, care cuprinde și cerchiștii centrifugi, în curând, odată cu expunerea de motive a lui Regman (care se anunță f. succulentă) și odată cu regulamentul respectiv. (Ți mai divulg doar două poziții: Fana e „damă” în „cupa” lui Nego, iar Victor Iancu șeptar în „pica” mea.) În plus, am înființat decorații, ordine, mențiuni, pentru a fi acordate de acum înainte membrilor care se vor remarca. (Iată două, dintre mențiunile secrete: „cu sex disponibil” și „cu cearcăne de Corydon”.) Ți le vom trimite, în curând, în tablou complet. Ce să-ți spun despre aceste evenimente interne? Todoran este cam acru, Petroiu puțin mucezit, Cotruș n-are stare și-alinare. Chestia a devenit însă tragică, situația cam albastră, în momentul când Regman le-a spus tuturor, ușor răgușit: „Să fim bine înțeleși! Noi nu v-am dat unele poziții, grade etc. Ci aceste poziții în care vă vedeți, reprezintă, de fapt, situația voastră în „Cerc”. Încolo să nu vă necăjiți, pentru că, incontestabil, tu, Cotruș, ești cel mai inteligent, iar tu, Todoran, cel mai frumos!”. A fost un moment de panică între langoșuri.

Epistolele lui Doinaș sunt generoase ca dimensiuni și conținut, iar tonul este plin de umor. El familiarizează pe prietenul său sibian cu variatele forme de activitate cerchistă, unele prelungind cenaclurile sibiene:

A fost un cenaclu seral, exclusiv viril, la Nego. Radu Enescu și-a citit, cu voce tare, niște marginalii la problema valorilor, primate excelent (Cotruș era livid! Nimeni nu știa însă de ce. În sfârșit Petroiu divulgă misterul: Otokar Sabin Březina, Curgegaard, cum i se mai zice, căzuse într-o băltoacă, adică intrase la apă. Regman remarcă fin că nu era pentru prima dată când luase apă la pantofii!). Ioanichie Olteanu, pocăit, o bucolică f. bine primită de Regman; eu, traduceri din Walt Whitman. Apoi eu am plecat la gară să-l aștept pe frate-meu. Mi s-a spus că, urmând citirea piesei lui Pârnu, toți au adormit în afară de Todoran, care, cu nasul în manuscris, îi spunea din când în când: – „Treci, peste scena asta!”. Critica ar fi fost aspră, zice-se. Astăzi s-au dus discuții foarte aprinse asupra regiunii geografice muntoase în care urmează a se înmagazina alimente pentru refugiul bahic al „Cercului”. S-a căzut de acord ca această regiune să fie una din regiunile pitorești ale

României. Singur Cotruș a refuzat să accepte a contribui cu o cotă de slănină fiartă, pe motivul că el rămâne să lupte, el nu se refugiază.¹⁹

Ca un pictor în cuvinte, Doinaș conturează chipuri și evocă situații dintr-o trăsătură de condei, definind la un moment dat raportul dintre Regman și Petroiu: „În urma discuțiilor amicale avute cu el, am impresia că Regman e totuși un bun băiat. În privința nasului însă, opinia mea este irevocabilă; i se lungește pe zi ce trece! Recent are o predilecție sadică de a-l persecuta pe Petroiu.” Exista o *mondo cane* a cerchiștilor, în care unii se năpustesc asupra altora, ca apoi să găsească resurse sufletești spre a reveni la prietenia generală. Chiar venirea primăverii este anunțată cu trimiteri la colegii cerchiști, dintre care cel mai dorit era Radu, aflat la Sibiu:

În Cluj a sosit primăvara: Cotruș e stropit de sus până jos cu mocirlă, iar Todoran „vânează” pe Corso. Eu însumi... aștept... limpezirea apelor. Și, cu toții, sosirea ta.

Ce s-ar întâmpla dacă ai încerca să ne scrii?

Cu drag

23 Aug. Doinaș

Poanta semnăturii lui, cu trimitere la evenimentul politic de la 23 August, dovedea că umorul era la el acasă în orice împrejurare.

Chiar și în plan omenesc, la departajarea făcută atunci când iese dintr-o criză a bolii, Radu recunoaște în corespondența cu Nego că Doinaș i-a dovedit cea mai certă afecțiune. De aceea, înaintea celorlalți, lui îi va scrie cu ocazia Paștilor: „Lui Doinaș în mod special pentru *marea prietenie* de care a dat dovadă scriindu-mi foarte des, o îmbrățișare pe amândoi obraji. Celorlalți numai pe unul...”²⁰ (s.n.) Din 1944 în *Națiunea Română* Doinaș anunțase volumul de debut *Manual de dragoste*, ce nu va apărea, exact așa cum se întâmplase și cu câteva titluri promise de Radu Stanca în presă. Avea girul marelui E. Lovinescu, în cenaclul căruia citise, alături de Radu Stanca, în iunie 1943. În numărul din 1 ianuarie 1945 al publicației *Națiunea Română*, Șt. Aug. Doinaș publică poezia *Crai de ghindă*, dedicată lui Radu Stanca, o dovadă a admirației pe care i-o purta celui mai strălucit creator de versuri din Cercul Literar sibian.

După revenirea Universității „Regele Ferdinand” la Cluj, legătura cerchiștilor se păstrează prin corespondență, indiferent unde i-a plasat destinul pe fiecare dintre ei. Radu Stanca are sentimentul unității lor spirituale atunci când îi mărturisește lui Ion Negoïtescu: „Tot azi am primit câteva scrisori de la băieții din Arad. Petroiu, în noul său mod stilistic, îmi confirmă impresii mai vechi despre latențe bogate, dar nefructificate. *Doinaș, scurt și expeditiv, mă*

¹⁹ *Idem*, „Epistola din 3 martie 1946”, în „Nimeni n-a cruțat pe nimeni”, în *Apostrof*, Cluj-Napoca., an XXXIII, nr. 10 (389), 2022, p. 4.

²⁰ Radu Stanca, „Scrisoare către Ion Negoïtescu”, Sibiu, 5 aprilie 1946, în *Un roman epistolar*, p. 26.

îmbrățișează cu putere. Puiu Cotruș, răsfirat și prolix, într-o singură frază îngmădește întreaga scrisoare. Toți propun o întâlnire la Cluj în săptămâna ce vine. De îndată ce v-ați adunat, așadar, telegrafați-mi sau telefonați-mi ca să sosim cu Regman și noi” (s.n.). Nici că se putea face o panoramă mai autentică a cerchismului postsibian ca aceasta! Tinerii aceștia abia scăpați de studenție aveau conștiința unității grupului lor. Modul cum caracterizează Stanca psihologic pe fiecare dintre cei trei cerchiști dovedea bună lor cunoaștere. Chiar și ideea unei revederi clujene li se pare un eveniment ușor realizabil. Interesant este și modul cum cei doi cerchiști rămași la Sibiu se distrează creator: „În lipsă de altceva, ne distrăm cu Wolf Aichelburg scriind reciproc poezii. El românește, eu nemțește. Raletului una chiar i-o putem publica, de bună ce e. Pe cea care ți-o trimit eu să n-o blasfemiezi pentru că Ralet spune că e „f. bună”.²¹ Îi ține alături și speranța că vor obține finanțare ca să mai scoată în toamna anului 1945 un nou număr din *Revista Cercului Literar*. Chiar fără să poarte un dialog epistolar total, cum este cel cu Nego de la Cluj, Stanca simte o prietenie profundă pentru Doinaș.

O anumită solidarizare cerhistă se perpetuează atunci când Negoșescu îi comentează prietenului sibian modul cum trei dintre ei erau apreciați în *Calendarul Universul*, unde la rubrica „Anul literar” se scria despre ei: „Despre tine cel mai mult și cel mai favorabil, apoi puțin despre Doinaș și, în fine, nu tocmai respingător, despre mine. Vezi că nu suntem chiar uitați...”²² În așteptarea unui teatru euphorionist, cerchiștii își comentează cu maximă exigență lecturile axate pe domenii esențiale, desigur fără vreă tangență cu imperatiivele oficiale.

În 1947, lui Doinaș i se acordă Premiul „Sburătorul” pentru volumul în manuscris *Alfabet poetic*, dar acest titlu va fi tipărit pe o carte abia în 1978, cu prilejul unei antologii. *Cartea mareelor*, volumul din 1964, în mod necesar conține și câteva texte pe linia ideologiei oficiale, menită să-i permită reîntrarea în literatură. Lui Radu Stanca i se dă același semn de apreciere care este Premiul „Sburătorul” pentru piesa *Dona Juana* în manuscris. Este o dovadă că Stanca și Doinaș urmau un traiect comun, așa cum evoluau într-un peisaj cultural plin de obstacole. Legăturile cerchiștilor se răcesc din cauza tensiunii politice la care erau supuși. Negoșescu încearcă să explice epistolar cu evidentă amărăciune tăcerea prietenilor între care vechea legătură se rupsese:” Doinaș nu dă niciun semn de viață. Teama, probabil, de a nu prilejui vizita noastră! Nici Deliu nu comunică.”²³

---

²¹ *Idem*, „Scrisoare către Ion Negoșescu”, Sibiu, 3 noiembrie 1945, în *Un roman epistolar*, p. 8.

²² Ion Negoșescu, „Scrisoare către Radu Stanca”, Cluj, 29 decembrie 1947, în *op. cit.*, p. 124.

²³ *Idem*, „Scrisoare către Radu Stanca”, Cluj, 3 septembrie 1947, în *op. cit.*, p. 107. Vezi și Scrisoarea din 21 oct. 1947, în *op. cit.*, p. 114.

În 1948 Ministerul Educației Naționale devine Ministerul Învățământului Public, condus de un comunist. În școli și universități, în întreprinderi și instituții de stat se organizează cursuri de reeducare a cadrelor didactice la toate nivelurile și a oamenilor muncii cu responsabilități sociale. Șt. Aug Doinaș a fost marginalizat din 1948 până în 1955, când era profesor în niște sate din zona Arad și avea interdicția semnăturii. Prietenii nu pot decât să-l compătătimească. „Mai rău îmi pare de talentul lui Doinaș, îngropat ca talantul parabolic.”²⁴ O caracteristică a corespondenței lui Stanca cu Nego este permanenta panoramare a cerchiștilor, care la nevoie recurg chiar și la traducerea în limba română a unor studii filosofice, trimise celorlalți, astfel ca la o discuție programată să poată participa cât mai mulți dintre ei. Soarta fiecăruia este problema tuturor. În 1950 se pune la îndoială însăși dănuirea cerchismului. Nego semnaleză în *Almanahul literar* de la Cluj „articolul în care se vorbește despre Cerc, despre tine și Doinaș. Am auzit că la anticari se cere mult „Revista Cercului...” Chinezu și Vianu se interesează, prin mesageri, dacă existăm.”²⁵ În cultura românească Stanca și Doinaș sunt cei mai valoroși dintre cerchiști. Atunci când regizorul sibian anunță o nouă premieră, cum se întâmpla în vara anului 1950, cerchiștii găsesc cel mai bun prilej de reîntâlnire. În fapt, oriunde, dar îndeosebi la Cluj, regruparea cerchistă este binevenită: „Doinaș a făcut cerere ca să fie numit sufleur la teatrul de aici - anunță Nego - și se pare că are șanse, încât ne vom mai aduna membrele noastre cerchiste, laolaltă, după atâta risipire, în cazul că vei reuși să vii și tu în ianuarie. La Sibiu el aduce și noile poezii, așa că poți organiza un mic cenaclu, unde sper să auzim ceva și din piesa de care mi-ai vorbit.”²⁶

Cei doi corespondenți pun la cale scoaterea noii reviste *Euphorion*, trasând șantierul elaborării ei: „Dacă am reuși să-l mobilizăm pe Doinaș! Fiindcă ar trebui ca din primăvară să pornim, chiar și numai cu perspectiva interioară, la alcătuirea de sertar a unor adevărate numere *Euphorion*. Cu Doinaș nu se poate însă lucra decât avându-l la îndemână, în imediata apropiere.”²⁷ Perspectiva reîntâlnirii cerchiste la fine de an provoacă explozia emoțională a lui Radu: „Mă bucur mai ales de revederea cu Doinaș pe care nu l-am mai văzut de atâta amar de timp și de care mi-e nespus de dor.”²⁸ Pentru Negoșescu, poezia lui Doinaș este de tip euphorionist, tot astfel cum spectacolul *Hangița* e „o ciornă a viitorului teatru euphorionist”.²⁹

---

²⁴ *Idem*, „Scrisoare către Radu Stanca”, Cluj, 7 martie 1948, în *op. cit.*, p. 130.

²⁵ *Idem*, „Scrisoare către R. Stanca”, Cluj, 3 mai 1950, în *op. cit.*, p. 203.

²⁶ *Idem*, „Scrisoare către R. Stanca”, Cluj, 30 august 1950, în *op. cit.*, p. 218.

²⁷ *Idem*, „Scrisoare către R. Stanca”, Cluj, 24 octombrie 1950, în *op. cit.*, p. 224.

²⁸ R. Stanca, „Scrisoare către I. Negoșescu”, Sibiu, 15 dec. 1950, în *op. cit.*, p. 231.

²⁹ *Idem*, „Scrisoare către I. Negoșescu”, Sibiu, 6 iulie. 1952, în *op. cit.*, p. 269.

Șt. Aug. Doinaș,
Anca Sirghie și
Gheorghe Telea
la Sibiu

În pragul ceremoniei de
înmănare a titlului de
Doctor Honoris Causa la
Universitatea "Lucian
Blaga" din Sibiu, 1995.

Din stânga, jos:
Gheorghe Telea,
Irinel Liciu,
Șt. Aug. Doinaș,
Anca Sirghie;
sus: Dumitru Chioaru,
Ioan Radu Văcărescu,
Iustin Panța.

Consecvent ideii, Negoïtescu realizează o antologie *Poezia Română* având ca repere pe Dosoftei și pe Doinaș, cea mai importantă realizare în cariera sa critică. La rândul-i, Doinaș realiza un poem dedicat Cercului literar de la Sibiu, așa cum fusese la început, cu cerchiștii având figuri mitologice, de valoare istorică în poezia română. Când primește noi versuri de la Doinaș, stabilit în Gurahonț, le apreciază la superlativ. În primăvara lui 1958 se anunță căsătoria lui Doinaș cu Irinel Liciu, celebra balerină, eveniment ce avea să-l echilibreze sufletește, după loviturile grele primite. El nu va mai înceta să scrie până la sfârșitul vieții sale.

Aprecierea de care se bucura Doinaș din partea prietenului său se va concretiza și prin recomandarea pe care Radu Stanca i-o face, astfel Doinaș fiind primit în 1956 ca redactor al revistei *Teatru*. Dar după un an, respectiv la 3 februarie 1957 va fi arestat și condamnat „pentru omisiune de denunț”, stând în temniță până în 5 februarie 1958. Este exclus din viața literară până în 1963, astfel că Radu Stanca așa îl va cunoaște până a închis ochii. La fel erau și alți cerchiști. Esențialmente, Doinaș este un poet livresc, ale cărui versuri se nutresc din diferite domenii ale cunoașterii, în sensul goethean al cuvântului.

Revenirile pe care autorul *Mistrețului cu colți de argint* le făcea la Sibiu, așa cum a fost și cea prilejuită de conferirea titlului de Doctor Honoris Causa la Universitatea „Lucian Blaga”, eveniment la care am participat cu multă emoție și noi, erau agrementate totdeauna cu plimbări prin locurile aducerii aminte a studenției: „Am venit de multe ori la Sibiu, în acel Heidelberg al formării mele intelectuale, după dispariția lui Radu Stanca. Am străbătut aceleași străzi și piețe, ca pe vremea studenției noastre, am făcut din nou aceleași popasuri, mi-am rememorat evenimente pline de bucurie, de haz, de tristețe de elan și de resemnare... Dar niciodată, nici o clipă, nu l-am reîntâlnit pe neuitatul Radu Stanca, așa cum era atunci, ca pe o umbră vană, ca pe „mortul care umblă prin cetate”, ci întotdeauna ca pe o ființă aieva, ca pe un *alter ego* al meu, ca pe propria-mi tinerețe, mai prețioasă - pentru mine, unul, da! - chiar decât copilăria mea. Mi-am reîntâlnit mereu colegul iubit ca frate într-un ideal, ca partener la un Destin pe care mi-l visez sudat, topit, făcând una cu cultura poporului meu, ca pe un dascăl într-un prietenie. Și de fiecare dată m-am simțit copleșit, alături de cascada lacrimilor sufletului, de povara datoriei spirituale pe care, surâzând, fără să-mi dau seama atunci, am contracta-o zi de zi, față de cea mai frumoasă figură din grupul nostru de tineri entuziaști.”³⁰

Bogdan Crețu publică în *Observatorul cultural* articolul „Șt. Aug. Doinaș, cel mai goethean poet al literaturii române”, unde se panoramează atât dimensiunea antumă, cât și cea postumă a destinului său. Tocmai de aceea o vom cita cu larghețe, păstrând chiar și ortografia semnatarului:

---

³⁰ Șt. Aug. Doinaș, „Radu Stanca”, *op. cit.*, pp. 144-145.

Autorul a debutat cu un an mai înainte de Congresul al IX-lea al PCR, care a asumat oficial dezghețul ideologic. Apărut în același an, volumul lui Nichita Stănescu, *O viziune a sentimentelor*, încă mai conținea poeme strategice, obediente. Cel din 1965, *Dreptul la timp* – nici unul. Sunt încă anii dificili de tranziție, când scriitorii erau nevoiți, pentru a intra în sistem, să publice cărți sub nivelul lor, mai puțin talentate decât autorii lor (vorba aceleiași Nichita). Ceea ce azi poate părea compromis, pe atunci era o mare victorie. Când un poet *bolnav politic* reîntra în circuit, era un semn că regimul se deschidea. Abia următoarele două volume, *Omul cu compasul* (1966) și *Seminția lui Laokoon* (1967), vor fi un fel de bilanț, vor recupera atât baladele din perioada cerchistă (hiturile absolute ale poeziei sale), cât și alte texte care-l impun clar printre cei mai importanți poeți ai epocii. Numai că, asemenea altora din „generația pierdută”, asemenea lui Ion Caraion sau Leonid Dimov, care fuseseră reduși la tăcere vreme de două decenii, *Doinaș scrie câțiva ani nu din prezent, ci din trecut*. În loc să debuteze propriu-zis, el își antologhează scrisul. E o situație de neimaginat pentru noi, azi. Culegerea din 1968, *Ipostaze*, e o selecție de texte unul și unul, dintre care multe provin din prima perioadă a creației, cea baladescă.

Scandalul provocat de dosarul său de la securitate a fost declanșat în 2003 de cuvântul lui Adrian Păunescu în Parlamentul României, argumentele fiind comentate de George Neagoe în cartea *Asul de pică: Șt. Aug. Doinaș*. Îl va apăra Gelu Ionescu, într-un articol din revista *Apostrof*, din 2014, *Cazul Doinaș* și mai consistent Gabriel Andreescu, în cartea din 2016, *Existența prin cultură. Represiune, colaboraționism și rezistență sub regimul comunist*, care conchide, analizând profesionist documentele de la CNSAS, că poetul a fost o „sursă benignă” și că dosarul său „nu are conținut de poliție politică”. Argumentând că Doinaș este un goethean în sensul creator al cuvântului, ca om cu o cultură enciclopedică, Bogdan Crețu conchide că poezia sa „nu este elitistă, pentru că nu obligă la o receptare inițiată, ci digeră cultura și o transformă într-un limbaj natural. Printre livreștii noștri, Doinaș e între cei dintâi.”³¹

În an centenar, remarcăm faptul că Șt. Aug. Doinaș s-a instalat antum în rândul scriitorilor notorii, dobândind Premiul pentru Poezie al Academiei și premii ale Uniunii Scriitorilor. Este membru al Academiei Române. Încă antum el s-a integrat în peisajul liric european și universal. Cu totul onorant, în 1990 i se acorda Premiul European pentru Literatură K.O.V. (Iugoslavia), iar în 1995 Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu i-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa. Iată o atestare de care nu s-a bucurat și Radu Stanca, strălucitul baladist, ea, atestarea, rămânând cu prisosință în sarcina posterității.

---

³¹ Bogdan Crețu, „Ștefan Aug. Doinaș, cel mai goethean poet al literaturii române”, în *Observatorul cultural*, an 23, nr. 1106, 20 aprilie - 3 mai 2022, p. III (suplimentul „Centenar Doinaș”).

Strecurătoarea

*Am trecut printr-o strecurătoare
cea cu găuri mari –
toate întâmplările de ieri, de alaltăieri
de mai dinainte
de a vedea
de a ști
Tot ce reușea să treacă prin sită
luam apoi la verificat cu discernământul prezentului:
faptele bune se dovedeau acum îndoelnice
gândurile avântate – neîntâmpate în fapt –
prieteni îi vedeam acum cu alți ochi
învățasem să îi deschid mari
să citesc umbrele
să descifrez alfabetul scris cu cerneala simpatică
găsisem – încă mai cred – soluția cu care o aduceam
la lumină
Aș trece și norii prin sită
dacă nu mi-ar fi teamă că s-ar rătăci pe pământ
toate așteptările primăverii
Așa că mai bine îmi trec prin sita
cu găuri mici –
numai viața
așa, în general,
ca să-mi rămână din strecurătoare
cât mai mult!*

Iluzie

*Tăcerea se naște
din liniștea pomilor
copleșiți de rod.
Din mâna lui Dumnezeu înflorește
din ce în ce mai nevăzută
crizantemă albă –
pacea!*

*Pe umerii copacilor se lasă seara.
Tăcerile se nasc una din alta
Fășii de întuneric curg
peste trupuri obosite de zgomote.*

*Eu stau și ascult (mi-am făcut acest obicei!):
am în urechi toată zarva sufletelor
ce-și caută
adăpost în noapte.
Știu
visează precum pruncul inocent
liniștea.*

*Eu stau și ascult:
lumea toată își duce în somn
evantaiul de frici
evantaie de mătase/ de hârtie ...
Fiecare foșnește în felul său
lin, mângâietor, asurzitor ...*

*Peste pământ – trâmbițele cerului!
Trâmbițele oamenilor:
Vuietul nepăsării ...*

*Numai pomii
copleșiți de rod
se învăluie cu plasa iluzorie
a mulțumirii de sine.*

FLORENTINA TONIȚĂ

Scrisoarea

În fiecare zi își pregătea plecarea. Și nu vorbea despre părăsire, nici despre moarte. Pentru Maura plecarea era mai presus de moarte și, știau amândoi, părăsirile nu se împart la doi. Unul părăsește, celălalt rămâne cu mâna întinsă. Voi lua cu mine scrisorile, îi spunea. Ar fi vrut, a auzit-o mormăind într-o dimineață, să plece cu muzica. Toată muzica adunată de ei în nouă ani. Maura fusese cea care pornise, în joacă, diminețile simfonice. Era duminică și dansa pe acordurile unui *Dans slav* de Antonín Dvořák. El o privea și încerca să îi prindă în cadrul ferestrei umbra trupului. Nu reușea, Maura avea un fel anume de a dansa alert până și un *Adagio*. La fel cum unduirea se făcea plutire pe un *Allegro* sau chiar *Prestissimo*. Mai ții minte, Cetin, mai ții minte, repeta și trupul se adumbrea între o fereastră și cealaltă. Cetin nu dansa niciodată. Dansul de duminică devenise pentru el ritualul ceaiului. *Assam!*, a chicotit Maura și de atunci duminicile lor s-au numit *Assam*, de la ceaiul orange cu aromă de malț.

Luni l-a trezit în acorduri de Tchaikovsky, dansa un *Waltz of the Flowers*. Deschisese larg ușile și ferestrele, fără să îi pese de privirile iscoditoare ale vecinilor. Maura, puteai să aștepți să prepar ceaiul, a certat-o Cetin. Ceaiul e duminica, somnorosule, astăzi e dimineața pipei! Râdea și târâia papucii ca și cum numai acolo, în talpa de pâslă, găsea echilibrul și legătura ei cu pământul, cu lumea întreagă.

A iubit-o pe Maura din prima clipă în care s-a afundat în privirea ei. Bărbații, s-a convins apoi, vedeau la ea glezna săltăreacă și ușor împiedicată, de fapt era un mic defect din naștere care devenise cu timpul un element de atracție, atât de fermecător își transformase Maura mersul. Fără să aibă rotunjimi voluptuoase, trupul femeii mai căpătase în ultima vreme și o tresărire a umerilor pe care Cetin o remarcase primul. Într-o zi vei prinde aripi, i-a strigat, și Maura l-a privit fără să clipească. Ți-am spus, dragul meu, doar ți-am spus de atâtea ori. Părul auriu luneca în prelungirea brațelor și, în *contre-jour*, părea mai degrabă un frunziș sălbatic pe un trunchi de copac tânăr, necopt. Dar Cetin știa că în privirea Maurei sunt cele mai multe mistere, acolo e adâncul, tot acolo se ascunde și înaltul. Ce culoare au ochii tăi?, a întrebat-o. De cenușă, de nori și de ceață. Cum vrei să fii când intri acolo, a râs ea și a închis ochii ca să îi dea răgaz să aleagă. Maura glumea ca și cum cuvintele se jucau de-a baba oarba. Niciodată nu ținea cont de reguli, de persoane. Toate cuvintele ei erau năstrușnice și zvăpăiate.

O găsisse într-o dimineață în prag. Mai întâi i-a atras atenția murmurul strecurat pe sub ușă, apoi păsările agitând aerul dintr-o parte în alta a străzii. Altădată ar fi fost curios, își amintea cum pândea sălbăticiunile ținutului, cum adulmeca florii fecioarelor până când le simțea privirile tremurate furișând abia simțite scânteii. Odată, ieșind de la ceaiul organizat săptămânal în centrul orașului, a fost atât de cucerit de parfumul unei fetișcane încât era cât pe ce să se lase tras într-o mahala rău famată. Cu costumul lui scump și cu pălăria asortată!

Acum, murmurul îi invadase auzul și, oricât încerca să îl prefacă, să îl amestece cu celelalte zgomote comune ale străzii, nu reușea decât să crească și mai mult obsesia. Era joi. Asculta Paganini. *Concertul pentru vioară și orchestră nr.1 în re major, op.6*. Cel mai armonizat ca stare, de la romantism sublim și sfidător la virtuozitate extremă. Niciodată nu termina cafeaua înainte de ultima notă a Concertului. Dar în acea zi, pentru prima dată, sorbiturile se întreceau într-o grăbită și nedumerită curiozitate. Paganini se zburlea și își dădea seama că nu asculta cu aceeași concentrare cu care încerca să prindă, de pildă, murmurul care se strecura până la el. Opri muzica. Păsările frământau aerul în aceeași agitată zburătăcire. Deschise ușor ușa, dar se opri după doar câțiva centimetri. Două degete firave desenau în aer o melodie bizară. Ca și cum murmurul se materializa acolo, în mișcarea unduită a arătătorului urmat de dansul meticulos, chiar dacă ușor stângaci, al degetului mare.

De teamă să nu spulbere clipa de intimitate, se trase înapoi și continuă să respire prin deschizătura ușii mirosul ce urca provocator și bizar din stradă. De dincolo de ușă, degetele înaintau către el. Simțea cum îl invadează milioane de păsări și totuși se afla prins într-o încremenire mută. Cu o mișcare bruscă, degetele aruncă spre el o bucată de hârtie. Ușa se trânteste cu zgomot și strada se umple din nou de un murmur amestecat cu fâlfâit de pasăre. De data asta totul i se părea comun, obișnuit ca o zi de joi. Totul în afară de hârtia pe care o ținea în mână...

La prima vedere părea o scrisoare veche, pe o hârtie ușor îngălbenită și pe alocuri fărâmițată. Cineva, poate o mână de femeie, adăugase pe margini un fel de întăritură dintr-un material de mătase crem care dădea scrisorii un aer ușor imperial.

Ținea în mână scrisoarea. Închise ochii și adulmecă o clipă în tăcere. Aștepta un semn, dar nu de dincolo de ușă. În mâna lui, printre literele mai mult șchiopătate ale scrisorii, de acolo aștepta să i se dezvăluie totul. Se întoarse în fotoliu și parcurse scrisoarea în restul de Paganini:

Nevoia de mine. Ploaie. Așteptare.

Nu știi cum să îți scriu, nu știi cine trebuie să fiu pentru tine. Nu știi ce înseamnă nevoia ta de mine acum, ce aduce iertarea la vreme de ploaie, ce înseamnă așteptarea care urmează iertării.

Așa că nu voi scrie despre noi. Nu e vremea noastră și am încetat să mai sper că ea va veni vreodată. Deși, dacă vei vrea să îți vorbesc despre

vremea noastră, aș ști să ți-o arăt, să ți-o mărturisesc, să o așez pe fiecare ungher al imaginarului nostru netrăit. Ce să fătuim noi cu mintea, cu inima, cu trupul, cu vorba, cu privirea, cu palma sau cu talpa, ca să purcedem pe drumul potrivit? Nu vom ști. Pentru asta e nevoie de înțelepciune, de credință, de tărie de inimă, de abandon, de dragoste mare, de mărturisire adâncă. De iertare, da.

Fiecare început are în pragul ușii o iertare. Nu e ușor. Dar altfel rămân îngropate, necurățate, îndurerate, închistate, multe chinuri ale inimii. Plouă și azi. Târziul a trecut pe lângă tine și nu l-ai oprit.

În josul foii, într-un colț aproape invadat de uscăciunea timpului și pe jumătate prins sub întăritura de mătase, se ghicea o semnătură: Maura.

A împăturit cu grijă scrisoarea și a strecurat-o în buzunarul hainei. Avea nevoie de tăcere, de liniștea gândurilor. Dincolo de ușa lui stătea o femeie. Nu înțelegea nimic din scrisoare și era sigur că nu are cum să fie el destinatarul. Un biet suflet suferind, își zise. Și totuși inima lui galopa spre un necunoscut pe care nu îl mai trăise până atunci. Cuvintele din scrisoare îl transformaseră în doar câteva minute într-un bărbat care nu era el, dar care voia să fie. Da, voia să fie el bărbatul pentru care acea femeie suferea, să fie el dimineața și ploaia și așteptarea. A deschis ușa și așa a intrat în viața lui Maura.

Pentru a celebra întâlnirea lor, ziua de joi devenise Paganini cu cafea limpede, calmă, odihnitoare. Ei îi plăceau *Capriciile*, lui *Concertul pentru vioară și orchestră*. Joi era ziua din săptămâna simfonică în care ea se trezea târziu. Am venit ca un târziu în viața ta, dragul meu. Și totuși m-ai oprit, îi spunea de câte ori îl vedea recitind scrisoarea cu margini de mătase. De aceea, în zilele de joi aștepta să simtă mirosul cafelei, apoi deschidea ochii și asculta *Concertul...* lui Paganini. Începea să se îmbrace când începeau *Capriciile*. Joia nu dansa. I se așeza în brațe și, cuprinzându-i cu brațele trupul aproape bătrân, îl legăna ușor, ca pe un prunc. Era felul ei de a celebra viața pe care el i-o dăruise. Nu o întrebese niciodată cine era bărbatul pentru care scrisese scrisoarea. La început a crezut că e discret, apoi că nu vrea să își provoace suferințe inutile. Târziu a înțeles că viața lor împreună era continuarea acelei scrisori. Că Cetin oprise târziul și adunase în el toate iertările rămase orfane de iubire.

De la o vreme îi vorbea despre plecare. Nu te părăsesc, Cetin, îi repeta de fiecare dată, voi pleca și ne vom reîntâlni. Cum va fi asta, Maura? Voi fi eu, oare, destinatarul unei scrisori pe care o va primi un alt bărbat? Va ști oare el să fie bărbatul care ți-a oprit târziul, care a adunat iertările? Maura râdea și râsul i se rostogolea apoi într-un șuvoi de vorbe pe care nu le înțelegea întocmai. La început se certa și o făcea atât de convingător încât credea că el era sursa supărărilor, dar imediat vocea femeii cădea într-o incantație șoptită, cu inflexiuni pe care nu i le recunoștea. Niciodată nu a

oprit-o, nu a întrebat-o, nu i-a scotocit prin ascunzișuri. Aștepta cu emoție plecarea Maurei, ziua în care el, Cetin, va continua să trăiască în alt bărbat, cel care va primi scrisoarea despre ei doi.

Își dorea să fie într-o sâmbătă. În muzica acelei dimineți s-ar fi potrivit cel mai bine plecarea ei. Chopin îl reconforta de fiecare dată și obișnuise să dea dimineții de sâmbătă o prelungire în amiază. Maura începea dansul după ce mai întâi asculta cu ochii închiși muzica, se lăsa cuprinsă până în creștet de pacea lui Chopin, apoi cobora din pat în cămașa de noapte adunată obraznic spre coapse, răsfira cu degetele în aer o presupusă ploaie și se oprea în fața lui. Sâmbăta era ziua șevaletului. Cetin picta. Sau se juca, pentru că nu fusese niciodată un pictor recunoscut. Chopin îl inspira, dar știa că în fiecare pătrăciță de pe pânză e Maura. Era dansul ei în cămașa albă de noapte, era cenușiul ochilor ei, înnorarea pe care atât de greu reușea să o așeze în culoare. Chiar și gândurile care îl colindau în timp ce picta erau tot ale ei. Până spre amiază, sâmbăta, picta ca și cum ar călători prin ființa Maurei.

Mai avea aceeași senzație în zilele de marți, când ea se trezea devreme și se așeza la pian. Cetin renunța la tot în zilele de marți: ceai, pipă, cafea, șevalet. Nu se ridica din așternut decât la ultimul acord de pian. Fără să fi cerut vreodată și fără ca ea să îi lămurească în vreun fel ziua de marți, știa amândoi că era un fel de a fi împreună pentru mai târziu. Când el va trăi într-un alt bărbat, când Maura va scrie următoarea scrisoare cu un destinatar încă necunoscut. După ora de pian, degetele femeii continuau dansul într-un fel ritualic, fără muzică. Tăcerea avea și ea sunetul ei.

În miercuria de după sărbătoarea cireșilor în casa lor era liniște. Nu dormea, dar nici nu deschidea ochii, de teamă ca nu cumva întunericul să îi inunde privirea. Era primăvară târzie, dar în dimineața aceea frigul din cameră devenise insuportabil. Înainte de a coborî zorile, a auzit un scrâșnet în peretele de nord urmat imediat de o bufnitură la etajul de sus. Întunericul devenise asurzitor, zgomotele de grinzi prăbușite, pereți despicați și uși izbite acopereau vocileperate și gemetele muribunzilor. Cetin nu se mișca și nici nu se agita. Nu a întins mâna să o caute pe Maura în așternutul plin de moloz. A înțeles că plecase. Era sigur că plecarea Maurei numai așa poate fi. Lumina care intra timid prin fereastră îi dezvăluia dezastrul dimineții. Era o minune că patul era întreg. De asemenea, colecția lor de muzică și vechiul pick-up, aproape la fel de vechi ca acești pereți ai casei prăbușiți într-o dureroasă umilință.

Știa că nu trebuie să o caute pe Maura. Cu o seară înainte îi așezase lângă pick-up un poem scris pe foiță de mesteacăn. “...ca o desrătăcire de aripi apasă în dimineață auzul/ o față rostogolește lumina din flăcări. nu există eroi,/ doar pulbere peste lume”, era scrisul ei. Maura începuse acolo scrisoarea pentru celălalt bărbat, era felul ei de a-și manifesta recunoștința față de Cetin. Se desrătăcise pentru o altă călătorie. Porni muzica pe care tot ea o pregătise pentru el. Recunoscă de la primele acorduri *Requiemul* lui Mozart. Aruncă un rest de tutun în pipă. Pulbere peste lume, repetă el

cuvintele Maurei. Muzica acoperea tânguirea din exterior, strigătele omenеști pe care nu voia încă să le audă. Singurul dezastru din viața lui era singurătatea în care abia intrase. Trei zile încheiate ascultă *Requiemul*, din când în când mai arunca o pulbere de tutun în pipă. Vineri seara, pe întuneric, Cetin a închis ochii și a adormit în tăcere, fără măcar să mai respire. El trăia, știa asta, în scrisoarea pe care Maura o strecurase în privirea altui bărbat. Care, ca și el, continua să trăiască viața celui de dinainte...

ROXANA PAVNOTESCU

A 41-a poruncă. **(Sorok pervii)**

O atingere pe braț, un glas cunoscut și îndepărtat... ca și cum m-aș fi trezit dintr-un somn lung și anesteziant. – „Bună, bună!” ... „Ce mă bucur că ai venit!”. Îmi sună cuvintele astea în cap ca o melodie, devreme ce le-am auzit de atâtea ori, cu aceeași tonalitate, cu aceeași bucurie a revederii. Și, iată, cum ele au revenit după atâta așteptare... Nu așteptare, mai degrabă resemnare, dar ce e resemnarea decât o așteptare camuflată și amânată? Da. Deci, prin urmare, o așteptare, ... cuvintele sunt aici, proaspete și sincere ca întotdeauna, cu tot cu instrumentele lor, cu vocea lor înaltă, pripită, dragă, cu același timbru plăcut, reconfortant, liniștitor. N. mă apucă de braț și îi simt greutatea trupului ei moale și calin. O simt ca și cum am coborî împreună scările de la B.A.M. , când ieșeam din sala de teatru, ... abrupte, multe, infinit de multe... Treptele nu se mai termină și pe N. o dor mereu genunchii. Simt acea oboseală din genunchii ei, și din ai mei, pentru că treptele nu vor să se termine, vor să coboare la nesfârșit în abisul lumii, din universul confortabil al spectacolului, acolo unde doar actorii știu să moară și noi încredințați de eternitatea acestei vieți, ne bucurăm să-i lăsăm pe ei să joace în locul nostru. Când îmi dădea drumul la braț și se sprijinea mai bine de umărul meu, eu – cu o treaptă mai în față - îi simțeam mult mai puternic apăsarea și genunchii mei o simțeau și sufereau și ei. Iar acum nu-mi vine să cred că simt iar acea greutate, ce bine e cu apăsarea ei pe umărul meu, în genunchii mei, după atâta vreme! Nimic nu s-a schimbat, viața n-a murit, pentru că viața nu poate să moară, doar actorii mor, ca să poată juca din nou același rol, la nesfârșit,... Viața doar se prelungește, se reconfigurează în metamorfozele ei inimaginabile. N. arată foarte bine în formele ei plinuțe, atât de feminine, cu fața surâzătoare și luminoasă, așa cum de mult n-o mai văzusem. N. era în

vechea ei piele, era bine. Mă apucă iar de braț, de data asta însă foarte ferm. Nu ca să se sprijine, ci ca să-mi suscite atenția. Privirea ei albastră îmi spune că ar vrea să-mi zică ceva, ceva important. Își coboară pe jumătate ochii rotunzi și puțin umezi, scăldați în culoarea senină a cerului. Pare să-și ascundă o mare emoție. N. nu prea era genul să facă confesiuni, dar acum e pe cale să facă una. „Trebuie să-ți spun că am întâlnit pe cineva în sfârșit și că sunt foarte fericită!” Apoi, nu mai spune nimic. Dar nu pentru că ar aștepta reacția mea, ci doar pentru că nu mai are nimic de spus. „Bine, dar N. N.? N-a trecut decât un an jumate!”. N. și N. N. erau foarte apropiați. Atât de apropiați încât nu s-au rătăcit unul de altul pentru un timp mai lung de patruzeci de ani. Erau prieteni, soți, parteneri în toate jocurile vieții, erau jumătățile regăsite în fructul iubirii. Dacă există așa ceva. Când N. i-a spus lui N.N. cât de grav stăteau lucrurile, reacția lui a fost: „Să nu mă lași singur!”. Ce e singurătatea, decât un partener mai comod, mai înțelegător... ce se instalează oricum în apropierea morții? Dialoghezi cu el la discreție, așezat confortabil în amintiri. Dar nu toată lumea se potrivește cu toată lumea. Unii nu pot sta singuri cu *singurătatea*. Unii nu pot fi singuri cu ei înșiși, la urma urmei singurătatea n-ar fi decât o companie narcisică. Jumătatea care s-a întors în tine nu se reflectă întotdeauna natural în oglinda firii. E greu, e complicat și mai presus de orice, e imposibil.

Mă simt ca și cum aș pluti într-o ceață transcendentă. Ca și cum N. N. ar fi cel plecat, iar N. e aici cu mine, făcându-mi confesiuni pripite. Mă simt ca un punct în mijlocul unui segment de dreaptă între N. și N. N. și dreapta asta se rotește ca un carusel între cer și pământ, negăsindu-și poziția. Se tot rotește și eu nu înțeleg ce mi se întâmplă, unde mă aflu. Probabil că locul nostru nu e nici în cer, nici pe pământ și că nu ne oprim din jocul nostru imponderabil decât atunci când spiritul ne lasă în urmă trupul ce nu mai poate atinge starea de levitație, și poate că nici spiritul pe cea de elevație...

N., parcă ghicindu-mi nedumerirea, își ridică din nou ochii albaștri spre mine și-mi spune cât se poate de firesc: „Să nu-ți închipui că lucrurile sunt la fel! Este cu totul altceva, decât îți imaginezi tu, cu totul altfel. Nici memoria nu mai e aceeași. Nimic din ce e dincolo nu e la fel aici, doar forma îți pare uneori aceeași pentru recunoaștere. La început e pustiul, e frig ... știi că am suferit de frig întotdeauna. Dar acum nu-mi mai e frig deloc. E aproape bine. Pentru că sunt din nou fericită. ”

Un gând reconfortant - N. e fericită și m-a vizitat ca să împartă bucuria cu mine, așa cum făcea de multe ori. Dar cum s-o împartă, când eu nu pot înțelege acea fericire, nu mi-o pot reprezenta. Cum îi va împărtăși ea lui N.N. această bucurie aveam să înțeleg o zi mai târziu...

Îmi mai amintesc ceva vag din conversația noastră, vag și neclar, o precizare curioasă ce pare să se elucideze încet, adică fără grabă, ca atunci când îți faci bilanțul bucuriilor neașteptate și rare. Primul gând e să le împărți cu cineva. Dar cu cine? Cine poate îmbrăca pielea bucuriei tale? Cu N. N....

„Să știi că am tot încercat și au existat patruzeci de astfel de ocazii, dar niciuna nu s-a potrivit. Eram tot mai deznădăjduită. Până acum, când l-am întâlnit pe el. Sunt foarte fericită. Sper să poți înțelege...”

Cele *patruzeci* de ocazii sună ca un soroc de pomenire. La patruzeci de zile se dau daruri de mâncare și haine mortului. Lui N. i s-a redat darul iubirii, dar numai după patruzeci de încercări - în ziua a 40 - a, sufletul merge la judecată în fața lui Dumnezeu . Caut în calendarul ortodox semnificația zilei în care m-am întâlnit cu N. . Este zi de mare sărbătoare a Sfântului Luca, dar și a celor 40 de tineri sfinți - *care de sabie s-au săvârșit*. Poate de aceea a ales N. tocmai această zi să-mi mântuiască visul de dimineață cu vestea cea bună a liniștii și bucuriei ei sufletești. Precum cei 40 de sfinți, N. a plecat și ea tânără, *săvârșită de sabia* unei cumplite boli. Și, în felul ei, a fost și ea o sfântă printre semenii ei, o ființă diafană, bună și generoasă. De multe ori discutam despre cum să ne trimitem semne de dincolo - firește, asta mult înainte de-a se îmbolnăvi – precum în povestea cu cei doi samurai care-și țin cuvântul și după moarte. De fapt, conversația se reliefa pe dificultatea unui astfel de gest, nu numai ca mod de reprezentare al comunicării, dar și pe restricțiile și legile lumii de dincolo.

Nu reușesc să-l sun pe N. N. în aceeași zi. Dar mă sună el, după ce nu vorbisem de luni de zile. Audiam un concert în sala restaurată de la Avery Fisher, pe care n-o văzusem până în acea seară. Motiv în plus, să mă gândesc la N., ce mă însoțește adesea în călătorii și la spectacole. Mai cu seamă la cele de teatru, înainte de care ne întâlneam mai devreme „să vorbim”. Îmi prindea brațul și urcam la bufet, unde-și lua un pahar cu vin. Îi plăcea vinul roșu. Avea probleme cu digestia și o certam mereu că n-ar trebui să bea. Poate într-adevăr, n-ar fi trebuit... Admiram sala atât de schimbată și mi-o imaginam pe N. comentând. Deci nu pot răspunde la telefon. N.N. îmi lasă un mesaj. Nimic important, doar că n-am mai vorbit de mult... Ne sunăm reciproc a doua zi. Are un ton fâstâcit, ezitant. Pare că și el ar vrea să-mi facă o confesiune. Dar nici N.N. nu e deloc genul să facă confesiuni. Atunci, vorbesc eu. Îi povestesc visul. El tace, nu mă întrerupe. Tăcerea lui e apăsătoare, dar și opacă. Nici o emoție nu răzbate prin undele ce ne unesc gândurile. Jenat, încearcă o continuare la visul meu. „Păi, să știi că, de fapt, și eu tot de asta te-am sunat. Voiam să-ți spun că am întâlnit pe cineva. O să vină aici de sărbători, să stea cu mine. E o persoană pe care o cunosc de foarte multă vreme, locuiam în același bloc. N. o cunoștea și ea foarte bine. M-am hotărât că nu mai vreau să fiu singur...”

Îmi interpretez visul ca pe-un fel de dezlegare în oglindă a soțului singur și însingurat. Dar de ce această indirectare? Sunt unii mai deschiși comunicării extramundane decât alții? Deci, am fost un simplu mesager pentru încurajarea legilor necesare ale firii? N. N. are o vârstă, copiii trăiesc departe, cine va avea grijă de el? N. s-a gândit și la asta. Cu generozitatea ei formidabilă, îl dezlegase pe N. N. pe patul de moarte. Știa că nu putea trăi singur. Că va avea nevoie de cineva să-i poarte de grijă, să-l săcâie și să-l

scoată din hibernările lui. N. N. îmi relatează discuția cu N. cu sentimentul că nu ar fi avut nevoie de visul meu. N. hotărâse deja, ca întotdeauna, ce era mai bine de făcut.

Cred, însă, că după ce și-a consumat emoția confesiunii și convorbirea s-a încheiat, N.N. s-a simțit eliberat în alegerile lui mundane. Cât despre mine, înțelesesem că visul mi-a fost adresat mai mult mie. A fost un gest candid și prevenitor. A fost o *întâmplare a ființei mele* - cum spunea Nichita. Cât din această confesiune a fost adevărată în parametrii acestei lumi? Poate N. a vrut doar să-mi spună și mie exact ceea ce i-a spus soțului, uzând de metaforele unui „dincolo” despre care eu nu știu nimic, deci îmi pot imagina sau înghiți orice. Asocierile pe care le facem îndelungată vreme relativ la o persoană, un loc, un context devin imuabile. Când ceva se modifică în schemă, depășim cu greutate schimbările. Mă îndoiesc că visul va fi de prea mare ajutor să mă așez în noua ordine a lucrurilor, dar cu siguranță mă v-a îndemna să las deoparte orice fel de prejudecăți sau resentimente.

În definitiv, „al 41-lea” poate fi privit ca o imagine virtuală a lui N.N., e porunca divină sau consecința unei judecăți, nu „de Apoi”, ci de pe urmă. După patruzeci de căutări nefericite, cel ales este recunoscut sau reînnoit. După ontologia dualistă a lui Platon, în lumea spirituală a ideilor, N.N. nu e neapărat recognoscibil. *Mutandis mutatis* se aplică și *nunților necesare*. Mă gândesc la extraordinarul film sovietic, Sorok pervii (*Al 41-lea*, realizat de Grigori Ciuhrai, în 1956) cu revelația sonorității numărului 40 în limba rusă. E posibil ca etimologia cuvântului *soroc* în limba română să fi venit din slavona veche, prima limbă liturgică a scriptelor bisericești. În fond, cel mai comprehensiv *soroc* din viața omului este despărțirea lui totală de lume, la patruzeci de zile de la moarte. *Sorok pervii* e un film de o rară sensibilitate, despre război și iubirea ce nu mai putea fi regăsită decât în moarte. Eroina, luptătoare vajnică în timpul războiului civil între trupele rușilor roși și cei albi - unde era înrolat iubitul ei - alege cauza și datoria în detrimentul iubirii. O soluție lumească ce pregătea o *nuntă în cer*.

Posibil să fi trecut tocmai *patruzeci* de ani, de când am vizionat prima oară acest film, dar abia acum pare să înțeleg de ce eroina împușcase exact 40 de ruși albi înainte să-șiucidă complet iubirea - ce agoniza fără s-o știe, în tot acest timp, din tabăra opusă.

La mine acasă

La mine acasă. Ieri. Azi. Acum. Mâine.

Ieri, acasă în bătătură când mâinile abia de ajungeau până la masa rotundă din mijlocul camerei unde mama, cu grijă, răsturna mămăliga pe care mai apoi o tăia – frățește, în douăzeci și una de felii: una pentru bunicu dinspre mamă, Marcu Mantea. Acesta ne mai rămase. Două felii pentru tata și mama; întotdeauna pentru tata mai mare și pentru ea mai subțirică și, natural pentru noi, plodimea: optsprezece adică. Unul mai mare decât altul, unul mai deosebit decât altul ca fire, caracter, mimică și sclipirea minții.

Ieri, când, destul de răsăriți, făceam giumbușlucuri, bătătura casei nemaifiindu-ne de ajuns; noroc de animalele pe care trebuia să le ducem la păscut căci își făceau simțită prezența prin răgetul, rugător parcă, de foame. Coborând nuiaua din pod tataia, moș Manolache, cum îi spuneau oamenii, ne amintea că joaca are rostul ei dar pentru a mânca mai trebuie să și muncim. Fiecare, în funcție de sex și vârstă.

Ieri, când în joaca noastră copilărească am spurcat cu trupurile noastre nevinovate butoaiile pline ochi cu apă de la fântână; le umpluse tata dis-dimineață pentru ca întors de la muncă, la CLF unde era fochist, să stropească via. Și acum simțim dulceața ascuțită a curelei pe fundurile noastre ude. Fuseser o lecție educativă totuși: tata vărsă toată apă în grădină, la flori, noi urmând – drept pedeapsă, să umplem iarăși butoaiile cu apă pentru ca spre seară să stropească totuși via. Dar mai ales să avem responsabilitatea lucrului făcut cu sudoare.

Ieri când Bălaia, trecută de paisprezece ani, se chinuia să fete în șură și mama plângea. Noi, în curte, bucuroși nevoie mare că vom mânca lapte iar mama și soră-mea, Didica, plângeau în șură: de fapt Bălaia fătase înainte de vreme iar acum se chinuia să-și dea duhul...

Și noi, în curte, așteptam să mâncăm lapte...

Ieri, când, încercând să facem paralele precum Nadia, mi-a alunecat piciorul căzând cu barba de piatră: plină de sânge și cu laba piciorului stâng ruptă, am chinuit o vară întreagă: cu legături de tărâțe din greu sub barbă și lopățele din scoarță de copac la picior, mă ducea mama la soare, să mi se coacă mintea și trupul...

De multe ori luându-se cu munca – era, nu glumă – uita de mine. Noroc de vară-mea, Dorina, tot la grădiniță și ea. Mai venea din când în când la mine, locuind nu departe. Era singură la părinți și i se părea că-i tare bun laptele fiert în ceaun după ce răsturna mama mămăliga. Păi da, unde-s mulți, puterea crește. Dar și foamea. Și acolo unde mămâncă doi, încape și al treilea...

Cu drag mi-amintesc de ziua când mama ne făcuse colțunași cu povirlă: era Postul Paștelui. Cum Dorina venea deseori la noi și mă ajuta să merg, ținându-mă cu o mână de brațul ei și cu cealaltă de gard, să învăț iarăși a merge, pentru că în toamnă trebuia să încep școala, în clasa întâi, mama ne făcu colțunași. Până să fiarbă mâncarea, cum ne giorăiau mațele de foame, ne puse la fiecare în farfurie câte trei colțunași. Cum stăteam pe o cioată veche de când lumea, începură să iasă la soare niște minuscule găzulițe numite de noi „Vaca Domnului”.

Crezându-le flămânde, le-am dat și lor un colțunaș. La început s-au retras; simțind căldura și dulceața aluatului, nici una, nici alta, înconjurară prăjiturica, savurând-o lacom.

Dar foamea nu mi se ostoise; am rugat-o pe Dorina să mai ceară unul pentru mine; nu a mers. Atunci, șontâc, șontâc, sprijinindu-mă de jaluzelele gardului, am ajuns la bucătăria unde mama dădea zor cu mâncarea:

Mămaie, eu am mâncat numai doi colțunași! Nu m-am săturat!...

Ți-am pus și ție trei, spuse mama.

Da, dar unul l-am dat la Vaca Domnului...

Vaca Domnului ești tu! Cum ai crede că aceste găzulițe mănâncă colțunași!?

Supărată, cu lacrimile spălându-și obrații înroșiți de razele primăvăratice ale soarelui, mă întorsei la locul meu, pe cioata încălzită; nu mică mi-a fost mirarea că mama venise acolo să ne mai aducă câte doi colțunași ca și surprinderea acesteia observând cu atenție că din colțunașul de jos dacă abia se mai zăreau câteva pete albe... Pesemne le fusese foame găzulițelor.

Am învățat atunci că nu tot ce zboară se mănâncă dar mai ales am învățat să merg singură. Îmi făcuse bunicu un fel de baston cu măciucă la capăt – ca la ciobani, de care mă sprijinea la mers. Și mă sprijineam bine!...

Ieri, în prima zi de școală, priveam cu oarecare plâns în suflet la copiii mai mari care aveau uniformă și eu nu; nici soră-mea Violeta. Costică era la școala din târg. Ceilalți, mai zburăți, la Iași și chiar la București. Mai precis, ultimii cinci; în funcție de ani. O parte zburaseră la cuiburile lor, cu copii de acum, cu pământul dat de tata dar luat, mai de voie, mai de nevoie, de colectiv, cu necazuri – deloc puține, de pe urma cutremurului din 1945, urmate de foamete și holeră, de pe urma poliomelitei care secerase în casa noastră mai multe vieți și, eh, Doamne, de pe urma multor probleme...

Ziceam, odată ce terminase de vorbit domnul director, în persoana învățătorului Nicolae Tomulescu, am intrat în clase. Școala, model Spiru Haret, avea patru clase și o cancelarie. Clasa I avea ferestrele spre casa domnului învățător Tomulescu iar dascăl de inițiere în dezlegarea literelor și a cifrelor era doamna Tamara Tomulescu, refugiată din Basarabia și căsătorită aici, în satul Bazga.

Turnul morții verzi

*A început să curgă din el un fel de sânge
de nicio culoare, uitați-vă, se poate vedea,
da, de undeva spre altundeva, înafara vederii,
dar el n-a vrut să spună niciun cuvânt,
desigur, nu se poate să nu-l fi auzit,
e turnul morții verzi, veți fi spunând
și chiar ați spus în această clipă
și aceasta a fost singura mare greșeală,
căci el a început să vorbească
și n-ați mai auzit nimic, nimic.*

Concert simfonic

*Concert simfonic în alb și negru,
sonoritate zero absolut în această lume,
un cuvânt misterios tremură sub piatră,
carnea lui absoarbe zgomotos întreaga catedrală,
piatra se înalță, latră fioros
și sfâșie sorii reci și negri,
câtă dezolare-n voi, cei zburători, cât gol,
doar victime sub oboselile călăului,
dincolo, noaptea, câmpie roditoare,
pe care călărețul își ucide calul invizibil,
un câine negru și flămând s-a cuibărit
sub oasele de sticlă ale craniului
și latră-n gol.*

Ritm

*Se știe că suntem vedenii ale cuiva,
încearcă să-ți eviți trupul și vei vedea
nu că nu se poate, ci că nu știi cum,
moartea este o definiție
voi spune altădată a cui,
se știe că suntem vedenii ale cuiva,
încearcă să-ți eviți trupul și vei vedea
nu că nu se poate, ci că nu știi cum,
moartea este-o definiție
nu voi spune niciodată a cui.*

Parcă nu mai eram

Azi am senzația că scriitorii se risipesc nu mai scriu comportamentul unora ucide frumusețea – ce facem ce se-ntâmplă cu acest popor – unde este lumina lui pentru mine poezia a intrat în rugăciune – în absolut lectura este necesară pentru meditație și reflecție nu știu dacă eram în prezent pe un câmp de iasomie pierdusem din mișcare – eram ușoară pierdută parcă nu mai eram – lumina zbențuia peste liniște cineva striga neîncetat – nu știu cine-mi fura pădurea sub clopotul cerului toamna mă-ntâlnise voioasă arzând ca o lumânare strălucind aprinsă în ploaie eram prada căderii cu mii de fulgere în suflet mă topisem în cuvânt - înger voios din cer căzând - într-un solfegiu de noapte strigăt risipit în rouă oceane furibunde peste inima păsărilor sălbatice erau atâtea mângâieri de dat atâtea cuvinte de spus viața mi se mișca repede nu era timp de gândit nu planificam lucruri – oamenii mor cu teamă ceasul continuă să bată secunde nu se opresc pentru mine moartea înseamnă ceva personal este doar o senzație - doar absența sentimentelor ea ne face viața de aici muritoare mai fericită unii cred că ea este albă ca dorința de nemurire se tem de plecare pentru că este dureros să aștepte

Nu mai am prieteni

Dacă poezia n-ar exista m-aș simți pierdută viața rămâne în subconștientul nostru dând valoare umanității și civilizației mereu am dat importanță mirosului vântului n-am neglijat sunetul nisipului când marea e calmă prezentul este o exaltare m-am străduit pentru el dacă suntem mulțumiți cu ceea ce avem suntem fericiți înțelegem dezertarea îngerilor – sufletul sfâșiat indignarea nu avea casă - mila era vie – nu se ruga în infernul meu se zărea un singur om - acela eram eu nu mai am mult până la ultima oră și-ntunerul vine

*mușcătura fulgerului spintecă nepăsarea amintirii
să vină un ceas care să-nsemne începutul și sfârșitul
cuvintele au început să ostenească și inima mai bate
morții erau părăsiți pe străzi pe iarba rece-nghețată
totul oscila-n vântul tristeții – lumea se năștea din nou
cât voi rămâne pe această planetă – voi simți mângâierea
nobilă a vieții – în acest oraș mort – cu oameni fără sete
nu mai am prieteni – m-au condamnat că sunt sinceră
nimeni nu-mi iartă sinceritatea – de ce atâta îndrăzneală
numai că lecția vieții e ascunsă în fiecare frunză și piatră
în oamenii liniștiți zac cele mai gălăgioase minți
fără imperfecțiune n-am exista – n-avem pentru alții
sunt supărată pe această artă fărâmițată spartă de om*

Fără viitor

*Acum încerc să realizez descrierea umană a vieții
așa cum cel mai calm război propovăduiește pacea
există atâta nonsens în cei care predică viața
și în inima celor mai urâți care preamăresc iubirea
cei care blamează războiul sunt cei care-l întrețin
cei care elogiază dragostea nu au parte de ea
cine vrea să nu sufere să-nceteze să iubească
cei care cenzurează tot le este frică de ce nu știu
cei care caută mulțimi nu sunt oameni obișnuiți
orice iubire comună dispare-n mediocritate
așa nu se creează arta și nu-l înțeleg pe Dumnezeu
și eșecul lor nu este eșecul întregului pământ
cine nu este în stare să iubească pe deplin
are obrăznicia să desconsidere dragostea celorlați
ca fiind incompletă și atunci vor arunca tone de ură
o ură puternică și perfectă ca lama unui cuișit
ca lupta leilor a tigrilor ca jungla cu deșertul
plus tu donnes - moins tu recois - plus tu es
sincere – plus on te decoit comme un mythe
il y a des silences nécessaires - des non-dits
salutaires et des envies bleues de se taire
prin curiozitate începem să ne lecuim curiozitatea
viitorul nostru va rămâne flămând fără lume
stăpânii războiului se joacă cu el aruncând grenade*

Richard

*Apărea de nicăieri cu măreția discretă
a unei fantome
și se tolănea în mai mulți timp
sculptând cu labele masive aerul.
Lătra răgușit pisicile
facea lupinguri prin iarba
ca și cum și-ar fi amintit
ceva din grajdul cald de acasă.
Se simțea iubit foarte
și sforăia pe te miri unde prin casă.
Cu o ureche zbârlită capta neutru
orice crâmpiei de conversație.
Și-și ascundea într-un colț
tacticos toate oasele și oscioarele.*

*Cu aricii nu mai făcea demult
exhibiții prin aer.
Învățase crunta morală a fabulei.*

*Adeseori
scotea la propriu limba la trecători.*

*Contempla vrăjit în susul râului
sclipirea lui depărtată
cu melancolia unui bătrân lup de mare.
Iar când în viața lui
a revenit dezastrul
de afară
cele trei pisici negre ar fi putut să audă totul
stând nemișcate ca niște sfincși vii.*

*Când a revenit dezastrul
în viața lui sălbatic de cuminte
s-a ridicat încet
a bălbăit ceva pe scurta cărare
întortocheată
apoi a căzut pur și simplu din picioare.
Și asta a fost tot.*

Tu ești ?

*Tăcerea puțin bucuroasă, puțin temătoare
din amiaza violacee
Iulie fugind către poluri
și păsările apusului dând roată
curții domnești
unde singurătatea devine
o cetățenie primită pe de-a întregul
iar lacul parcului municipal
o mică apă a Vavilonului
sub ploaia mărunță
lângă vechi tiparnițe și ziduri de mănăstire
într-un oraș medieval
ca o tablă de șah a istoriei
când piesele migrează spre
grația puțin desuetă
a unei gări-cazarmă de care trenurile au uitat
în aceste heures de chagrin
care fac tot ce le stă în putință să devină amintire
unde cu inima ce stă să iasă din piept
întrebăm transfigurați aproapele: „Tu ești ?”
și ni se răspunde cu aceeași întrebare*

Să lași în urmă amintirea

*Cu albul ochilor ducem mai departe ziua
și așteptarea unde locuim
devine adevărata noastră casă
odată cu pacea dintre o clipă și alta
când ai vrea să uiți
sa lași în urmă amintirea
care te strigă
În ecoul fiecărui cuvânt
se pot desluși recviemuri
norii stau ghemuiti lângă clopotniță
Faptele unor necunoscuți apostoli
sunt sărite de cărțile sapiențiale
totul este condamnabil
și totul se poate grația*

*iar păsări de ceață plutesc
peste răscrucile unde
mâna cerșetorilor apucă
paltonul serii de mâine*

Uliul

*O să ne rămână lumina săracă
din casele părăsite în grabă
unde miroase a struguri uscați și trecut
și ochiul geamului acoperit trei sferturi cu ziare
de unde poți zări
peronul unei foste autogări
peste care ninge abundent
iar zăpada e risipită
de zborul înspăimântat al unui uliu
care pândește vedenii și aude
curenții subterani ai pânzei freatice
și tuburile betonate ale unui puț
ce tasează și răvășesc
oasele dreptilor*

Milostenie

*Adăpostește pentru o noapte măcar
frazele acestea care încep să doară
precum urmele ploii peste lungimea podelelor unor case
unde am fi putut trăi o vreme împreună
în ziua de caritate ce trece repede
să tăiem copci în gheața privirilor noastre
când vrem să spunem adio
și acel adio nu mai vrea să ne asculte
iar „Nu” și „Da” ni se zbat în brațe
ca un animal domestic
când vânătoare regală de paiate și-a început sezonul
prin comornic lucruri vechi
devin și mai vechi
mângâierea se câștigă la sabie și baionetă
iar peste groapa de var a istoriei răsar luceferi*

ANASTASIA DUMITRU

„Ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână”

Mai ales pentru românii din afara țării, Eminescu este o constantă culturală, un reper identitar, el este „tot ce-i al nostru”, întâlnirea cu Eminescu nu este numai întâlnirea cu geniul poetic, ci o reîntâlnire cu țara, cu sufletul românesc. În timp ce unii conaționali devin detractorii poetului, unii străini îl îndrăgesc, fiind uluiți de profunzimile universului său liric. Ambasadorul Republicii Azerbaidjan în România mărturisea că încă din primele zile ale sosirii sale în București, a fost interesat tot ce este legat de Eminescu. Eldar Hasanov, în cartea *Diplomație cu suflet în România*, amintește că *Doina* lui Eminescu nu a avut o soartă simplă, susținând că în regimul comunist, până la sfârșitul anilor '80, poezia a fost interzisă, mai mult, în primii ani după război, pentru citirea în public a acestei poezii oamenii erau condamnați la ani grei de închisoare, principala critică adusă acesteia a fost „naționalism excesiv și xenofobie”¹. Acest autor străin este de părere că un text în care se cântă integritatea teritoriilor românești și demască dușmanii acestora era taxat „naționalist.” Din păcate, nici acum nu avem voie să-i recităm în public *Doina*... nu este corect politic să-l recităm pe Eminescu integral. În timp ce unora le este frică de Eminescu, în alte părți ale lumii opera sa fascinează. Alex Ștefănescu ne amintește că în 2012, în Parlamentul Australiei, a fost sărbătorită Ziua Națională a României și că programul a cuprins și un recital de poezie românească tradusă în engleză, ocazie cu care actorul australian Tug Dumbley a recitat *Glossa*, care i-a entuziasmat pe parlamentari. „Este emoționant să afli că, la cincisprezece mii de kilometri de România, membrii Camerei Reprezentanților și ai Senatului dintr-o țară imensă (a șasea ca mărime de pe glob) au fost profund impresionați de o poezie a lui Eminescu”, scrie Alex Ștefănescu.² După succesul repurtat în Parlamentul Australiei de *Glossa* eminesciană, printre iubitorii de poezie din Australia s-a creat o adevărată modă Eminescu, precizează criticul. Eminescu nu este intraductibil, ne dovedește Amita Bhowe în India, Adrian G. Săhlean în

¹ *Diplomație cu suflet în România*, Editura Paideia, București, 2010, p. 67.

² *Eminescu, poem cu poem: Doina, Împărat și proletar, Glossă, Epigonii, O, mamă*, Editura ALLFA, București, 2016, pp. 54-55.

Statele Unite, Daniel Ioniță în Australia și numeroși alți exegeți și traducători, unii incluși în cartea Mihaelei Albu; cu toții au înțeles necesitatea promovării și cunoașterii operei eminesciene. Aceste demersuri sunt dovezi care îi dau dreptate lui G. Călinescu să scrie: „Eminescu, fiind atât de român, el devine, prin opera sa, universal”. A-l cunoaște pe Eminescu înseamnă nu numai a cunoaște arhetipul românesc, ci a accede la arhetipul universal.

În 2021, Mihaela Albu a publicat antologia de studii și articole despre opera eminesciană, *Din exil... acasă... cu Eminescu de mână*, carte apărută la Editura Muzeul Literaturii Române din București. Pe coperta întâi a volumului este sculptura lui Nicăpetre din Montreal, iar pe a patra, a lui Ion Vlad de la Paris, două toposuri reprezentative pentru exilul românesc. Printre cei exilați care promovează cultura română raportată la Eminescu, sunt: Mircea Eliade, George Racoveanu, Aurel Răuță, Alexandru Busuioceanu, Constantin Amărieuței, Vintilă Horia, Leontin Jean Constantinescu, N. I. Herescu, Victor Buescu, Ioan Guția, Basil Munteanu, Mihai Niculescu, Titus Bărbulescu, Virgil Ierunca, Horia Stamatu, Mircea Popescu, Emil Turdeanu, George Uscătescu, N. A. Gheorghiu, Octavian Buhociu, Lucian Boz, George Bălan, Nicu Caranica, L. M. Arcade etc. Pentru toți pribegii Eminescu este reperul, „punctul fix”, după cum îl numea Mircea Eliade. În acest sens, istoricul religiilor a inițiat în 1948 revista intitulată după capodopera eminesciană, *Luceafărul*, titlul simbolic, însemnând ghidul pribegilor prin pustia istoriei nedrepte. Exilații postbelici l-au omagiat și comemorat pe poetul național în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, s-au reunit sub steaua lui călăuzitoare, au inițiat publicații și asociații culturale care îi poartă numele.

După Cuvântul înainte al Mihaelei Albu, primul articol inserat în antologie, în ordine cronologică, este cel al lui Mircea Eliade, care, în prefața *Poesiilor*, în septembrie 1949, scria că s-au reeditat poemele eminesciene în multe zeci de ediții, de la modestele tipărituri populare până la admirabila ediție critică a Fundațiilor Regale, îngrijită de Perpessicius, însă din cauza sovieticilor, poeziile lui Eminescu, publicate în țară, sunt cenzurate, de aceea era nevoie de un volum care să exprime simțirea tuturor românilor.

Gloria lui Mihai Eminescu ar fi fost poate mai puțin semnificativă, dacă n-ar fi luat și el parte, de peste veac, la tragedia neamului românesc. Ce înseamnă, pentru noi toți, poezia, literatura și gândirea politică a lui Eminescu, o știm, și ar fi zadarnic s-o amintim încă o dată. Tot ce s-a creat după el, de la Nicolae Iorga și Tudor Arghezi până la Vasile Pârvan, Nae Ionescu și Lucian Blaga, poartă pecetea geniului sau măcar a limbii eminesciene. Rareori un neam întreg s-a regăsit într-un poet cu atâta spontaneitate și atâta ferveură cu care neamul românesc s-a regăsit în opera lui Eminescu... El ne-a relevat alte zări și ne-a făcut să cunoaștem altfel de lacrimi. El și numai el ne-a ajutat să înțelegem bătaia inimii. El ne-a luminat înțelesul și bucuria nenorocului de a fi român. Pentru noi, Eminescu nu e numai cel mai mare poet al nostru și cel mai strălucit geniu pe care l-au zămislit pământul, apele și cerul românesc. El este, într-un anumit fel,

întruparea însăși a acestui cer și a acestui pământ, cu toate frumusețile, durerile și nădejzile crescute din ele... Recitindu-l pe Eminescu, ne reîntoarcem ca într-un dulce somn, la noi acasă. Întreg Universul nostru îl avem în aceste câteva zeci de pagini pe care o mână harnică le-a tipărit și le împarte astăzi în cele patru colțuri ale lumii, peste tot unde ne-a împrăștiat pribegia. Păstrați-le bine; este tot ce ne-a mai rămas neîntinat din apele, din cerul și din pământul nostru românesc (Mihaela Albu, *Din exil... acasă... cu Eminescu de mână: antologie de studii și articole despre opera eminesciană*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2021, p. 26).

Vintilă Horia publică mai multe articole dedicate lui Eminescu, prilej de a reflecta asupra realităților din anii '50 ai secolului trecut. Pornind de la un articol din *Timpul* (7 ianuarie 1878) în care Eminescu punea problema „deșertului sufletesc” al rușilor răsăriți din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, așezate pe stepe întinse, „rușii sunt sub dominarea unui deșert sufletesc, a unui urât, care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntrul lor”, Vintilă Horia scrie, în iunie 1951, în *Destin*, articolul „Eminescu și cultura rusă”. Exilatul se referă la puterea lui Eminescu de a pătrunde în meandrele culturii ruse:

Sufletul rus, după treizeci de ani de viață sovietică, s-a destrămat artisticeste, și-a pierdut, în mijlocul unui ritm de existență industrializată pe care alte popoare îl creaseră după secole de căutări, orice posibilitate de auto-înțelegere. Comunismul a transformat omul rus într-o ofensivă pată de întuneric... Eminescu a înțeles lucrurile acestea într-o vreme în care spleenul occidental lăsa să se grezeze pe scoarța lui obosită parazitul fastuos al romanului rus. El a fost primul european care nu s-a lăsat legănat de iluzii și înșelat de aparențe. Fenomenul rus nu era pentru el expresia unui prea-plin îmbătat de propria sa profunzime, ci expresia unui vid pe care nicio cucerire nu-l poate umple. Căci „...în zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie, ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nicio zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat (p. 56),

scrie Vintilă Horia, comentând ideile eminesciene. Este evocat eroul dostoievskian Rascolnicov, măcinat de acest gol, de grandoarea vidului care îl împinge la crimă, la confuzie și la infernalul din care cu greu iese la lumină.

N. I. Herescu, în articolul intitulat *Acum șaptezeci de ani „Doina”*, precizează că în 1953 s-au împlinit 70 de ani de când s-a dezvelit la Iași statuia lui Ștefan cel Mare și Sfânt, pe care contemporanii lui îl numeau în toată Europa „Sabia creștinătății” și „Atletul lui Christos”. Mihai Eminescu a venit la Iași în 1883 și a citit *Doina* la „Junimea”.

Doina avea să fie, pentru Eminescu, cântecul lebedei... *Doina* este deci ultima sa manifestare poetică, în vremea când era încă în deplinătatea puterilor sufletești. Această poezie poate fi astfel socotită ca testamentul spiritual al celui mai reprezentativ scriitor al românilor, în *Doina*, Eminescu lasă neamului său, cu limbă de moarte, învățămintele de căpetenie, acele învățăminte profetice care stau călăuză poporului român, în veacul veacului.

În *Doina*, Eminescu are în 1883 viziunea reîntregirii etnice a neamului nostru în hotarele sale eterne: „De la Nistru pân’ la Tisa” și „Din Hotin până la mare”. Cine înaintea lui Eminescu trăsesse fruntariile geografice ale românismului în versuri mai lapidare, mai simple, mai definitive? Care alt poet, care alt român ar mai putea vedea vreodată harta României altfel decât a desenat-o pentru totdeauna Eminescu? De la Nistru până la Tisa, din Hotin și pân’ la Mare? (p. 81)

N. I. Herescu face conexiunea dintre acest poem și soarta românilor din Basarabia și din Bucovina, aceștia fiind înstrăinați și acum. Virgil Ierunca, în articolul „Tot românul plânsu-mi-s-a”, din *Cuvântul în exil*, nr. 1, iunie 1962, afirmă că, deși *Doina* a fost interzisă, ea s-a refugiat „în inima și conștiința poporului, unde a devenit rugăciune, blestem și descântec”, Eminescu e alături de popor, de nenorocul lui istoric.

Sunt sigur că la ceasul socotelilor, când rânduiala de azi va fi aruncată la talciocul istoriei, când această „ciumă-n lume”, în care vizionarul poet putea foarte bine întrevedea o democrație populară, va pieri ca un vis rânced din istoria României. Judecătorul de Apoi al neamului va fi Mihai Eminescu însuși. Reinviat pentru o clipă, de data aceasta de mână cu Ștefan cel Mare - ce la Putna n-o mai sta - poetul va da verdictul acesta, și numai acesta, celor ce au ocărit și supus vremelnice țara: „Prea făcurăți neamul vostru de rușine și ocără. / Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni, de obicei.” Și numai atunci somnul de glorie românească al poetului va fi senin și drept, împăcat și firesc” (p. 175).

Scriind „Al treilea element”, Vintilă Horia abordează atât *Doina*, cât și articolele politice ale lui Eminescu, făcând și o paralelă literară între el și L. Blaga, ambii îndrăgostiți de poezia populară:

Teoria spațiului mioritic, a ritmului ondulat, implicit culturii românești, teoria cenzurii transcendente, a stilului impus de inconștientul supus bombardamentului originar al spațiului mioritic, teoria personanței și a independenței inconștientului față de conștient, elaborarea precisă a unui sistem de investigație a gândirii magice, fără a mai pomeni aici de poezia și de teatrul lui Blaga (cine poate gândi românește fără „Lauda somnului”, „Meșterul Manole”, „Avram Iancu”?) toate aceste exegeze fără de care niciunul din noi n-ar fi azi ceea ce este, m-au făcut să înțeleg că Blaga constituie azi al treilea element, absolut indispensabil cunoașterii esențelor românești și purtării lor mai departe în lume. Scrisul românesc în exil, ca și arta, devin inexplicabile dincolo de „Orizont și stil” (p. 177),

text publicat în *Cuvântul în exil*, în 5 octombrie 1962. Un an mai târziu, în aceeași revistă, Mircea Eliade publica „Eminescu – sau despre absolut”, o recenzie a cărții scrise de Rosa del Conte, profesoară de literatură română la Universitatea din Roma. Eliade aprecia efortul celei care interpretată în întregime ediția magistrală a lui Perpessicius, cuprinzând și volumele postume ale liricii eminesciene.

Se știa de mult că Eminescu era un „perfecționist”. Când evoca pe cei „cuprinși de adâncă sete a formelor perfecte”, Eminescu se gândea desigur și la sine. S-au păstrat 13 versiuni ale poeziei *Despărțire*, toate scrise între 1877 și 1879. Acel admirabil poem, *Memento Mori sau Panorama Deșertăciunilor* (1872) cuprinde 21 strofe, cu peste 1300 de versuri, dintre care numai fragmentul „Egiptul” (adică 15 strofe) fusese publicat în timpul vieții poetului. Câtă frumusețe a zăcut îngropată atâtea, multe, zeci de ani! Cât ne-ar fi plăcut să citim în adolescență, când descopeream *Egiptul*, acel extraordinar prolog, adevărată ascensiune extatică spre luminile imaginare... (p. 185).

Eliade a remarcat efortul și genialitatea lui Eminescu, poet interesat de istorie și limbă, politică și economie politică, științe, gnoză și gazetărie. „A fost, fără îndoială, cel mai cultivat poet al secolului, singurul care poate fi alăturat de Goethe (evident, de un Goethe care ar fi murit înainte de 40 de ani). Și tot în Goethe își găsește replică tendința lui către 'om universal' ”, nota Eliade. Pentru a-și argumenta această paralelă, istoricul religiilor scrie despre enciclopedismul și sintezele personale, despre fascinația imaginarului ezoteric al ambilor, mai ales că Eminescu s-a apropiat de problemele filozofiei nu pe „calea clasică și didactică”, ci pe drumurile ocolite și obscure ale magiei și gnozelor hermetice. „Dar Rosa del Conte se întreabă dacă Eminescu nu și-ar fi putut îndestula pasiunea pentru taine și magie cercetând de-a dreptul tradițiile arhaice românești, așa cum i le revelau cărțile vechi, manuscrisele și legende populare. Observația aceasta ni se pare deosebit de importantă” (p. 187), remarcă Mircea Eliade care observă tema cosmogonică și motivul Magului care izbutește să domine Timpul. Magul, profetul sau Demiurgul sunt dovezi ale predilecției poetului pentru tot ce era bătrân, tradițional. Istoricul religiilor apreciază faptul că Rosa del Conte a observat că prima fază a lui Eminescu este cea „autohtonă”, când poetul a crescut în atmosfera spiritualității ortodoxe, „care se oglindește fie în tradiția religioasă cultă (care, deși nutrită la izvoarele celei mai vechi literaturi patristice, nu e totdeauna străină de influențe neoplatonice și gnostice), fie în tradiția folclorică, ce reflectează atâtea aspecte ale 'evlaviei' populare slavo-bizantine” (p. 189). Rosa del Conte a remarcat că poetul nu avea nevoie să citească textele gnostice pentru a le cunoaște învățătura: imaginea Dumnezeului luminos și atotputernic, bunăoară, o găsea în folclorul poetic românesc.

Pe de altă parte, „entuziasmul” neo-platonic pătrunde toată spiritualitatea ortodoxă. Era de ajuns ca cineva să citească pe Antim Ivireanul ca să se familiarizeze cu filozofia și universul de imagini al patristicii. Dar Eminescu studiasse multe alte lucruri în afară de Antim Ivireanul. El avea o bogată și prețioasă colecție de cărți vechi și manuscrise românești, pe care Moses Gaster a utilizat-o când și-a întocmit faimoasa *Chrestomathie roumaine*” (p. 189).

Eliade amintește de articolul lui Alexandru Elian, folosit de Rosa del Conte, în care e reproducă lista de cărți vechi și manuscrise pe care Eminescu le propunea pentru cumpărare Bibliotecii Centrale din Iași la 6 martie 1873. În acea listă se găsesc traduceri vechi românești, tipărite sau manuscrise, din Părinții Bisericii, vieți de sfinți, apocrife, apocalipse, romane populare.

Toate aceste texte, la care se adăuga știința lui de tradiții populare și datini bătrânești, alcătuiau un corpus de cunoștință și idei reflectând credințele și speculațiile arhaice românești, în mare parte de origine bizantino-orientală... Autoarea citează texte patristice sau hermetice pe care Eminescu probabil că nu le citise direct, dar al căror conținut îl găsea în tradiția cultă românească. Eminescu reprezintă fără îndoială o sinteză genială, în care s-au contopit numeroase curente, dar adesea s-a trecut cu vederea bogăția „humusului natal”. Criticii români au subliniat influența tradiției autohtone asupra concepțiilor politice și literare ale lui Eminescu, dar nu și-au închipuit că temeiul imaginației și al speculațiilor teoretice l-ar fi putut împrumuta din universul spiritualității arhaice românești” (p. 190),

afirmă Eliade. Sunt reamintite două articole din *Timpul*:

„Dar o adevărată literatură trainică... nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui.” (8 mai 1880); „Limba literară, nu cea grăită în societatea cultă, limba cronicarilor și a legendelor e pe alocurea de o rară frumusețe. Multe texte și bisericesti, și laice, au un ritm atât de sonor în înșirarea cuvintelor, încât e peste putință ca frumusețea stilului să se atribuie întâmplării și nu talentului scriitorului și dezvoltării limbii.” (21 noiembrie 1881) (p. 189).

Pentru a regăsi o limbă autentică și robustă, Eminescu a valorificat textele literaturii vechi și populare.

Tot atât de sugestive și bogate sunt analizele imaginilor și expresiilor care ar putea fi explicate printr-o dublă derivație: folclorică, pe de o parte, sau cea a tradiției filozofiei religioase culte, pe de altă parte (bunăoară, „vămile văzduhului”, motiv cult greco-oriental, dar circulând mai ales în contexte folclorice). Cercetarea concordanțelor între limbajul eminescian și acela al vechilor tradiții mistico-filosofice conduce la rezultate surprinzătoare. Autoarea pune în lumină importanța mistică a ieroglifelor („sfinx pătruns de înțeles”) și a cifrelor („O, cer, tu astăzi cifre mă înveți...”) și arată în ce măsură Eminescu aplică limbajul mistic tainelor și extazelor dragostei profane”,

observă Eliade, precizând că volumul comentat deschide atâtea noi perspective în interpretarea lui Eminescu, încât se cere recitit și meditat pe îndelete.

Virgil Ierunca, tot în *Cuvântul în exil*, nr. 25-26/1964, în articolul „Eminescu la Sorbona”, apreciază teza lui Alain Guillerrou despre universul eminescian, citând o secvență semnificativă:

Dacă românii - afirmă profesorul francez - recunosc în Eminescu pe cel mai mare poet al lor, este tocmai pentru că Eminescu a știut să exprime în chip deosebit sufletul țării sale și să talmăcească în chip credincios aspirațiile sau visurile compatrioților săi. Sinteză personală, poezia sa este și sinteza a ceea ce s-ar putea numi spiritualitatea românească. În acest sens ea merită să fie cunoscută în toată exactitatea ei. Fie ca prezenta lucrare să fi arătat că opera lui Eminescu, așa cum un studiu de geneză ne-o indică, „nu este un simplu ecou oriental al cânturilor lirice europene, ci creația unui geniu profund și original, interpret, pe deasupra, al unui întreg popor.” Să mai meditam și asupra faptului că această imagine reală a lui Eminescu nu ne vine din Țară - din acea „țară dulce”, bătătorită azi de epigonii rușinii, ci dintr-un Institut al Sorbonei pe care curajul intelectual și moral al profesorului Alain Guillerrou o răscumpără, cât de cât, de prea multe păcate ale științei și conștiinței (p. 194),

concluziona Virgil Ierunca.

În era postadevărului, când valorile rămân bulversate, avem nevoie de reperele noastre identitare. Avem încă multe de învățat la școala Eminescu; eminescologia nu este un capitol încheiat, ci incită la noi căutări pentru descoperirea adevăratului Eminescu. Poate că în lungile noastre rătăcirii prin era postmodernității, asemenea lui Ulise, vom reveni în Itaca, „Ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână”, după cum scria Vintilă Horia, citat care, parafrazat, a devenit titlul antologiei îngrijite de Mihaela Albu. Este lăudabilă contribuția Primăriei Dumbrăveni, din Suceava, care a sprijinit apariția acestui volum atât de așteptat. Este important să nu uităm că „a ne despărți de Eminescu ar însemna să ne despărțim de propriul nostru trecut religios și istoric ceea ce înseamnă să ne renegăm chiar sufletul din noi”, după cum susținea Ovidiu Vuia. O astfel de idee o afirmase și Cioran, citat de autoarea antologiei exilului:

Afară de Eminescu totul este aproximativ în cultura românească. Niciunul nu ne-am lăudat cu el... Fără Eminescu am fi știut că nu putem fi decât esențial mediocri, că nu este ieșire din noi înșine și ne-am fi adaptat perfect condiției noastre minore. Suntem prea obligați față de geniul lui și față de tulburarea ce ne-a vărsat-o în suflet (*Schimbarea la față a României*, 1936, apud Mihaela Albu, *op. cit.*, p. 21).

Cu mult înaintea lui Cioran, în 2 noiembrie 1879, Eminescu ne amintea că misiunea „țărișoarei noastre,” cu hotarele „strămtate și știrbite” de greutatea vremurilor, este aceea de a fi „un strat de cultură la gurile Dunărei”. Autorul *Doinei* pleda pentru „conștiința” acestei misiuni, menționând că „oricine ar voi să ne risipească puterile spre alt scop pune în joc viitorul urmașilor și calcă în picioare roadele muncii străbunilor noștri.” Eminescu ne-a îndemnat să credem în destinul nostru, să nu ne lășăm manipulați, să nu fim „slabi de înger”, ci să fim convinși că „soarta, viitorul nostru și al urmașilor noștri atârnă de înțelepciunea noastră și de buna chibzuință cu care vom înainta spre realizarea misiunii istorice.” Prin geniul

său vizionar, poetul-filozof ne povătuia să fim încrezători în adevăr, căci „Adevărul este stăpânul nostru și nu noi stăpânim adevărul”, după cum scria în Ms. 2275, fila 699.

Suntem invitați să-l recitim pe Eminescu, poetul și ziaristul genial de la *Timpul* care a pledat pentru dăinuirea culturală a românilor de pretutindeni și pentru salvarea identității. Măcar la ceas omagial să înțelegem aserțiunea lui Eliade, că atât timp „cât va exista, undeva prin lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată.”

DELIA MUNTEAN

Pasărea cu zborul în somn

Mariana Pândaru, *O sută și una de poezii*, antologie, prefață, notă asupra ediției și selecție repere critice de Florian Copcea, biobibliografie de Nicu Ciobanu, Editura Academiei Române, București, 2022

Scriitoare și jurnalistă, Mariana Pândaru a lăsat până acum urme în poezie [1988 – *Dincolo de râu, câmpia*; 1992 – *Salt mortal*; 1994 – *Daruri-Jucării* (versuri pentru copii); 1996 – *Ferigi înzăpezite*; 1997 – *Noaptea sărbătorilor* (versuri pentru copii); 1998 – *Lacrima de ambră*; 2002 – *Fulgere pe mare*; 2007 – *După căderea nopții*; 2010 – *Aproape liniște/Almost silence*; 2012 – *Leoaica albastră*; 2014 – *Cartea florilor/The Book of Flowers*; 2015 – *Cuvinte aprinse/Môts brûlantes*; 2015 – *Rezonanțe* (în colaborare cu George Văidean); 2019 – *Singurătățile zilnice/Dieniškasa vientulibas*], în proza scurtă (2017 – *Om în intersecție*), în eseistică (2009 – *Memoria faptelor*). A semnat două cărți de interviuri (*Medicina ca misiune* – 2010; *Interviuri fără frontiere* – 2018), iar notele de călătorie le-a adunat în volumele *Parisul din inima mea* (2001) și *Călătorii între două extreme (De la Nordul Scandinav la țărurile Bosforului)* – 2020. Conduce revista *Ardealul literar* și Editura Călauza din Deva, ambele înființate în urmă cu trei decenii, împreună cu soțul ei, poetul Valeriu Bârgău (decedat în 2006). Li se adaugă – aflăm din recentul parcurs biobibliografic întocmit de Nicu Ciobanu – inițierea a numeroase întâlniri culturale în județul Hunedoara, implicarea în programe și festivaluri naționale și internaționale de literatură.

*

Antologia lirică de acum însumează creații publicate între anii 1996-2012 și ne oferă un autoportret al scriitoarei, unul ce devolează o rară delicatețe (a simțirii și a exprimării de sine), popasuri cu folos în intimitatea marii poezii, talent și profunzime. Avem de-a face cu o poetă pentru care actul scriptural e un mod de a fi, singurul care o împlinește cu adevărat.

Poezia – așa cum ne sugerează amplul poem programatic intitulat *Cu sora Bertha, prin galeria oglinzilor*, conceput sub formă dialogată – constituie templul înălțat de ea însăși, în care se aduce pe sine ofrandă și de unde răspândește lumina cuvântului. Dincolo de acest timp sacru se află viața: spațiu uneori deprimant, văduvit de culoare (*Casa cu umbre*), altelei, dimpotrivă, „superb salt mortal” (*Îmi furau bucuria*) – ipostaze cosmetizate/exorcizate prin gestul creator ca opțiune subiectivă de supraviețuire.

De fapt, de *mai mult decât* viețuire.

Se dovedește însă o alegere ale cărei consecințe au însemnat nu doar (auto)cunoaștere și satisfacția creării unui univers locuibil, ci și irosire a ființei, precum și temerea că scrisul, întreprindere omenesc-preaomenească totuși,

s-ar risipi, la rândul-i, în neant: „Doamne al tuturor oamenilor / Iată, acum cuvântul mi-l rup / Și-ți spun că singură / Mi-am legat încă / O piatră de trup // Căci drumul meu / Fără să știu / A fost un ceas / Pierdut în pustiu” (*Cântec, II*).

Întru o comunicare onestă cu sine și cu lumea (reală sau plămădită imaginar), autoarea apelează la experiența înaintașilor – trăitori în vremuri mai bogate în miez – urmărind totodată prefacerile naturii, ale universului. Reținem, din această perspectivă, grupajul cu iz biografic, din care se detașează poemele *Vremea scorușelor*, *Mama*, *Chipul bunicului* ori *Legea nescrisă a vremii*. Mama, de pildă, cea „născătoare” de cuvinte, i-a inoculat o anumită percepție asupra trecutului, i-a transmis principii și convingeri durabile; de aceea, în momente de impas creator, când poemul refuză să fie, aceasta e chemată să dea naștere din nou, să re trăiască – de astă dată, împreună cu fiica – aventura ziditoare a *rostirii*: „Apropie-te mamă / de slăbănoagele mele cuvinte / Dă-le viață / așa cum mi-ai dat mie, cândva / pe acest prund / unde m-ai lăsat / să învăț / vorbirea cu oamenii // Nu mai am de știut decât lecția / unor cuvinte izvorâte / din inima ta” (*Mama*). Tatăl, fin cunoscător al semnelor și al rosturilor firii („Și căuta veșnic în umbra pământului / cărarea celui cu suflet aprins...”; sau: „Iată eu, / din livada cu meri auriți / mă tot uit cât de firesc / se leapădă iarba de floare...” – *Legea nescrisă a vremii*), și-ar fi dorit – așa cum e evocat de memoria afectivă a autoarei – să-i împlânzească patima creației, să o ferească de zbaterile și deziluziile ce le presupune („– Ești ca o pasăre / cu zborul în somn / fata mea cu inima albă / Și nici nu mai știu / între atâtea cuvinte / pentru cine alergi” – *idem*), îndemnând-o să-și caute mulțumirea în „fleacurile” tinereții. Dacă de la bunică învață să-i aștepte cu încredere „pe cei cu gusturi alese” (*Vremea scorușelor*), lecțiile bunicului devin pentru ea „legi și porunci fără moarte”,

el fiind singurul care îi înțelege nevoia de *cântec*, de a se *rosti* și arde pe sine întru mângâierea semenilor: „îmi cânta / rotindu-mă-n soare: / «Tu ești pasărea mea aurie / Tu ești pasărea mea aurie!» / lăcrimând de prea multă lumină...” (*Chipul bunicului*).

Iese în evidență, din confesiunile amintite (vom întâlni și texte ce valorifică instanțe fals neutre, precum: *omul, ecoul, păpușarul, tu, vulturul, îmblânzitorul de șerpi, bătrânul prieten*), interesul poetei pentru motivul literar al *păsărilor*, motiv care ne întâmpină în mai bine de un sfert din creațiile selectate de către antologator. Avem impresia, uneori, că tocmai ele generează starea de spirit propice demersului liric (combinat sau nu cu alte simboluri împrumutate din mediul natural: *copacul înflorit, marea, apusul, noaptea, floarea, piatra, zăpada, șarpele*), îmbiind eul empiric să se dizolve în *cântec* („Din turnul de piatră / Numai o singură pasăre / Își cânta singurătatea // Știu bine – / Atunci a-nceput poezia / Să dea semne de viață” – *Seara în jurul ceasului mut*) și să încerce – atât cât durează facerea poemului – sentimentul participării la armonia cosmică: „Îmi veneau atâtea idei despre lume / când stăteam în lumina scorușului / din livada mea de pe munte / Îmi veneau atâtea idei / încât mă simțeam o pasăre / cu gâtul aprins de cuvinte...” (*În lumina scorușului*). Păsările sunt singurele care-i împărtășesc chinul *rostirii* (*Aproape liniște*) – în peisajul polifonic terestru, vocea poetei fiind parcă înghițită cu totul de viermuiața cotidiană: „zilnic / din pieptul meu dau drumul / unui cântec de dragoste / Dar cine să-l mai audă / în vacarmul cuvintelor de tinichea / când nu mai contează decât umblătura / sub povara vieții concrete” (*Cu sora Bertha...*).

Păsările – de la prigorie, peruş, porumbiță, privighetoare, cocor, pescăruş până la barză ori vultur – o învață să se lepede (oniric, imaginar) de strânsoarea lutului și să accepte cu mai multă detaşare (distanța atât de necesară comprehensiunii lucide) metamorfozele teluricului: „Bertha, ai văzut berzele / – păsări săgeată – / cum trec prin zilele noastre / împânzind cerul de primăvară? // Eu le privesc / și aş dori să mă ridic / odată cu ele / deasupra tuturor lucrurilor // Să privesc din înalt / Schimbarea la față / a lumii” (*idem*). O „povăţuiesc”, prin pilda lor, să-și asume destinul, să nu se plângă de sinuozitatea drumului ales, ci să-l urmeze cu perseverență și cu dăruire totală: „Mereu își duce crucea cântând / cu glasul-i de miere // Și numai Dumnezeu îi știe / suferința din inimă / când stă răbdătoare / lângă spinii acestui rezeșcov bătrân. // Cântecul ei / Străbate noaptea ca o săgeată / Neasemuita-i sfâșiere / atingând până și sufletul / celor plecați înspre moarte / întorcându-i din drum / cu mare neliniște / în lumea cuvintelor” (*Privighetoarea*).

Pe de altă parte, beatitudinea zborului îi eclipsează bucuriile pământești și îi răpește energiile pretinse de o adaptare confortabil-iscusită la contingent (*Stând și privind*). Poate și de aceea, volumul-portret degajă o undă de melancolie („Rar, tot mai rar, / zâmbește / chipul brăzdat / de un inevitabil desen / – perfect reușit” – *Album*), aburul tristeții însoțind lectorul

și după închiderea cărții. E ca și cum existența propriu-zisă i-ar secătui poetei toate sevele întemeietoare, ca și cum preajma ar smulge-o din Ființa ei cea autentică, împrăștiind-o, aruncând-o în hău. Uneori, pare că însuși cântecului ce stă să se nască i se refuză șansa de a prinde viață („Mi s-a pus un nor de ceață / Pe ochiul cel stâng / Și nu pot frumoase păsări / Să vă mai ajung // [...] Zborul vostru este / Liber cât pământul / Eu rămân în urmă / Risipind cuvântul” – *Cântec, IX*; sau: „Păsări mute veneau / în golul primejdios din cuvinte / și pe nedrept îmi furau bucuria” – *Îmi furau bucuria*), acesta fiind silit să se preschimbe în *cântec de jertfă*.

Glisăm astfel înspre o altă dimensiune relevantă a liricii Marianeî Pândaru: brodarea semnificațiilor textuale în jurul ideii de *ardere*, cu tot ce implică, simbolic, suita de transformări alchimice. Cu fiecare poem, câmpul semantic se dilată, profitând de capturi din varii categorii gramaticale: substantive (lumânare, flacăra, incendiu, creuzet, aur, cenușă, pântec, jertfă, cuptor, rug, foc, jar, fulger, cărbuni), verbe (a jăruî, a arde, a se topi), adjective (fierbinte, aprins, topit, ars, încins, auriu). Ele dezvoltă corelații cu elemente precum: *sângele, inima, labirintul, adevărul, taina, povara, crucea* – toate laolaltă echivalând complexitatea prefacerilor artistice cu subtilitatea procesului alchimic și înlesnind cititorului o mai adecvată pătrundere în intimitatea universului creator al poetei devene.

Arderea se dovedește – în viziunea autoarei – singura cale spre arta autentică („Nu-mi cere, Bertha, / să învăț alt alfabet / când acesta / se desprinde ca o flacăra / din sângele meu / și-mi însuflețește cuvintele” – *Cu sora Bertha...*). În egală măsură, grație acestui travaliu (spiritual și, deopotrivă, trupesc), poeta, omul, femeia *se lămuresc* – în nopțile „cele fierbinți”, de dialog nemijlocit cu poezia (*Trandafirul de gheață*) – asupra sinelui și a ambianței destinale proprii („Îți vorbeam despre / flacăra sufletului / Despre devastatorul / incendiu interior / prin care omul / își purifică viața” – *În apropierea arinilor*). În *pântecul* poemului („labirint de taină”), cuvintele sunt „arse pe rug” (*Sub un pom înflorit*), tot așa cum inima își alcătuieste/își comunică povestea proprie mixând sentimente și „cărbuni aprinși din cuvinte” (*În răsadul ființei*).

Arderea de sine nu se stinge, mai observăm, odată cu scrierea poemului; ea se desăvârșește abia pe parcursul lecturii („Iar eu, dragul meu, / m-am făcut flacăra / în crengile mâinilor tale” – *De primăvară*), aspect ce presupune un cititor empatic, dispus a încuviința complicitatea cu perspectiva și cu propunerea de existență ale poetei.

*

O piesă însemnată în lumea de cuvinte a Marianeî Pândaru este laitmotivul *umbrei*, prezent, de altfel, și în titlul dat selecției: *Casa cu umbre*. Remarcăm faptul că, pe tărâmul ambiguu al umbrelor, ființa lirică traversează stări complexe, de la fragilitate („iar noi rămânem mereu / nevolnice umbre / în fața misterului” – *Taina lucrurilor*) la confruntare („Vezi-mă, Bertha, și ia aminte / de ce uneori stau / întoarsă cu fața / spre

propria-mi umbră” – *Cu sora Bertha...*), resemnare („Trăindu-mi viața / De umbră amară – *Cântec, III*), zădărnicie („Se desprindeau din pietre / Umbre de flori albastre / Semănând întru totul / Cu destinele noastre” – *Cântec, VI*), obligând cititorul să întâmpine fantasmelor respective nu doar prin conexiune cu vizualul (cum ar fi, de pildă, umbra care „așteaptă” în cumpăna dealului” – *Cu sora Bertha...*), ci să le privească mai degrabă în funcție de ceea ce transmit ele din punct de vedere emoțional (a se vedea poema cu titlul *Căinele Rex*, unde umbra animalului beteag, evadat din lanț, se ridică, „într-o clipă de grație”, spre cer). Alunecările, abia sugerate, între oniric (imaginar, reverie) și realul propriu-zis deplasează neconținut bornele dintre ele, invitând la reexaminări – din unghiuri inedite – atât ale spațiului lăuntric, cât și ale lumii exterioare.

Socotit în ansamblu, autoportretul din recenta antologie – însoțit de pertinentul comentariu critic al lui Florian Copcea – scoate la iveală felul în care se trăiește pe sine poeta. În care își trăiește cuvintele: semnele care vor da seama (împreună cu celelalte fapte de cultură) de popasul ei, așa vremelnic cum este, între viață și moarte (*Zăpada va îngropa urmele*).

Este clipita pe care Mariana Pândaru o arde nu doar întru sine, ci și întru ceilalți.

„Acestea sunt mâinile mele / luați-le și faceți din ele / o pereche de aripi”...

IOAN N. ROȘCA

Piesa *Exil* de Alexandra Badea în librării și pe scena naționalului bucureștean

Afirmată la Paris, unde s-a stabilit din 2003 și a publicat până acum douăsprezece piese și două romane, traduse sau și jucate în mai multe țări, Alexandra Badea, aflată în plină putere creatoare, începe să cucerească și România nu numai ca scriitoare, ci și ca regizoare. Piesa ei *Exil*, apărută la Editura Tracus Arte în 2023, face săli pline în sala mare a Teatrului Național din București, în regia autoarei, care a absolvit în țară U. N. A. T. C. și s-a specializat în Franța sub coordonarea regretatului teatrolog George Banu, originar din Buzău. Nu este prima oară când dramaturga Alexandra Badea este jucată în România (o altă piesă a sa a fost transpusă scenic în urmă cu câțiva ani de Teatrul Național din Sibiu), dar este prima dată când i se tipărește o carte în limba română și când accede pe scena Naționalului bucureștean.

Piesa *Exil* constituie o dramă deosebit de complexă, care prezintă saga unei familii urmărită de-a lungul a patru generații, în care pe prim-plan se situează femeile. Cronica de familie ar fi simplă, dacă am privi-o numai pe linia destinului feminine și în succesiunea cronologică a generațiilor, dinspre străbunică spre strănepoată. Străbunica, Magda, trăitoare în regimurile fascist, comunist și liberal, păstrează față de copiii săi secretul originii sale iudaice și faptul că, pentru a-și ascunde originea, nu s-a căsătorit cu bărbatul iubit. De aceea, îi educă și pe copiii săi, formați în perioada comunismului, să ducă o viață dublă, de acomodare la relațiile sociale și de exilare în propria interioritate a năzuinței spre libertate și adevăr.

Fiica Magdei, Irina, care nu suportă dedublarea și neputința afirmării ei științifice în comunism, pleacă la Paris la o conferință științifică și rămâne acolo ca exilantă. Înainte de a pleca, află de la mama sa care este adevărata origine a acesteia și faptul că își masca proveniența prin căsătorie. La Paris, Irina, devenită Irène, o naște pe Agnès și își așteaptă soțul rămas în țară, dar, cum acesta nu poate veni, divorțează și concubinează cu diverși bărbați, fără a se recăsători.

Agnès crește într-un fel de exil interior față de mama sa, la care nu are un acces sincer și afectiv, temându-se, totuși, să nu o piardă în favoarea vreunui concubini. De aceea, revenind, cu mama sa, în țară în anii '90, la moartea bunicii, se căsătorește inopinat cu un sculptor lângă care se poate simți liberă și nu se va mai întoarce la Paris. Cu soțul va avea o fiică, apoi un fiu. Va fi de acord ca fiica ei, Ema, să fie crescută de bunica de la Paris. Ulterior, va fi nevoită să-și lase și fiul cu sculptorul devenit alcoolic și, excedată de greutate, să plece și ea la Paris, convinsă că „nu se poate construi nimic aici”, căci „distrugem în loc să construim”.

Ema, care face parte din a patra generație urmărită de dramaturgă, se va simți abandonată de mama sa, de Agnès, așa cum nici aceasta nu reușește să comunice cu mama ei, cu Irène. Treptat, însă, Irène și Agnès își dau seama că au repetat viața Magdei care a trăit tot timpul refulându-și sentimentele și îi îndeamnă pe cei din ultima generație, pe Ema și pe fratele ei, să nu mai trăiască ascunși, în frică, fără încredere în ceilalți. Ema revine în țară în mai multe rânduri și, finalmente, îi propune lui Vlad, un bărbat cu experiență vieții și care o iubește, să meargă împreună „unde ne-o duce drumul”, pentru că „nici nu e important unde mergem, putem sta și aici”.

S-ar putea conchide că trauma prin care trec femeile de la Magda la Irène și, mai departe, la Agnès și chiar la Ema se poate explica prin

psihologia transgenerațională care susține că trauma unui membru al familiei, în cazul dat, Magda, se transmite la urmași prin faptul că le afectează A.D.N.-ul, iar eliberarea s-ar realiza prin cunoașterea cauzei comportamentului alienant. Explicația amintită pare a fi confirmată nu numai de repetarea schemei de viață a Magdei de către urmașele sale, ci și de faptul că, prin cunoașterea vieții ascendentelor ei, Ema se eliberează de sindromul familial și se angajează pe un drum al comunicării cu ceilalți, al încrederii și al speranței.

Amintita ipoteză explicativă este avansată în carte de Ema, dar piesa, prin complexitatea ei, nu este construită numai pe ideea transmiterii generaționale. De altfel, însăși psihologia Magdei, a fiicei Irène și a nepoatei Agnès este încastrată în relațiile sociale în care au trăit, primele două resimțind frica provocată de dictatura nazistă și, respectiv, comunistă, iar ultima (Agnès) fiind dezamăgită de anarhia postdecembristă, cu elanul ei deconstructiv și inhibitor. Ema este mai puțin afectată de nedreptățile sociale atât datorită documentarului său asupra nefericirii celorlalți membri ai familiei, cât și pentru că are voința de a se elibera de complexul psihosociologic familial, asumându-și realitățile postdecembriste, și ascultă de glasul inimii în căutarea propriei fericiri.

Pe lângă realitățile dictatoriale, o altă sursă a exilului interior (recluziunea în propriul eu) sau exterior (plecarea în democrațiile vestice) rezidă în relațiile personajelor feminine cu soții lor. Magda are un mariaj lipsit de iubire, Irène se căsătorește din iubire, dar, spre deosebire de soțul său, împărtășește idealul ieșirii din sistemul social opresiv, Agnès ajunge la destrămarea familiei din pricină că soțul său, artist obligat să-și câștige existența sculptând busturile îmbogățiților postdecembriști, eșuează în alcoolism. Apoi, în afara relațiilor glaciale pe linie maternă de la o generație la alta, intervin și reproșurile dinspre copii spre părinți sau lipsa receptivității fraterne.

Așadar, *Exilul* nu este numai o ilustrare a psihologiei transgeneraționale, ci și o sondare în realitățile sociale și familiale ale României contemporane, din etapa dictaturii antebelice, din cea a comunismului postbelic și din prezenta istorie postdecembristă. Idealul libertății afirmat de autoare nu este, filosofic spus, unul de tip existențialist, al opoziției individului față de ceilalți și de societate, nici unul marxist sau neomarxist, prin conformarea la un sistem social totalitar, ci este acela al libertății deopotrivă *pentru sine* și *pentru ceilalți*, prin iubire, cunoaștere și comunicare.

O istorie atât de amplă, exprimată literar prin istoria unei familii urmărită pe parcursul a patru generații, nu a fost atât de ușor de redat, mai cu seamă că autoarea nu prezintă întâmplările în succesiunea lor cronologică, dinspre trecut spre prezent, ci mai mult invers, prin documentarul ultimei exponente a familiilor înrudite, Ema, care își propune o cunoaștere nu numai a părinților săi, ci și a familiei bunicilor și a celei a străbunicilor. Cum Ema

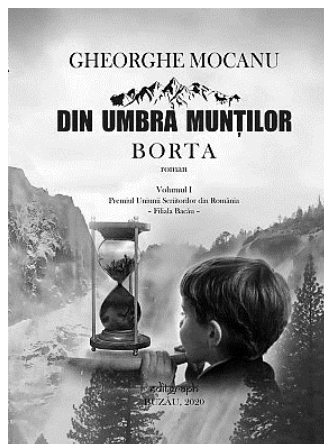
nu poate sta de vorbă cu toate rudele implicate în proiect, scenele la care ea este martor ocular alternează cu altele în care nu mai este de față, astfel încât piesa se constituie ca un *puzzle*, în care scenele ar trebui așezate într-o cronologie liniară de către cititor sau spectator. Dezinteresată de ordinea cronologică a întâmplărilor, pentru care lasă în mod deliberat ca publicul să îi fie contributor, autoarea excelează în a conferi substanță și semnificație fiecărei secvențe, de regulă prin dialoguri incitante, animate de idei și sentimente contradictorii, altele prin chiar suspendarea sau amânarea dialogului din cauza comunicării incomplete sau chiar a incomunicabilității personajelor. Fără a fi metaforic, limbajul cucerește prin precizia și limpezimea sa carteziană, iar cele mai reușite scene, lucrute cu minuție și cu talentul de a spune *non multa, sed multum*, ne duc cu gândul la schițele lui I. L. Caragiale. Prin înțelepciunea pe care o exprimă, unele replici au caracterul unor aforisme.

Indubitabil, Alexandra Badea este o scriitoare de o mare forță ideatică și afectivă, dată de o înțelegere trăită a realităților noastre est-europene și a celor din vestul european, fiind, totodată, stăpână pe mijloacele stilistice de a le reda în semnificația lor. Asemenea altor dramaturgi din generații mai vârstnice, care s-au afirmat și în străinătate și în țară, precum George Astaloș, Matei Vișniec, Mircea M. Ionescu, în mod cert Alexandra Badea, căreia i s-a acordat pentru piesa *Pulvérisés* Marele Premiu de literatură dramatică pe anul 2013 de către Centrul Național al Teatrului din Franța, iar în anul 2016 titlul de Chevalier des Arts et des Lettres, a început să fie și va deveni tot mai renumită și în România, pe măsura redării în română a cărților deja publicate în limba lui Voltaire și a celor pe care va urma să le scrie.

CONST. MIU

Spovedania ca memorialistică

Fiecare din cele trei volume, reunite sub titlul generic *Din umbra munților* (sub semnătura lui Gheorghe Mocanu, la Editura Editgraph, din Buzău, în 2020), încarnează metaforic trei vârste ale omului – BORTA – copilăria, URSOIENII – adolescența și ULTIMA CRUCE – maturitatea. Ca atare, având în vedere cele trei vârste/ trepte ale formării individului, trilogia aceasta poate fi socotită un *bildungsroman*.

În „Cuvânt înainte” la volumul al doilea, scriitorul vrâncean Gheorghe Mocanu explică titlul primului op: „I-am zis *Borta*, pentru că satul e înconjurat de munți, așezat într-o văgăună plină de păduri de fag. Soarele intra dintr-o parte, pe la nouă – ora dimineții – și pe la două era dus. Ziua era scurtă, așa că oamenii se trezeau cu noaptea-n cap și tot cu ea pe creștet se culcau.” (vol. 1, p. 7). Având ca moto un citat din cartea lui Emil Cioran – *Lacrimi și sfinți* – cu privire la eternizarea copilăriei, primul volum al trilogiei în discuție (care a primit Premiul anului 2006 al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Bacău, pentru debut în proză) stă sub semnul *Amintirilor... lui Creangă*. *Borta este ochiul magic, prin care copilul vede lumea satului său natal, această lume, la rândul ei, este văzută de către cititori, prin evocarea universului infantil făcută de autor*. În acest sens, avem de-a face cu o deschidere și, în egală măsură, cu o închidere: *deschiderea spre lumea magică, zămislită de autor și închiderea acesteia în sufletul de copil*.

Cei care au făcut referiri la primul volum, începând cu Fănuș Neagu, ale cărui aprecieri metaforice sunt reproduse pe coperta a patra a cărții, au evidențiat atmosfera din cătunul Ursoaia, din zona de munte a Vrancei, unde colectivitatea, fără a avea parte de facilitățile unui trai decent – școală, dispensar, moară, prăvălii, biserică, nici chiar cimitir – trăiește după legile moștenite din străvechime.

Prin evocarea megieșilor părinților copilului mărturisitor și a câtorva întâmplări din copilărie, primul capitol al volumului întâi amintește de atmosfera din satul copilăriei lui Creangă. De pe vremea primilor ani de studii, copilul își amintește de supraveghetorul care făcea militărie cu școlarii și cum unul dintre vlăjganii repetenți pusese ochii pe el, iar după ce a dat o probă, a fost ales să îl gădile la tâlpi, până adoarme (vol. 1, p. 39). Haiosă e întâmplarea când școlarul ascunde carnetul cu note mici primite la școală, taman în lada unde mama ținea mălaiul. Toate încercările de a ascunde adevărul se termină cu o chelfăneală dată de mamă cu „jărdoaca”, la care copilul se închina fără voce, căci nuielușa era ținută „deasupra tocului ușii de la bucătărie, sub icoana Sfântului Gheorghe...” (p. 24).

Primii săteni sunt evocați, când se vorbește despre mersul copiilor cu uratul, iarna, pe la casele oamenilor sau când școlarul confesor e păcălit de Ilie Boroghină să frece schiurile cu untură, pentru a aluneca mai bine pe zăpadă. În clasa a doua, copilul evocator are ocazia de a merge cu tatăl său la târg, la Foçșani, când își dă seama că oamenii de acolo „Nu semănau celor din sat, nici straietele, nici apucăturile” (vol. 1, p. 34). Rămâne uimit de un gest de civilizație, văzut la cei de pe stradă: „Unul scosese din buzunar o batistă, își cufundă nasul în ea și suflă cu nădejde. Luasem eu seama, unora din sat, care apucau nasul între degete, fără batistă. Suflau tot cu nădejde și slobozeau mâna într-o parte, peste marginea drumului” (*ibidem*, p. 34). Cele două imagini, puse față în față, sunt ilare. Un loc aparte în inima copilului de altădată îl are imaginea bunicului. După ce e relatată o întâmplare din care i

s-a tras porecla Ion-încurcă-lume, autorul își amintește disperarea bunicului care, la gândul că cel mai destoinic ciobănesc a dispărut (câine care i-a salvat viața copilului amenințat de un bursuc), declară: „Mai bine pierdeam zece oi, decât să-l pierd pe Haiduc!” (vol. 1, p. 63). Un moment de cotitură pentru nepot este moartea bunicului, prilej cu care autorul evocă datina *prânzului mortului*. Iară este secvența finală, când întorși de la cimitir, sătenii sunt „îndrumați” de oamenii legii să meargă „pe ulițele din spate, să nu vadă tovarășul oameni îmbrăcați în negru!”, iar baba Rada face pe neștiutoarea:

„- Care tovarăș, maică? Insistă baba Rada (...)

- Tovarășul Președinte, maică! zise răstit cel în costum albastru.

- Cine-i ăsta, mamă, de-i atâta grabă să fugim din calea lui? (...)

- Dumneata pe ce lume trăiești, măicuță? Nu știi cine este tovarășul Președinte?! *Cel mai iubit!* zise unul dintre cei doi, gesticulând disperat.

- Nu știi, maică! De unde să știi? Crezi că poate cineva să-mi spună mie, în Ursoaia, cine-i președintele CAP-ului? Noi n-am fost colectivizați!” (vol. 1, p. 73). O secvență ilară apare și în capitolul „Dealul lui Grigore”, unde copiii care se jucau de-a războiul dau peste un milițian, aflat sub un pod, legat fedeleș și având căluș în gură și puțind groaznic. După ce este eliberat de un sătean, pășitul în loc să mulțumească, amenință băieții și pe binefăcător cu pușcări. Autorul va insista pe felul cum este receptată în sat tărășenia: „Acasă, i-am povestit totul mamei. Atât a trebuit! A doua zi știa tot satul despre pășania milițianului. Unii ziceau că noi i-am fi pus rahat în cizme (...) Alții spuneau că ar fi fost pură invenție întâmplarea cu legatul și că, de fapt, milițianul se îmbătase și căzuse de pe pod, iar sperietura l-ar fi ajutat să se ușureze direct în pantaloni și în cizmele statului.” (vol. 1, p. 81). De folclorul zvonurilor și interpretările sătenilor ține și felul cum își spun părerea muierile satului, la vederea unei statuete ciudate descoperită de un grup de arheologi în locul denumit Dealul lui Grigore:

„- Astea-s farmecele îngropate în spatele casei lui Grigore. Dacă-ți îngroapă cineva sculă de om în pământul tău, degeaba mai ții bărbatul în casă, îi mor toate cele și-l părăsește femeia! Ne lămuri baba Rada, care le știa pe toate (...)

- ăsta o fi Ștefan Șchiopu, *pularnicul* satului, în viața cealaltă pe care a trăit-o! răsă cu subînțeles altă femeie” (vol. 1, p. 84).

Ca orice colectivitate din lumea rurală și ursoienii au parte de o *baba Vanga* a lor. Baba Rada se laudă că știe ziua când vine sfârșitul lumii și că pământul va fi lovit de o cometă. Această pretinsă profeție pune pe jar colectivitatea din Ursoaia care, panicată, se comportă ciudat, stârnind zâmbetul și chiar râsul cititorilor, în capitolele „Ștefan Șchiopul și borta buclucașă”, „Banchetul apocaliptic” și „Cometa”.

Dar pentru că dispariția statuetei descoperite de arheologi și înțelegerea nebuniei milițianului (care fusese pus să păzească locul unde fusese îngropată, până la sosirea unor specialiști, spre a o cerceta), sunt

învăluite în mister, elucidat de către autor abia în ultimele pagini ale volumului întâi, lăsăm cititorii să aibă această plăcere, lecturând *Borta*.

*

„Cuvânt înainte” la volumul al doilea – *Ursoienii* – poate fi considerat un *compte rendu*, în care autorul rezumă în câteva fraze conținutul primului volum, referindu-se și la pățania avută după lansarea acestui op, la biserica din sat. Cu acest roman se întâmplă ceva ciudat: pe cât de entuziastă a fost lansarea lui în curtea bisericii din satul său natal, pe atât de nefavorabilă s-a dovedit a fi reacția sătenilor care s-au regăsit în paginile cărții. Ei s-au considerat a fi jigniți prin cele scrise (mulți dintre ei fără a fi citit cartea!), fără a înțelege că e vorba de ficțiune. Mama prozatorului se arată îngrijorată că din cauza celor scrise în roman despre consăteni nimeni nu mai vorbește cu ea. *Este o situație tragi-comică, a unei lumi întoarse pe dos, în care cei vizați de scriitura autorului, în loc să se bucure că au intrat în literatură, se revoltă, arătându-și micimea caracterului.* Oamenii au vrut să-l dea în judecată pe autor, mărturisirea unuia dintre ei fiind de-a dreptul ilară: „Păi, domnule judecător, să-mi fie iertată îndrăzneala, dar cred că trebuie să ne schimbăm buletinele, că pe mine, spre exemplu, tot satul mă strigă Ilie Boroghină, că pe el, Vasile Cobzarul și tot așa, după cum ne-a botezat Gheorghii!” (vol. 2, p. 14).

Pe lângă rememorare, evocare, dialog, narațiune și descriere – procedee întâlnite în primul volum, în cel de-al doilea abundă metafora visului, specifică adolescenței. Spre pildă, visul cu Ilinca, acum „aproape femeie”, alergând după ea prin iarbă: „Visul acela părea blestemat, se repeta la nesfârșit, încât nu-mi îngăduia s-o prind, să-i vorbesc și să-i opresc, în ghiocul smereniei, șoaptele...” (vol. 2, p. 18). Chipul Ilincăi în vis devine obsesie pentru tânărul ce acum are șaisprezece ani. Elocvente sunt secvența narată în detaliu cu căprioara cu chip de femeie, întâlnită în vis în dumbrava Alunișului (vol. 2, pp. 29-33), precum și închipuirea ca vis de a avea casa lor, a lui și a Ilincăi: „Visam să avem o casă mare, a noastră, cu multe camere și cu toate cele necesare într-o gospodărie” (vol. 2, p. 34), cât și planul de amenajare a lacului, „în care bunica își muia cânepa, din care făcea firele moi pentru țesut”: „Parcă și vedeam lacul amenajat cu punți de lemn, pe care pescarii să se avânte până spre mijlocul lui” (vol. 2, p. 35).

În capitolul „Nevestele lui Todiraș”, rememorarea la care recurge flăcăul nu e departe de visare: „Închise ochii în liniștea camerei (...) Se și vedea în Ursoaia, amintindu-și fel de fel de întâmplări, dar cel mai adesea, își amintea nunta pe care o făcuse cu prima lui nevestă...” (vol. 2, p. 51). Urmează portretul fetei care îl fascinează pe Todiraș, și care aparține evocării: „Mintea îi fugea spre ziua când lucra de zor să pună căciula pe creștetul unei case, când văzu cum, de pe ulița principală, tocmai intra în gura satului Ursoaia o mocăncuță cu ochi fulgerători, cu părul răsfirat peste umeri, apăsând pământul la călcătură, ascuțindu-și genunchii spre Dealul

Crucii. Pășea leneș, mocănește, cu obraji în vânt, privind galeș peste sălbăticia pădurii, presărată cu scorburi misterioase. Fagii tineri înșirați peste coastă aduceau mireasmă primăvărată și aer răcoritor peste trupul de femeie tânără, acoperit cu bundiță de capră, cu blană la umeri. Aerul de fecioară, de mocăncuță rumenă pătrunse de sub poala codrului spre casa lui Todiraș, așezată la marginea pădurii” (vol. 2, p. 52). Să remarcăm aportul vegetalului în realizarea portretisticii. Al doilea portret este unul bazat pe antiteză, realizat în caricatural. Gherasim, tatăl lui Todiraș, crede că insuccesul fiului la fete se datorează chipului schimonosit: „Se gândea la băiat, cel veșnic lăudat pentru hărnicia lui, împiedicat la însurătoare de nasul ascuțit, ploconit în mijlocul feței ca priponul în poiană, moștenire de la bunicul. Nu mai punem la socoteală botul ca de vulpe, gura rotundă ca o ventuză, în care se ascundeau dinții lați ca o mistrie, ce îndepărtau fetele care, de altfel, umblau după măritiș, ca muștele după miere” (vol. 2, pp. 52-53).

Și Vasile (protagonistul din capitolul „Vasile de peste deal”) are parte de un portret caricatural, prilejuindu-i întârzierea însurătorii: „...el tot neînsurat rămânea, din pricină că nu era prea arătos (...) Ochiu mari și o bațojură de mustață, rară precum grâul pe miriște, în vremuri de secetă, obraji în dâmburi și gâtulejul ce-i întindea pielea gâtului, gata să-i pocnească, nu-l făceau plăcut privirilor” (vol. 2, p. 92). Indiscutabil, *Gheorghe Mocanu este un maestru în realizarea unor astfel de portrete, în care caricaturalul stârșește răsul îngăduitor. În acest capitol, oniricul dă impresia că ce se întâmplă acolo e realitate.* Fără precizările din finalul capitolului, cititorul nu și-ar fi dat seama de acest aspect (vol. 2, pp. 97-102).

Există în acest al doilea volum și un alt tip de umor – să-i spunem *scenic*, detectabil în incipit-ul capitolului „Întoarcerea lui Ilie Boroghină”. În timp ce oamenii se căzneau să scoată cosciugul babei Rada din casă și să-l ducă la dric, oamenii rămân stupefiați la auzul chiotului ginerelui defunctei. El își justifică gestul și le spune că a fost regizat din timp:

„- Oamnei buni! S-o ierte Dumnezeu pe soacră-mea! N-am băut nici un păhăre! Nu sunt beat! Dar am chiuit cât am putut eu de tare, știți de ce?

- Nu știm, de unde să știm?! răspunseră câțiva.

- Ca să mă audă soacră-mea!

Câteva râsete înfundate se auziră din mulțime.

- Da, ca să mă audă! continuă el. Oameni buni, eu m-am înțeles bine cu soacră-mea! Ne aveam bine!

Urmă o liniște totală.

- Ca șoarecele cu pisica! Conchise el.

Murmurul se auzi din nou.

- Iartă-mă, părinte, dar cineva trebuia să vorbească despre ea, n-o putem arunca așa, direct în groapă, fără să spunem câteva vorbe despre ea!

Părintele nu spuse nimic.

- Astăzi, Bunul Dumnezeu m-a ajutat să-mi îndeplinesc promisiunea pe care i-am făcut-o soacrei mele. Odată, cu mulți ani în urmă, m-am certat

cu ea, chiar în această casă (...) Atunci, ne-am spus vorbe grele, iar eu i-am făcut promisiunea că, în momentul în care ea va ieși din această casă în sicriu, eu voi trage un chiot mare, pe care să-l audă întreg satul” (vol. 2, pp. 131-132).

*

În volumul al treilea – *Ultima cruce – ironia* din capitolul al doilea – „Desprinderea de pământ” – *ia forma pamfletului*. După terminarea facultății de construcții, personajul narator, căsătorit cu Ilinca – „crenguța de fag” din copilărie – se stabilește la casa lui, într-o comună din apropiere de Odobești... Ca reper temporal pentru întâmplări este luată Revoluția din decembrie '89. După ce aflăm cum a păcălit alegătorii (inclusiv pe narator) cel de-al cincilea candidat la primăria din comuna respectivă – un fost pădurar de la ocolul silvic (vol. 3, p. 24), în democrație s-a ajuns până acolo ca reprezentanții partidelor ce se urăsc de moarte să includă până și florile în acest război politic: „În peisajul însorit, de martie, al Odobeștiului am avut impresia că și florile se urau reciproc! Apoi, instantaneu, am constatat că un anume partid ura la nebunie florile roșii, iar celălalt pe cele galbene... Nu m-am înșelat, pentru că am văzut pe unul care spunea unei doamne să nu pună florile galbene primite de la el, lângă cele roșii primite de la celălalt partid, că se pătează, se ia culoarea, Doamne ferește!” (vol. 3, p. 31). Și când te gândești câți grădinari, de-a lungul timpului, în democrația postdecembristă, au trecut de la o florărie la alta, te apucă – vorba lui Topîrceanu – „o tristețe iremediabilă”!

Sunt în acest al treilea volum câteva capitole axate pe *introspecție*. Viața inginerului Gheorgiță se dă peste cap, din momentul când Ilinca se îmbolnăvește și după mai multe investigații la diverși doctori i se spune că are o boală rară (despre care cândva, baba Rada i-ar fi ghicit în palmă), iar „Ultima șansă de supraviețuire a Ilincăi era un autotransplant de celule stem periferice” (vol. 3, p. 81). Într-o discuție avută cu un medic, care îi motivează inginerului de ce l-a întrebat câți ani are și că ținând cont că soția sa „se va pierde”, acesta îl atenționează să fie atent ce face cu viața sa, pentru că e tânăr. Frământările sufletești ale inginerului total deabusolat sunt firești: „Bucuria de mai devreme, când o văzusem pe Ilinca, se estompase cu totul... Eram acum alt om. Un om trist, dezorientat, în același timp. O groază de sentimente se adunaseră ca un ghem în sufletul meu și nu știam încotro să apuc, ce să fac, cum să mă liniștesc, care ar fi calea spre speranță și cine ar putea să mi-o dea acum, când aveam atâta nevoie, mai mult ca oricând. Tristețea venea valuri spre mine, mă urmărea de peste tot, era ca o ploaie de săgeți care se revărsa asupra existenței și destinului nostru” (vol. 3, p. 72). Ingerul nu cedează și, iubindu-și soția, nu o va abandona la greu: „Mai târziu, peste ani, aveam să-mi dau seama că, dacă aș fi procedat așa cum îmi sugerase acel medic, adică să-mi văd de tinerețe mea (avea numai 26 de ani când se îmbolnăvise Ilinca – n. n.), asta însemnând să o abandonez pe Ilinca,

ea s-ar fi prăpădit, cu siguranță” (vol. 3, p. 76). Cu acest medic ingrat se va întâlni peste 16 ani (cum precizează autorul), pe holurile spitalului județean, unde venise cu Ilinca, la un control de rutină, înainte de a merge la *Fundeni*, pentru analizele anuale. Medicului nu-i vine să creadă că nu s-a recăsătorit și că este după atâția ani cu cea căreia el îi pusese „eticheta aceea ingrată: *două săptămâni, trei luni, un an, doi...*” (vol. 3, p. 99). Cel care se confesează cititorilor mărturisește: „...îmi făcuse viața un coșmar, instalând în mine frica, teama că vorbele lui vor deveni realitate (...) Acel termen dat cu nonșalanță ce avea să mă mistuie zi de zi, an de an” (vol. 3, p. 99).

Acest al treilea volum este, în egală măsură și o critică a *tarelor societății zilelor noastre*. Elocventă este mărturisirea unui coleg de salon (după ce inginerul are parte de o intervenție chirurgicală), care îi spune că ar prefera să meargă iar la pușcărie. *Acolo*, nu are nevoie de carnet de sănătate, dacă se îmbolnăvește, nu-l trimite nimeni la medicul de familie, nu-i trebuie bani pentru medicamente sau să dea șpagă, ca să aibă grijă chirurgul de el. Este intrigat că după eliberare, a bătut la multe uși, să se angajeze, dar pentru că venea de *acolo*, fusese refuzat: „De ce mă alungă toți ca pe un bolnav de ciumă! (...) Am voință, vreau să-mi fac o familie, dar cine naiba se uită la mine, toți mă resping! (...) De ce statul are atâta grijă de mine când sunt închis și după ce ies afară, nu mă recunoaște ca fiind cetățeanul lui?” (vol. 3, p. 37). Inginerul constructor, profitând de programul guvernamental de sprijin nerambursabil pentru antreprenorii care sunt la prima afacere, ajunge unul dintre cei mai cunoscuți constructori de locuințe din zonă. Dar pentru că a refuzat să joace după cum cântau mai marii de la județ, nedând curs sponsorizării a tot felul de paranghelii ale acelora, s-a trezit cu fel de fel de controale pe cap, de la Inspekția Muncii, Garda Financiară, Poliția Economică, până la Inspectoratul de Stat în Construcții, deschizându-i-se dosar penal, pentru evaziune fiscală. Protagonistul își dă seama că „...*mai marii județului* știau despre controlul care urma să mi se facă, sau personajele erau trimise chiar de ei, să-mi dea o lecție, din care eu să trag concluzia că va trebui să joc după melodia pe care mi-o vor cânta ei” (vol. 3, p. 115). Criza economică care a urmat nu numai că a dus la diminuarea vânzărilor caselor construite de firma sa și, spre a nu pune în pericol și plata salariilor angajaților și dorind să achite facturile celor care îl aprovizionau cu materiale de construcție, a fost nevoit să apeleze la un cămătar. Presiunile și amenințările făcute de acesta, ca să-i returneze banii, cu toate că inginerul îi ceruse o amânare, au culminat cu răpirea fiului, din fața școlii, amenințarea cu violul soției, încât inginerul conducând mașina nebunește spre casă, spre a preîntâmpina înjosirea soției, face accident și ajunge la spital.

Acum, se cuvine să aducem în discuție felul cum „a regizat” autorul ultimele două capitole – partea cea mai rezistentă a construcției sale românești. Capitolul „Contractul cu Cerul” este *preambulul metamorfozării inginerului constructor*. Aflăm că peste mulți ani, fiul său, Ionuț, urmasse aceeași facultate de construcții, iar tatăl trecuse firma pe numele acestuia, el

rezervându-și doar rolul de consultant. Pensionar fiind, Gheorghită caută liniștea spirituală la un călugăr de mănăstire și după îndelungi discuții cu duhovnicul său, decide să îmbrace haina monahală, nu înainte de a-i spune și fiului despre această hotărâre. Și în acest capitol găsim pasaje de introspecție, legate de nevoia unei liniști spirituale (vol. 3, pp. 142, 146). În penultimul capitol, „Spovedania”, se schimbă registrul verbal, confesorul, nimeni altul decât călugărul Ghenadie, vorbește despre sine cu detașare, la persoana a III-a. Pentru că la poarta mănăstirii un bătrân stătea și cerea cu insistență să fie primit, starețul decide ca acesta să fie omenit și spovedit de părintele Ghenadie. Acesta din urmă află că cel venit, în viața de mirean fusese cămătar și că a făcut mult rău celor cărora le dădea bani împrumut. Pe ecranul minții călugărului apare chipul desfigurat de ură al cămătarului care îi amenințase soția cu violul. Ca prin vis îi apar frânturi de imagini, când conducea nebunește spre casă, spre a-și salva soția și ultimele clipe dinainte de accident. Când își revine după leșin, cu voce stinsă, călugărul Ghenadie cere confrăților să meargă în satul Ursoaia să caute crucea din lemn: „Veți găsi acel sat cu ușurință, dacă veți merge pe firul apei Milcovului (...) Îl veți găsi cu ușurință, dacă veți întâlni oameni curați la suflet, săraci și sleiți de trudă. Atunci când îl veți simți pe Dumnezeu în sufletul oamenilor întâlniți în cale, să știți că ați ajuns la destinație! (...) Luați crucea de lemn din curtea mănăstirii și zidiți-o acolo pe acel deal” (vol. 3, p. 173). Primele două fragmente din ultimul capitol – „Ultima cruce” –, prin lirismul descriptiv al peisajului, având drept coordonate spațiale Curmătura, Pârâul Porcului, hățișurile de altădată și pădurea cu copaci tot mai rari, din cauza dezastrului provocat de „oamenii de lemn”, autorul pregătește întâlnirea părintelui Ghenadie cu copilul pe care cititorii l-au cunoscut în volumul întâi al acestui roman. Motivul *dedublării* e lesne de recunoscu! (vol. 3, pp. 175-176). Călugărul dedublat asistă la aducerea crucii de lemn: „La început, crezu că sunt niște sfinți care trec prin preajmă, când zări în mijlocul lor crucea de lemn, purtată de ei. Aveau capetele plecate și îmbrăcăminte lor i se păru cunoscută” (vol. 3, p. 178). Imaginea întoarcerii crucii în sat semnifică întoarcerea „dacă nu cu trupul, atunci cu sufletul (...) în locul de unde am plecat”, *la origini* – n. n. . Ultimele pagini sunt rezervate întâlnirii în Poiana Mare a celor care cândva voiau să fie împreună, ca să aștepte căderea cometei profețite de baba Rada (în primul volum), iar la sfârșitul lumii să nu plece singuri pe lumea cealaltă.

Din cele relevate până aici, socotim cele trei tomuri ale romanului *Din umbra munților* o „spovedanie ca memorialistică” a autorului, aceasta având și pasaje de introspecție și scene de umor spumos.

Stăpânit de himere

*Eu, care mi-am zis mag sau înger,
liber de orice morală, sunt zvârlit
acum în țărână...*
(Rimbaud)

Îți scriu acum întristat frământat de multe gânduri ai fost vreodată stăpânit de himere să simți că ești dincolo în afara oricărei realități cum se joacă cu noi mintea ce fantasmă naște în ființa noastră cu câtă ușurință ne aruncă pe buza prăpastiei ce ni se-n tâmplă nouă oamenilor ființe sensibile da prietene așa suntem toți imposibil de definit nu știm la urma urmei cine suntem de fapt plăsmuirile minții se-ntorc împotriva noastră străini și rătăciți de noi înșine nu trebuie să ne piardă cineva să ne vrea pieirea destinul nostru e scris de la-nceputul lumii din zilele Genezei avem soarta lui Cain purtăm neștiut în noi gena acestuia din zorile civilizației a fost sădită sămânța neliniștii ființă scindată paradoxală omul destinat pierzaniei ratării rătăcirii nu este arbore animal plantă sau apă curgătoare statornice credincioase supuse firii lor ne-a plăsmuit altfel Ziditorul cu chip neștiut să ne pierdem înainte de a ne regăsi ne risipim și ne pierdem sufletul sau ne păstrăm și ne împietrim inima destinați nefericirii orice am face suntem fără să știm într-o capcană existențială ca oameni prin definiție suntem într-o situație-limită ne-am născut cu spatele la zid ființe aflate la hotar pe care nu-l putem trece în viață ne pândește răspântia calea aceasta nu duce nicăieri suntem condamnați să nu pășim pe drumul cel bun ar fi prea simplu prea cuminte prea aproape de normalitate ne cunoaștem limitele suntem legați de pământ dar vrem tânjim după supraomenesc cum am putea fi altfel am aflat repede chiar de la-nceput că vom muri știam că nu suntem meniți fericirii Paradisul există doar ca paradis pierdut vom fi mereu nostalgici trăind pășind înainte dar cu privirea întoarsă îndărăt...

Amintire-destin

*Arc peste timp,
în orașul cu
Turnul de Apă.*

*După un sfert de veac,
amintirea de-atunci
prinde viață,
pulsează din nou
în sufletul meu,
se contopește
cu sufletul ei,*

*ochii ei privesc acum
prin ochii mei,*

*pașii mei pășesc acum
pe urmele pașilor ei,*

*iubirea noastră-i acum
mai adâncă,*

*copilul nostru-i acum
un adult.*

*Amintirea-destin
retrăiește
în mine,
în noi amândoi.*

*Prezentul de-acum
redevine
amintire-destin!*

Veșnicie

*Cândva,
la-nceputuri,
am căzut,
ca omenire,
din Veșnicie,
în viață*

*și-am cunoscut
moartea
prin păcat.*

*Am căzut în timp
și-n cunoaștere.*

*Apoi,
am primit în dar
timp
de trăit,
de iubit,
de creat,*

*spre din nou
Veșnicie.*

Sufletul poeziei

*Ne întoarcem
în sufletul poeziei
ca-ntr-un refugiu*

tu și eu

*dintr-o lume prea gri,
într-o lume-lumină.*

*Ne întoarcem
în sufletul poeziei
ca-ntr-un tărâm
al făgăduinței.*

Cu iubirea

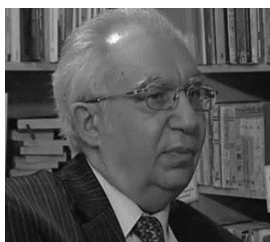
*N-aș vrea să măsor
cei 30 de ani
lângă tine
nici cu timpul,
nici cu ceasul,
nici cu pasul,
ci doar cu inima,
cu sufletul,
cu iubirea ce-ți port.
Lângă tine,
soarele și-a regăsit
albastrul cerului,
zi după zi de senin.*

Ochii Cerului

*Lumina ta,
din ochii tăi
în ochii mei
a-nflorit, Mamă,
lumina zilei
am văzut-o atunci!
Și, mai departe,
lumina mea,
din ochii mei
în ochii tăi
a-nflorit, Fiica mea,
lumina zilei
ai văzut-o atunci!
O înflorire
a Luminii
din ochii ei, în ochii mei,
din ochii mei, în ochii tăi,
din ochii
Cerului Prea Înalt.*

Vinovată

*Vinovată
de trecerea
prea repede
a vieții
peste mine
au încărunțit
și clipele
în ceasornicul
de pe peretele meu
cu rozariul fosforescent
al nopților mele albe,
au încărunțit
și kilogramele
pe cântarul meu electronic
cu sticlă transparentă.
Vinovată
de trecerea însăși,
de trecerea spre
Marea Trecere
cu clipe cerești,
Doamne,
am destule
amintiri frumoase,
poți să mă iei
la Tine!*

Nicolae Mareș - 85

Nicolae Mareș, PhD, s-a născut la 18 aprilie 1938. Studii de filosofie, filologie și istoria artei la Universitățile din București și Varșovia. Titlul de doctor în științe umaniste i-a fost acordat de Institutul „George Călinescu” al Academiei Române. Diplomat de carieră (1966–1999). A trecut prin concurs toate treptele diplomatice de la atașat la Ministru Plenipotențiar. A lucrat timp de cinci ani în funcția de director în Ministerul Afacerilor Externe. A fost primul director al Bibliotecii Române de la Paris; primul șef al Misiunii diplomatice române de la Skopje, prim-colaborator al mai multor șefi de misiune la Varșovia, apreciat fiind încă din tinerețe drept „eminența cenușie” a Ambasadei României; aici a funcționat cca 20 de ani. A publicat în presa română și străină peste 1000 de articole, studii și eseuri din domeniile literaturii universale, istoriei artei, comparatisticii literare, receptării culturii române în străinătate, precum și din sfera relațiilor diplomatice și economice internaționale. A colaborat vreme îndelungată la mai toate publicațiile literare și culturale din țară: *România literară*, *Viața Românească*, *Contemporanul*, *Luceafărul*, *Steaua*, *Tribuna*, *Familia*, *Convorbiri literare*, *Dacia literară*, *Vatra*, *Ramuri*, *Portal Măiastra*, *Lumină lină*, *Polonus* etc.

Din 1980 este membru al Uniunii Scriitorilor din România. Autor al unor lucrări monografice și de referință consacrate Poloniei și relațiilor bilaterale româno-polone, Papei Ioan Paul al II -lea, Mareșalului Józef Piłsudski, artistului Stanisław Wyspiański, receptării Pontifului polonez în România; a publicat mai multe antologii de lirică poloneză și „primitivă”, comentate, selectate, prefațate și adnotate; autor a zeci de traduceri din literatura clasică și contemporană poloneză (printre care și Stanisław Jerzy Lec, publicat în românește încă din anii 1970-1980).

A semnat în total peste 90 de volume apărute într-un tiraj de aproape două milioane de exemplare. Pentru lucrarea *Sfântul Ioan Paul cel Mare*, Papa Francisc i-a decernat, în august 2015, una dintre cele mai importante distincții conferite de Vatican: *Pro Ecclesia et Pontifice* – ordin instituit de Leon al XIII-lea în 1888. Doctor Honoris Causa al Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia.

Redacția revistei *Lumină Lină* urează distinsului ei colaborator sănătate deplină, ani mulți și rodnici, noi împliniri și bucurii de pe urma muncii făcute cu dăruire și pasiune în ogorul culturii și spiritualității române.

LA MULȚI ANI!

Th.D.

În nimbul chipului tău

Sunt singur
În lumina
Chipului tău
Poezie!

Ție
Mă-nchin.
Maică Precistă
A sufletului meu.

Doamne,
Dă-mi
Zile senine.

Să mă încălzesc
În nimbul sfânt
Al chipului
Tău
De-a pururi nemuritor.

Lumini și umbre

Nepotului meu Andrei

Mare și dumnezeiesc
E harul de-a te naște poet
Poetul poate schimba totul pe lume
E împăratul care pune
Cuvintele-n mișcare
Găsește slove sau fraze
Care să dureze o veșnicie
În mintea lui se nasc
Fel de fel de țarini albine miere lumină
Pâine apă umbră și fiere
Soare râuri munți mări copilași fluturi
Și multe alte lucruri
Ce doar în cuvinte pot fi pictate
- Cuvintele se nasc
- Nu ca să moară
- Ci alte lumi să dureze

- În ipostaze bizare sau necunoscute.
Poetul e cel care așează
În forme și structuri nebănuite
Luminile și umbrele solare
Admirate în marile muzee ale lumii
Pe pânze nemuritoare
- Poetul a dat și dă veșnicie verbelor
- Spre bucuria oamenilor.

Învățătura îndepărtează sărăcia și ocară.
Sfânta Scriptură, Proverbe 13, 19

Rugă

În memoria scriitorului D. R. Popescu

*Ajută-ne Doamne!
Să aruncăm
Cât mai grabnic
Din grâu neghina!
Prea buruienită
A devenit azi
Lumea.*

*Doamne!
Azvârle neghina în pustiu
Să-și facă loc
Tot mai mult
Frunza.
Să văd odată ivit mugurul
Viața pe pământ.*

*Să nu mai privim la toate
Ca printr-o ceață haină!
Tot mai aproape de noi să fie
Stelele, Soarele, Lumina
Și-a Ta împărăție!*

VIOREL DIANU

Ca frații

Cu Ion Lazu și Ștefan Dimitriu m-am împrietenit după stabilirea mea în București. Mai întâi cu Ion Lazu – ne cunoșteam, de altfel, de vreo douăzeci de ani, din epoca slătineană -, iar prin intermediul lui și cu Ștefan Dimitriu. Afinitățile noastre structurale, apropierea de vârstă, statutul de scriitori au fost atu-urile care au clădit o prietenie fermă și rodnică.

În 2004, după ce terminasem de scris romanul *Bucurați-vă și vă veseliți*, umblam în căutarea unei edituri care să-l publice. Cerându-i sfatul lui Ion Lazu, el m-a îndrumat să-l duc la Editura Vinea, unde lucra ca redactor, director fiind Nicolae Țone. M-a recomandat acestuia și am fost acceptat, deși editura era profilată pe poezie. Dar mergea și un roman. Care a fost publicat repede, bucurându-se de succes din partea criticii literare. În 2006 a urmat volumul de povestiri *Cișmigu forever*, iar în 2009 alt roman, *Cântarea Patriarhului*. Ion Lazu mi le-a prezentat elogios pe amândouă la lansările de la Târgurile de carte din Pavilionul expozițional de lângă Casa Presei Libere.

Tot elogios a vorbit despre *Cântarea Patriarhului* și Constantin Stan, Președintele Filialei Prozatorilor din București, la Clubul de proză pe care îl conducea de asemenea și ale cărui ședințe se desfășurau lunar la Muzeul Literaturii Române de pe B-dul Dacia.

Ședințele Clubului le frecventa, împreună cu alți scriitori, și Ștefan Dimitriu. La una dintre ele am văzut că Ion Lazu, când a sosit, se îndreaptă țintă spre acesta și se așază lângă el. Mi-am dat seama imediat că sunt prieteni vechi. Și instinctul m-a îndemnat să-mi părăsesc locul și să mă alătur lor. Propensiunea mea naturală pentru prietenie își spunea cuvântul. A fost un imbold fericit, deoarece Ștefan Dimitriu s-a bucurat de atașarea mea.

Precum am spus, tustrei aveam vârste apropiate, între Ion Lazu și Ștefan Dimitriu fiind un an diferență, iar eu cu vreo trei-patru ani mai tinerel. Din dragoste pentru prietenia ce se închegase între noi, dar și din respect, le vorbeam cu dumneavoastră. Ceea ce părea straniu - și ei m-au sesizat -, dar de felul meu de a fi nu mă puteam dezbăra în ruptul capului.

Am devenit deci nedespărțiți. Ne întâlneam fie la ședințele Clubului, fie la activitățile organizate de conducerea Uniunii sau la alegeri, fie la Târgurile de carte bianuale de la Romexpo, unde asistam la lansările confrăților scriitori, dar mai cu seamă la ale noastre, la care nu puteam nicidecum să lipsim. Căci prietenia ne anima și ne dădea spor la scris. Lansările cărților proprii erau adevărate sărbători. Un eveniment ca acesta se petrece în viață la doi-trei ani, în cazurile fericite.

Liantul nostru publicistic a devenit curând Vasile Poenaru, director la eLiteratura. El ne-a reeditat romanele de căpătâi. Lui Ștefan Dimitriu *Lasă zilei scârba ei*, lui Ion Lazu *Veneticii*, iar mie *Suplinitorul și Înălțarea*. Mai apoi ne-a publicat bineînțeles și cărțile noi.

După ce Constantin Stan ne-a părăsit, prea devreme, conducerea Filialei și a Clubului de proză București a preluat-o Aurel Maria-Baros, de care eram foarte apropiat. Ședințele se desfășurau tot la Muzeul Literaturii Române, până când clădirea a fost retrocedată proprietarului, apoi ne-am mutat la Biblioteca Metropolitană Mihail Sadoveanu, temporar, după care ne-am stabilit la Centrul Cultural „Mihai Eminescu” de pe Strada Jean Louis Calderon. În toate locurile, fiecare ne lansam cărțile și citeam din ele. Fiecare primea felicitări și elogi din partea celorlalți doi. Dar și mai mult: Ștefan Dimitriu a scris și a publicat în *Viața Românească* o cronică amplă la volumul meu de povestiri *Fantezii iluminate*, tipărit în colecția Opera Omnia de Editura Tipo Moldova, pe urmă o altă cronică în revista *Argeș*, la romanul *O, ce lume minunată!*, apărut la Editura Tracus Arte. Eu i-am dedicat lui Ion Lazu o recenzie la romanul *Ruptura*, pe care am publicat-o în *Viața Românească*.

La Centrul Cultural din Strada Calderon, în sala de ședințe aveau loc vreo treizeci de persoane, majoritatea stând pe scaunele ce erau aduse dintr-o cameră alăturată. În față se afla o canapea pe care se așezau Președintele Clubului, invitatul care își lansa cartea și unul sau doi comentatori avizați din vreme de conducător. În părțile laterale ale sălii se mai afla câte o canapea. Cea din stânga a intrat repede în posesia noastră. Eu mă înființam la Club punctual, după un nărav pe care îl moșteneam de pe când funcționam ca profesor la Slatina și care îmi intrase în sânge. Luam loc pe canapea și mă chiteam pe așteptare. Nu adăstam mult, fiindcă își făceau apariția și Ștefan Dimitriu cu Ion Lazu. Ne îmbrățișam călduros, sărutându-ne pe obraji, și ne pofteam să stăm comod alături. Prietenia noastră indestructibilă era consimțită ca atare de cei prezenți. Pe parcursul ședinței, amatorii de fotografii își îndeplineau cu sârg traba, iar în zilele următoare postau o parte din poze pe Facebook. Nu lipsea dintre ele, firește, imaginea cu noi trei, stând umăr lângă umăr, ca frații, pe canapeaua rezervată. Ne stătea bine.

Erau însă și seri, seri faste, când unul dintre noi se așeza pe canapeaua „prezidiului”, însușindu-și rolul de protagonist al manifestării. Își etala cărțile cu mândrie pe măsua dinainte, una dintre ele, cea proaspăt apărută, devenind obiectul de dezbatere al adunării. După ce o prezenta și citea un fragment din ea, se succedau întrebările și comentariile pe larg ale colegilor.

În serile când eram eu invitatul, așteptam cu nerăbdare să ia cuvântul prietenii, ceea ce ei nu pregetau s-o facă. Inima mi se umplea atunci de bucurie. Dar sunt convins că aceleași sentimente le încercau și ei când le venea rândul. Ultima oară, ce frumos!, când și-au sărbătorit vârsta de 80 de ani. A fost un regal.

Trăiam o prietenie adevărată care dădea tâlc vieții.

Rochia roșie a ploii

*Sunt seară de pădure
venind cu trena de păsări
și semințe revărsate
din fructul călcâiului,
fac ziua să semene
cu floarea de fân,
umedă, înainte de cosit,
iar când îmbrac
rochia roșie a ploii în asfințit,
ca o aducere aminte,
aplec toamna
peste toți alunii din lume ...*

Subțire, aproape vegetal

*Toamna, sângele meu subțire,
aproape vegetal,
trece prin argila roșietică
a dealurilor,
călătorește prin lemnul copacilor
ajungând în locurile în care
ploaia își lasă veșmintele
și dansează
sub cupola din cântece
a păsărilor.*

Acoperit de cer

*Lanul acoperit de cer
este un altfel de pui,
sub aripile unei altfel de păsări,
așteptând vântul
să-i deschidă ochii
și pofta de zbor.
El îmi va recunoaște
pasul cel răcoros,
și legănat, mersul lui
va fi mersul meu,
sub cuvântul verii,
în liniștire, din liniștire căzând
ca dintr-o floare de somn.*

Sunt

*Sunt un fir de nisip
ascuns într-o cochilie de mare.
În nemărginirea albastră dansez
cu neliniștitele valuri.
Pe năframa cerului zboruri de doruri
spre necunoscuta lume mă cheamă.
Hăituit de timp, mă agăț de ultimele
raze de lumină -
resturi din noaptea ce așteaptă pe la colțuri de viață.*

*Sunt un bob de rouă
așezat pe o parfumată petală de trandafir.
Gândurile s-adapă din inima mea
în văzduhul liniștit al dimineții
fermecate de trilul ciocârliei îndrăgostite de soare,
de cântul greierului la umbra firului de iarbă,
de susurul apei strecurându-se printre pietre,
de gănguritul copilului la sânul mamei.*

*Sunt umbra
care se izbește de zidul singurătății,
în vacarmul de a fi printre celelalte umbre.
Sunt peștele scufundat în adâncurile vieții,
închisoare în lumină.
Sunt o lacrimă pierdută
printre frunzele toamnei,
galbene și ofilite.*

*Sunt singurul Eu
pe care îl am de când am zâmbit lumii.
Un Eu ce va fi scrijelit pe-o marmură albă,
cu speranța neuitării
trecerii prin această scurtă viață.*

THEODOR DAMIAN

Iuliu-Marius Morariu and the rehabilitation of the Romanian literary exile

Iuliu-Marius Morariu is one of the top representatives of Romanian theology and culture in the fields of research and publication at both national and international levels.

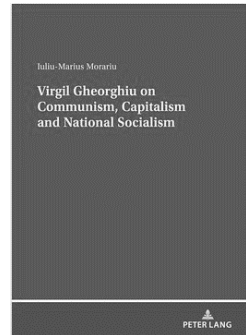
With an impressive bio-bibliography for his age (born in 1991 in Salva, Romania) Farther Maxim (Iuliu-Marius) has a PhD in theology from Babeş-Bolyai University in Cluj-Napoca and another one in social sciences from the Angelicus Pontifical Institute in Rome. He also has a few Master's degrees and certificates of post-university studies at several institutions of higher education in Europe.

He published, edited, coordinated and translated over 35 volumes and published over 300 studies and articles in his fields of interest in Romania and abroad. He is a member of the editorial board of several theological and cultural journals and magazines and founder and editor in chief of *Astra Salvensis* magazine in Romania.

Currently Fr. Maxim (Iuliu-Marius) is administrator of St. George's Romanian Orthodox Cathedral in Saint Hubert (Quebec) of the Romanian Orthodox Diocese of Canada. His preoccupations for theology and culture are illustrated in an exemplary manner, among others, in the volume *Virgil Gheorghiu on Communism, Capitalism and National Socialism*, representing his second PhD dissertation, from Rome, that appeared in the prestigious Publishing House Peter Lang in Berlin (2022, 260 pp.).

This volume must be placed in line with other very successful attempts by some Romanian literary historians engaged in the monumental work of rediscovering, bringing to light and offering to contemporary generations top representatives of Romanian culture and spirituality who lived in exile during the communist regime in Romania, willingly ignored by the official cultural institutions of the Romanian governments post-1989, such as Virgil Jerunca, Monica Lovinescu, George Uscătescu, Ştefan Baciuc, Aron Cotruş, Petru Dumitriu, Paul Goma, Horan Vintilă, Horia Stamatu, Ştefan Munteanu and many others.

One of these pioneers in reintegrating our past into the present in order to do some justice, at least, memorially speaking, but fundamentally important for the Romanian culture is Prof. Dr. Mihaela Albu, who, together

with literary historian and researcher Dan Anghelescu, has written extensively and published volumes not only about those personalities who represented the authentic Romanian culture in the world, but also about the publications they created and edited and where they could freely express their thoughts and have their works known.

Constantin Virgil Gheorghiu was one of those authors celebrated in the West and forbidden in their own native country, Romania.

Iuliu-Marius Morariu makes a restitutional enterprise by writing this PhD dissertation on the famous Romanian Orthodox priest (1916-1992) who lived and worked in France, best known for his 1949 novel *The 25th Hour*.

Virgil Gheorghiu on Communism, Capitalism and National Socialism begins, as due for a PhD thesis, with a number of methodological parameters in order to let the reader know what to expect from this work, followed by a detailed presentation of Virgil Gheorghiu's life and works.

Then there is a thorough analysis of Fr. Gheorghiu's ideas and views on Communism, National Socialism and Capitalism, just as the title of the book indicates, each in different stages of its development, in particular before and after their implementation in various contexts of the European society, all faithfully based on citations and references to Fr. Gheorghiu's works and the critical literature about them.

The book ends with the author's conclusions on the relevance of Virgil Gheorghiu's ideas and reflections for our contemporary world, in particular Eastern Europe, and more specifically, Romania.

Iuliu-Marius Morariu's book represents an important contribution to the reappropriation of such writers as Virgil Gheorghiu in today's time when they continue to be officially marginalized or even altogether ignored

CARMEN-ELENA ȘTEFĂNESCU (POGONICI)

Cântece românești în *Cancionero Infantil Universal* de Bonifacio Gil

Bonifacio Gil García (1898-1964) a fost scriitor, folclorist și muzicolog spaniol. Deși s-a născut în regiunea La Rioja, o provincie din nordul Spaniei, activitatea sa muzicală și de compilator a vizat, în special, Extremadura, regiune din vestul Spaniei, aflată la graniță cu Portugalia. Având la bază studii muzicale, Bonifacio Gil nu este atras doar de folclorul muzical; el posedă cunoștințe solide despre literatura folclorică muzicală, iar spiritul investigator îi alimentează interesul, pe lângă romanțe și cântece, și pentru alte aspecte literare, precum obiceiuri, legende și tradiții pe care le va

descoperi în peregrinările sale prin satele din Extremadura și din alte regiuni ale Spaniei. Reunește o arhivă impresionantă de lucrări, manuscrise, însemnări și transcrieri, comparând și analizând datele obținute. Datorită pregătirii sale muzicale, reușește să transcrie pe hârtie, fără magnetofon, melodiile cântecelor interpretate de bătrânii satelor, cunoscători ai tradițiilor.

Aceste cercetări le făcea atât pe cont propriu, cât și ca membru colaborator al Institutului Spaniol de Muzicologie din Barcelona care aparținea Consiliului Superior de Cercetări Științifice (CSIC). Cercetările folclorice riguroase întreprinse inițial în Extremadura și continuate în multe alte regiuni spaniole îi permit să descopere și să readucă în actualitatea timpului său numeroase piese muzicale dificile din tradiția populară, să stabilească originile și influențele tezaurului folcloric bogat din diferitele sate spaniole. Toate acestea se concretizează în publicarea a numeroase articole despre cultura orală și tradițională spaniolă și a mai multor volume de cântece și romanțe folclorice: *Cancionero popular de Extremadura* (1931-1956), *El Libro de las canciones* (1958), *Cancionero popular taurino* (1963), *Cancionero infanti*” (1964) etc.¹

Activitatea de strângere de material muzical și literar tradițional este partea cea mai valoroasă a operei lui Bonifacio Gil, iar influența sa în acest domeniu a devenit importantă, în parte, datorită difuzării în școli a uneia dintre compilațiile sale – „*Cancionero infantil universal*” – o carte cu jocuri și cântece din 115 țări.²

Cancionero infantil universal, publicat în 1964, este o compilație de 247 de cântece și jocuri, adunate din 115 țări din cele cinci continente, printre care și România, în 80 de limbi și dialecte, după cum autorul însuși mărturisește.³ Lasă nepublicate aproximativ alte 150 de cântece din 80 de țări. Cartea face parte din colecția „El Globo de Colores” (Globul culorilor), o colecție pentru copii, care se poate lăuda cu reprezentări în cadrul *Marelui Premiu Hans Christian Andersen al Publicațiilor Infantile* din anii 1956, 1958, 1960 și cu *Diploma de Onoare* în cadrul concursului din 1960 sau cu reprezentări la alte concursuri internaționale.⁴

Dar mai întâi să lămurim ce este un *cancionero*. Termenul este definit în *Real Diccionario de la Academia de la Lengua Española* (2001) ca fiind

---

¹ *Culegere de cântece populare din Extremadura, Cartea cântecelor, Culegere de cântece populare taurine, Culegere de cântece pentru copii* (trad. n.).

² Carmen Garcia, Luis Ángel Sánchez, *Diccionario histórico de la antropología española*, Ed. CSIC, Departamento de Antropología de España y América, Madrid, 1994, p. 349.

³ Bonifacio Gil, *Cancionero infantil universal*, Ed. Aguilar, Madrid, 1964, p.6.

⁴ Informații luate din prezentarea editurii, de pe coperta și din interiorul cărții *Cancionero infantil universal*.

o „colecție de cântece și poezii, de obicei, de diferiți autori”,⁵ cu alte cuvinte, este o culegere de cântece și poezii care poate fi opera unuia sau a mai multor autori.⁶

Așa cum am mai spus, cartea cuprinde cântece pentru copii din diferite țări, scrise în limba de origine, traduse în spaniolă și însoțite de solfegii. Ilustrațiile reprezentative introduc în lumea copilăriei, trezind un mare interes pentru lectură și interpretare.

Încă de la început, autorul își asumă critica referitoare la faptul că țările sunt reprezentate printr-un număr mic de cântece. Inclusiv Spania, prima prezentată, cuprinde doar patru cântece și nu neapărat cele mai reprezentative prin frecvența și difuzarea lor, conform unor critici.⁷ Explicația autorului constă în faptul că principalele națiuni civilizatoare, văzute ca nuclee etnice sau lingvistice, pot oferi o panoramă unitară în lirica lor infantilă, ca de exemplu: Spania cu cele nouăsprezece țări hispanice (la momentul respectiv) și Anglia, împreună cu popoarele sale britanice europene își transferă cultura și limba națiunilor, domeniilor și coloniilor din America, Asia, Africa și Australia, la fel cum grupul arab formează o unitate culturală importantă cu popoarele și națiunile de pe malurile Mării Mediteraneene și ale Mării Roșii.⁸ Argumentul nu convinge critica, deoarece autorul ignoră chiar unele grupuri lingvistice din Spania, menționându-le doar pe cel castilian și galician. În celelalte cazuri, faptul că Anglia și-a extins și impus limba în colonii, nu înseamnă că în regiunile respective cântecele sunt în limba engleză sau englezești. Deși face aceste afirmații, observăm că autorul alege să publice cântecele din unele țări colonizate sau aparținătoare unui grup lingvistic sau cultural, în limba de baștină.

La începutul prezentării cântecelor din fiecare continent, autorul face o scurtă analiză despre compilațiile din diferitele țări care alcătuiesc continentul, despre diversitatea de rasă și de limbi, despre varietatea folclorică întâlnită, despre modalitatea generică și criteriile muzicale, ritm și rimă. Tot așa, apare clasificarea și cuantificarea cântecelor în funcție de uz, cu mici diferențe de la un continent la altul. Astfel, apar cântece care însoțesc jocurile de mișcare, cântece de leagăn, de botez, de carnaval, de Crăciun, cântate în școală, cântece de uz nedeterminat, cântece pentru dansuri însoțite de instrumente, romanețe și balade, imnuri, cântece religioase, cântece către părinți etc.

---

⁵ *Cancionero* - colección de canciones y poesías, por lo común de diversos autores, <https://www.rae.es/obras-academicas/diccionarios/diccionario-de-la-lengua-espanola-2001>.

⁶ *Cancionero* înseamnă o culegere de poezii lirice spaniole din secolul al XV-lea; definiție dată de dexonline (<https://dexonline.ro/definitie/cancionero>).

⁷ „Cancionero infantil universal (Book Review)”, în *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 1 ianuarie, 1966; Vol. 22 (1), p. 229.

⁸ Bonifacio Gil, *op. cit.*, 1964, p. 5.

Unul dintre cele mai reprezentative cântece este cel de leagăn, cântat nu doar de mame pentru a-și adormi copilul, ci și de fetițe în jocul lor de a-și culca păpușa. Copilul, cu rol principal în această carte, în dorința de a imita acțiunile adulților, își însușește cântece care nu aparțin vârstei lui și care vor fi considerate infantile datorită folosirii lor și nu a caracterului cântecului. Cântecele pentru copii sunt simple de reținut și de intonat, conținând schimbări melodice care denotă o anumită naivitate și candoare. Folosirea cântecului și a jocului depinde de mediul în care trăiește copilul. În cazul localităților mai populate, cântecul și jocul se va întâlni mai mult în suburbii sau în cartiere mărginașe, pe când în zonele cu viață socială mai intensă, copiii vor introduce în cântece mișcări inventate, unele chiar stilizate.

Prezentarea continentului este urmată de o scurtă poveste moralistă. Europa este introdusă de o poveste din Germania, intitulată *Muzicianul și prada sălbatică*, Asia de o poveste orientală persană, *Abdul Kadir*, care ne invită să reflectăm asupra adevărului și a minciunii, a întoarcerii la bunele obiceiuri și la iubirea către Alah, Africa de o fabulă populară, America de legenda *Uriășul din râul Kallon-Kura*, care explică apariția unor formațiuni geografice, iar Australia prin povestea *Atagahi, lacul secret*, toate aceste povești neavând o legătură aparentă cu cântecele prezentate, dând totuși un plus de mister și eleganță operei.

Autorul ne dezvăluie proveniența cântecelor și jocurilor din colecția sa: din totalul de 247, 137 sunt adunate din diferite publicații, 61 sunt remise de colegi sau misionari și 49 sunt transcrise de însuși autorul, în Madrid.⁹ Nu avem informații despre autenticitatea acestor cântece, despre fidelitatea transcrierii sau despre criteriile pe care le-a urmărit în colectarea și selectarea cântecelor și jocurilor publicate. Dar, având în vedere, că la finalul *Introducerii* autorul mulțumește diferitelor persoane și instituții care l-au ajutat în strângerea materialului și că printre acestea sunt: Direcția Generală de Relații Culturale și de Locuri și Provinciilor Africane, Dr. Kwane Nkrumah – premier în Ghana, domniile Mauny și Nicolas de la Institutul Francez al Africii de Nord, directorului Oficiului de Informații și Relații Publice din Bruxelles, Muzeului Etnologic și Colonial din Barcelona pentru textele din Abisinia și orientările publicațiilor despre teritoriile din Africa Occidentală, colegului Garcia Matos pentru operele din diferitele țări europene, putem spune că măcar criteriul autenticității este îndeplinit.

În ceea ce privește traducerea cântecelor în spaniolă, tot autorul ne lămurește, aceasta s-a făcut aproape literal, nefiind posibilă, astfel, păstrarea cadenței și a măsurii. În cazul transcrierii fonetice a limbilor nelatine, s-a încercat efectuarea acesteia în castiliană.¹⁰

România este reprezentată cu un cântec – *Oița* și cu colindul *Domn, Domn, să'nălțăm*:

---

⁹ *Ibidem*, p. 7.

¹⁰ *Ibid.*

„Oița” – *Bâr oiță la poiană, bâr oiță bâr,
Că te ia lupul la goană, bâr oiță bâr.
Te sucește te ’nvârtește, bâr oiță bâr,
Până când te ametește, bâr oiță bâr.*¹¹

Titlul complet al cântecului „Oița” este „Bâr, oiță din poiană”, un cântec păstoresc, care prezintă ocupația locuitorilor de la munte. Este cules de Alexandru Voevidca (1862-1931), învățător și culegător de cântece populare din zona Bucovinei, începând cu 1907¹². Pregătirea sa muzicală dobândită în Școala Normală și activitatea didactică din mediul rural, fiind un bun cunoscător al vieții oamenilor de la țară atrag atenția profesorului universitar Mathias Friedwagner, care trebuia să alcătuiască o lucrare amplă despre creația populară românească. Astfel, Alexandru Voevidca ajunge să culeagă cântece populare din zona Bucovinei, pe care le nota după auz, datorită talentului său muzical. Din colaborarea celor doi a ieșit cartea *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina: I Band: Liebeslieder - „mit 380 von Alex. Voevidca aufgezeichneten Melodien”*¹³, în 1940. Alexandru Voevidca a cules peste 3000 de cântece și jocuri, dintre care au fost tipărite până în prezent aproximativ 700 în două volume la cincizeci de ani diferență¹⁴ și este recunoscut în folclorul românesc pentru dăruirea sa și pentru cunoașterea în profunzime a folclorului muzical bucovinean.

În ceea ce privește colinda, autorul a făcut această alegere, știind, probabil, că pe teritoriul nostru, nicio altă perioadă din an nu este atât de bogată în manifestări folclorice tradiționale ca perioada sărbătorilor de iarnă. Dacă este să luăm în vedere răspândirea cântecelor selectate, trebuie recunoscut faptul, că autorul a ales bine, „Domn, Domn să-nălțăm” fiind una dintre cele mai frumoase și cântate colinde din țara noastră. Este o colindă care nu prezintă multe variații de la o regiune la alta și care s-a păstrat destul de nealterată. Colinda poate fi însoțită de „steaua” din recuzita colindătorilor.

Este de remarcat corectitudinea ortografică, precum și faptul că se folosesc diacriticele. Se respectă scrierea cu „â” specifică vremii. Totuși, în cadrul colindului alternează folosirea liniuței de despărțire cu apostroful: „Domn, Domn, să’nălțăm”, „Când boierii nu-s acasă”, „Căprioare n’au vânat”, „Ci-au vânat un iepuraș” etc. Observăm două greșeli de scriere: scrierea cuvântului „acasă” din versul „Când boierii nu-s acasă”, scris în două cuvinte „a casă”, probabil după modelul spaniol „a casa” care înseamnă

---

¹¹ *Ibid.*, pp. 39-40.

¹² Florin Bucescu, „Alexandru Voevidca” în *Ghidul iubitorilor de folclor*, Cătălin Brăteanu, Constanța Cristescu (responsabili de proiect), Centrul Cultural Bucovina, Centru pentru conservarea și promovarea culturii tradiționale, Ed. Lidana, Suceava, 2012, pp. 45-56, p. 48.

¹³ *Ibidem*, p.50.

¹⁴ *Ibid.*, p. 50.

„acasă” și „C’au plecat la vânătoare” în loc de „C’au plecat”, posibil din cauza confuziei lui „u” cu „n”.

În ciuda tuturor criticilor, trebuie recunoscut faptul că lucrarea de față este o operă lăudabilă, o compilație dusă la capăt cu mare dificultate pentru momentele respective, când mobilitatea umană și accesul la informație erau destul de limitate. Dedicată copiilor și nu studioșilor în materie, cartea atrage și pune imaginația în mișcare prin minunatele ilustrații, prin textele exotice și prin melodiile transcrise, care puteau fi interpretate în sânul familiei. Cântecul culesse din atât de multe și diferite culturi fac din lucrarea de față o operă unică în cadrul folclorului universal, care poate n-ar fi fost cunoscut în mediul spaniol fără efortul susținut al marelui folclorist Bonifacio Gil García.

BIBLIOGRAFIE:

- Barrios Manzano, Pilar, „El Instituto Español de Musicología del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Aportaciones a la Música Extremeña”, în *Saber popular*, Revista Extremeña de Folklore, Ed. Federación Extremeña de Folklore, Consejo Regional de Investigación y Divulgación, nr. 18, Badajoz, iulie-decembrie 2001, pp. 67-94.
- Bucescu, Florin, „Alexandru Voevica” în *Ghidul iubitorilor de folclor*, Cătălin Brăteanu, Constanța Cristescu (responsabili de proiect), Centrul Cultural Bucovina, Centru pentru conservarea și promovarea culturii tradiționale, Ed. Lidana, Suceava, 2012, pp. 45-56.
- Gil García, Bonifacio, *Cancionero histórico carlista*, Ed. Aportes XIX, Madrid, 1990.
- Gil García, Bonifacio, *Cancionero infantil universal*, Ed. Aguilar, Madrid, 1964.
- Gil García, Bonifacio, „El canto de relación en el folklore infantil de Extremadura”, în *Revista de Estudios Extremeños*, Nr. 1, 1937, pp. 263-295.
- Gil García, Bonifacio, „Juegos infantiles de la provincia de Badajoz”, în *Revista de Estudios Extremeños*, Nr. 1-4, Badajoz, 1953, pp. 637-651.
- Hoyos Sancho, Nieves, „Necrología. Bonifacio Gil García”, în *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, Vol. XXI, Madrid, 1965, pp. 211-212.
- Ortiz García, Carmen; Sánchez Gómez, Luis Ángel (Eds), *Diccionario histórico de la Antropología española*, Ed. CSIC, Departamento de Antropología de España y América, Madrid, 1994, pp. 348-350.
- „Cancionero infantil universal (Book Review)”, în *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, Vol. 22 (1), Madrid, 1966, pp. 229-230.
- Rădulescu-Pășcu, Cristina, „Studiu Introductiv”, în Alexandru Voevica, *Cântece populare din Bucovina*, Ed. Muzicală, București, 1990, pp. 5-46.
- Rodríguez Pastor, Juan; Rodríguez Sánchez, María, „Los estudios de Etnografía y Folklore en la Revista de Estudios Extremeños (1927-2012)”, în *Revista de Estudios Extremeños*, Vol. LXIX, Número III, Badajoz, 2013.
- Segura Otaño, Enrique, „Bonifacio Gil”, în *Revista de Estudios Extremeños*, Vol. XXI, nr. I, Ed. Centro de Estudios Extremeños, Badajoz, 1965, pp. 113-115.
- <https://www.rae.es/obras-academicas/diccionarios/diccionario-de-la-lengua-espanola-2001>.
- <https://dexonline.ro/definitie/cancionero>.

Waiting for a word

13.

*the season when it rains with tears,
the season when the sky builds its silence,
the season in which the steps form a field of wheat,
the season when my mother's hands cover the face of the night with
wildflowers,
the season in which the eyes cover their silences
with the snow-capped mountains
and with the melancholy of the waters.*

14.

*I am born in the eyes of a child,
dressed in the wings of the homeland,
like a tree
in the breeze of a season.*

*I live in the building of a summer rain
and in the eyelids of passers-by.*

*I die in closed palms,
in the sleep of a season
and a cascade of wings.*

15.

*I think a tree is a sea
of butterflies
thrown in the struggle
of time.*

*I think a sky is a night set
between the eyelids of a mountain.*

*I think a man is a stain of color
closed in one morning.*

*Today I don't think so
I just hope
that you are a part of the depths of a sea,
of a silence of a field,
mother.*

16.

*I set the sight inside the icon
one night and drew the eyes of saints
in the eyelids of the season.*

*now, time is the tear of a notched season
in the struggle of hikers
thirsty for silence.*

17.

today my sky is the outline of an expelled serpent.

*today the footsteps of passers-by are like the wings of a dragonfly in the
breeze of stray poplars on their way to the betrayed season.*

*today I am born in the eyes of a child,
hiding in the palms of the night of a ray.*

today is yesterday

18.

*sadness gathered in the palm of a hand
overflowing yesterday.*

carols placed in a glass with rays and breezes of lost steps.

the face of a man lost in his own struggle shines like the gleam of a candle.

the angels in the icons, with big eyes, caress the season.

*my angels are building in every whisper
in every breath.*

*my angels are sadder than I am.
my angels exist.*

19.

²
*I found out yesterday that people are afraid and silent,
that oppressive words
are the steps of these fearful and silent people.*

*if the steps are real,
if the clouds are here*

*I haven't found out if seasons are scared,
if seasons are real,
if my heaven is heaven,*

*if my footsteps are words
on the wax face of the city,
if the city is a memory that people refuse to live in,
if time is a gateway to a lived season ...*

20.

*America forges
her former destiny on the cold faces
of the passers-by
years in which the waves have been striking
silently
the shores
a statue pending on a patch of ground
splits the waters like a musical box
in which the broken tunes of waves chanting/murmuring
the rhythm of machine guns
the stench of human silence
imbibes your shadow
my eyes comprise the sunrise and sunset
the east and west
inside the same wound
of a sky-scraper
turned into a bell
of silence*

21.

*my America resembles a skeleton
of today's breath
in which water
mirrors its face
in the shards of buildings supported by neat lines
neater than seasons
my America is the restlessness of words
uttered by my son
on the halls of a museum
where
Brâncuși immures his flight
in the wings of passers-by
in my America
darkness and my son have wings
that strike the tunnel of light.*

Transl. from Rom. by Casandra Ioan

SILVIA C. NEGRU

Perceiving Vowels

*The sound "u" is a murmur of the wind.
My horizons lit up arpeggios of "i".
Colourless rays, seconds in wonder hide in the sound "e"!
Love hides in the poppy field for "a"
Wheat ripens with a duplicated deaf "i",
over the stressed sound "â", breathing...
The longing-soul is in a frame - volitation;
just an "o" for "Ro", that's me.
The creative sacrifice is sanctified by myrrh.*

Tears Of Leaves

*The leaf blown
neither by thought nor by rain
is known to me
and it runs around my room.
It looks like it were recreated
both to cry and caress.
Moreover, it knows how to keep silent,
as if running away from words.
If it's a leaf of the wind,
It lies on my heart,
to the song of the earth,
and receives light.
It is the leaf-of-the-leaf,
it covers us, a penumbra;
during the pain of inlay,
it finds its trace in the shadow.*

At Night, When Horses Are Stolen

*Is it the night when souls die?
Do seconds toll in heaven?
It's a flame, it isn't frost
Upon my silence.
From time to time, I startle,
Because I'm hungry in my soul
For peace,
For you, for Paradise.*

*The guardian angel fell asleep, with his heart open to glory.
He breathes for life in the boundless sky!
Invisible places unfold.
It snows with the bride's flowers, and memories, there...
He would have climbed, riding, on the hill in blossom;
But the night prolongs, its horses have been stolen;
And, on the path, only the song hurries.*

Existence

*How noble is pain!
You were born out of it,
white tuberoses stalk,
eyes with bluish shades!
You, the leaven of the warm sphere,
rich ivory
in the embrace of a song,
I wore you, you were meant to me.
And my lush words
have shaped you
more vividly
at home, with a pen.*

The Stone Harp

*We grow old full of hopes,
Beside peaks wrapped in blue grass.
The accords in the stone demand the good order of the clergy
Over unknown harmonies.
Music enchants us, my love!
The infinite carries no sins!
Spirals, gentle slopes,
Chisel the piety of the day in us
Giving birth to wings towards skies.
Such wonder - the silence in us,
When we pass over fertile waves at dawn.
There's a lot more love
On the steps of the hardened pain.
Freedom is a concise idol, devoured by seconds.
When it drops life, gardens sing.
On the shoulders of the sea,
the round shape becomes itself as an evergreen shelter.*

THEODOR DAMIAN

Arhimandritul Neofit Scriban despre unirea și neunirea Principatelor Române¹

Introducere

Biserica Ortodoxă Română a fost dintotdeauna Biserica neamului nostru, indiferent de cum s-a numit ea înainte și după schisma cea mare din 1054 dintre Răsărit și Apus și indiferent de cum s-a numit neamul nostru în mileniiile sale de existență: geti, daci, valahi, moldoveni, români.

Cu un creștinism de origine apostolică, primit de la Sf. Ap. Andrei, propovăduit în limba poporului, limbă neschimbată de atunci și până azi, Biserica a fost și este o Biserică a neamului indiferent de influențele străine, în principal slave și grecești pe care le-a avut, ea , precum și limba, neslavizându-se și negrecizându-se, așa cum peste poporul nostru au trecut tot felul de grupuri migratoare fără ca acesta să se fi hunizat, vizigotizat, cumanizat și nici turcizat, mai ales ținând cont de faptul că influențele turcești au venit în valuri constante timp de cinci secole.

Faptul că răspândirea creștinismului s-a făcut în limba geto-dacă, limba poporului, este dovedit de existența în secolele III-IV a unei episcopii, aceea de Tomis, episcopie însemnând o structură superioară de organizare cu jurisdicție la orașe și sate, cu episcop, protopopi, preoți, diaconi și credincioși.

Or, credincioșii de rând, să zicem din satele noastre, nu vorbeau limbi străine, ci limba părinților, moșilor și strămoșilor lor.

Așadar Biserica Ortodoxă Română, fiind de la începuturile sale Biserica neamului, aceasta nefiind preocupată să facă prozelitism, ci stând în neamul ei, a fost în mod constant parte din istoria celor ce o constituiau în calitate de credincioși.

¹ Vezi „Unirea și neunirea Principatelor Române” în *Biserica Ortodoxă Română și Unirea Principatelor*, Ed. Cuvântul Vieții, Mitropolia Munteniei și Dobrogei, București, 2009, pp. 9-15.

Așa se face că și la marele moment istoric al Unirii Principatelor Române, Biserica ortodoxă a participat din plin prin ierarhii ei, prin preoți și credincioși.

Unul dintre fruntașii patrioți care a luptat pentru cauza națională a Unirii a fost și Arhimandritul Neofit Scriban.

Neofit Scriban

Neofit Scriban s-a născut în anul 1808 în Burdujeni, pe atunci jud. Botoșani (acum Suceava), în familie de preot, cu numele de botez Nicolae. A învățat la școala de la Mrea Todireni din Burdujeni, apoi, în 1827 s-a călugărit la Mrea Gorovei de lângă Dorohoi. În 1833 este preot ieromonah la Mrea Sf. Trei ierarhi din Iași, făcând și Studii la Gimnaziul Vasilian și la Academia Milăileană din Iași pe care o absolvă în 1838. Între 1838-1839 studiază la Colegiul Național „Sf. Sava” din București.

Personalitate cu solidă pregătire teologică și culturală, Neofit Scriban a fost preot și predicator la Mitropolia din Iași și catehet la școlile publice de la Mrea Sf. Trei Ierarhi.

În 1839 a fost hirotonit protosincol, iar în 1841 a fost surghiunit de domnitorul Mihail Sturdza la Mrea Neamț, după care este profesor la școala națională din Fălțiceni și revine la Mrea Neamț ca profesor de științe religioase și limbă elină la școala națională de acolo (1843-1846).

Între 1846-1848 este director la școala națională Sf. Trei Ierarhi din Iași, apoi, pentru patru ani (1848-1852) este profesor de istorie, elină, retorică și filosofie la Seminarul de la Socola, în ultimii doi ani ocupând și funcția de rector.

În 1852 a devenit arhimandrit iar în 1857 membru în divanul Ad-Hoc militând pentru Unirea Principatelor. În 1862 este arhieru titular de Edessa (Grecia) și între 1862-1865 locțiitor de episcop de Argeș. Este numit episcop titular prin decret semnat de Alexandru Ioan Cuza, dar refuză postul datorită unor probleme de canonicitate. Între 1868-1873 revine ca locțiitor de episcop de Argeș, după care se retrage la Burdujeni.

A murit la 9 octombrie 1884.

Neofit Scriban a lăsat în urmă o importantă operă constând în manuale didactice, traduceri, cuvântări, poezii, note de călătorie, alte broșuri și multe articole publicate în presa vremii.²

Despre Unirea Principatelor

---

² Neofit Scriban, Wikipedia: <http://ro.n.wikipedia.org/wiki>

Una din lucrările sale care arată implicarea sa în marele eveniment de la 1859 se intitulează Unirea și neunirea Principatelor, publicată în 1856 la Iași, de fapt o articulată cuvântare de mare și intensă vibrație adresată tuturor românilor, din care se vede atât talentul oratoric al autorului – de altfel profesor de retorică – dar și capacitatea de organizare logică și sistematică a ideilor.

În ceea ce privește talentul oratoric Neofit Scriban folosește metafore expresive și semnificative, recurge la citate, proverbe, aforisme, sentințe, chiar și în limba latină, cu traducere, desigur, din poeți antici, și din literatura română, își definește clar și logic conceptele unde este cazul.

În acest apel mobilizator arhimandritul utilizează cuvinte mari de cea mai demnă ținută morală, menite a trezi mândria îndreptățită a demnității personale pe două fronturi ale identității vieții unui român adevărat: patria sau națiunea și credința creștină, acestea, combinate au o înduioșătoare tandrețe părintească. Textul este mobilizator și prin urgența lui „acum” exprimată ca un fel de ultimatum prin repetarea cuvântului „astăzi”, cam așa cum în colinde actualizăm evenimentul Nașterii Domnului folosind timpul prezent: „Astăzi se naște Hristos”, sau cum într-una din rugăciunile de la slujba sfințirii celei mari a apei de Bobotează se repetă de atât de multe ori cuvântul „astăzi”.

Iată un fragment:

„Patriotule Române! Fiule al creștinătății! Tu până astăzi ai fost uitat de cealaltă lume, de celelalte nații. Providența s-a milostivit, și astăzi ți se trimite o întrebare de viață sau de moarte. Europa te întreabă și ca pe Român și ca pe creștin: Voiești tu moarte sau viață? Răspunde! Răspunde ca Român ca să cunoască lumea că în vinele tale curge tot de acel sânge strălucit care a fost fala lumii întregi; răspunde ca creștin ca să cunoască lumea că tu ești creștin, iar nu barbar păgân”.³

După cum se vede autorul este inspirat aici și din Sf. Scriptură când vorbește despre alegerea între viață și moarte, căci în Vechiul Testament Dumnezeu îi spune poporului lui Israel: „Iată Eu astăzi ți-am pus înaintea viața și moarta, binele și răul... alege viața ca să trăiești” (Deuteronom 30, 15 și 20).

Dimensiunea religioasă a apelului este accentuată și atunci când Neofit Scriban compară neunirea din neglijență sau din rutina unui fel de status quo, dar mai ales din opoziția conștientă și voluntară cu păcatul sinuciderii și, desigur, când în diverse locuri folosește argumente biblice, face apel la credința creștină sau Îl invocă pe Dumnezeu.

Scrisoarea sa are, în afară de introducere, două părți anunțate în titlu, neunirea și unirea, al căror contrast Îl analizează metodic, sistematic, demonstrând catastrofa neunirii și beneficiile unirii cu argumente logice, istorice, biblice, chiar filologice și semantice atunci când definește termenii

---

³ *Biserica Ortodoxă Română și Unirea Principatelor...*, pp. 9-10.

cheie, discutând problemele pe puncte și combătând deci punct cu punct pozițiile anti-unioniștilor, pentru a demonstra contrariul, tot punct cu punct, vorbind în favoarea unirii.

Abordând problema neunirii arhimandritul apelează la sufletul audienței sale, pe plan emoțional, definind națiunea ca pe o familie, precizând că dezbinătorul familiei este, de fapt, un ucigaș de părinți și ca atare același lucru se poate spune despre cei ce încearcă să dezbine nația sau să o țină în stare de neunire, de dezbinare, și de asemenea, precizând că dezbinarea vine de la diavol, în timp ce unirea vine de la Dumnezeu căci Iisus s-a rugat Părintelui ceresc pentru unirea tuturor „ca toți să fie una”.

După ce atrage atenția asupra faptului că trăind mult timp în rău, răul se face fire și apoi te simți în rău ca în elementul tău, referindu-se prin aceasta la un poet român, cu alte cuvinte se poate ca răutatea neunirii să nu mai fie conștientizată. Neofit Scriban invocând momente din istoria românilor, critică sistemul politic al timpului său cu luptele partinice, invidiile, intrigile și alte tare la ordinea zilei.

În partea despre neunire problema este abordată pe puncte: religios, politic și administrativ, și pe sub-puncte, în cadrul administrativ vorbind despre capitala noului stat, despre locurile de muncă, despre demografia și despre demnitatea poziției de mitropolit. Aceasta deoarece anti-unioniștii se temeau că aducerea în țară a unui prinț străin ar dăuna credinței ortodoxe pentru că el ar încerca să impună propria sa religie.

Cu exemple din istoria Rusiei și a Greciei care au făcut același lucru, autorul demonstrează că prințul străin, dimpotrivă, a îmbrățișat religia supușilor săi, precizând cu o imagine de mare impact că așa cum este cazul cu tronul lui Dumnezeu, și tronul împăratului și al regelui se află în inimile supușilor săi și ar fi absurd de crezut că acesta o să-și arunce singur coroana de pe cap.

Politic vorbind, anti-unioniștii se temeau că o Românie unită ar putea fi considerată ca o amenințare la adresa Imperiului Otoman. Contra-argumentul constă în demonstrația că o Românie unită tocmai că ar fi de folos Imperiului Otoman știind că la marginea lui acesta are un stat puternic. În plus o Românie unită ar însemna și siguranța echilibrului politic european.

La punctele legate de sistemul administrativ, menționate mai sus, Neofit Scriban răspunde că deși capitala nu va fi în centrul țării, există multe state înfloritoare în Europa unde capitala nu e la centru fără ca acest lucru să împiedece dezvoltarea lor.

De asemenea la frica de pierdere de slujbe în noua țară, el explică de ce în noul sistem, cu mai largi instituții precum armata și miliția, nu va fi un deficit de locuri de muncă, și nici nu e cazul de temut că valahii fiind mai numeroși decât moldovenii îi vor discrimina pe aceștia.

Iată cum explică elocvent arhimandritul: „Unindu-se Principatele nimeni nu va fi nici Valah nici Moldovean, ci toți Români, nu două țări unite, ci una: o Românie, un Rege, un Dumnezeu”.⁴

Cât privește demnitatea mitropoliților aceasta nu va suferi nicio știrbire.

În secțiunea despre unire, înainte de a demonstra avantajele acesteia tot la nivel religios, politic și administrativ, autorul apelului amintește de cazuri ale popoarelor vecine sau mai extins vorbind, europene care tocmai pentru că și-au unit principatele, teritoriile (Rusia, Franța, Italia ș.a.) au ajuns state puternice și dezvoltate.

Astfel, pe plan religios unirea ar întări ortodoxia și ar face-o mult mai respectată între națiuni. Pe plan politic el explică în ce măsură o Românie unită ar reprezenta un avantaj politic atât pentru Turcia, cât și pentru Austria. Iar pe plan administrativ el arată cum ar înflori prin unire economia, industria și comerțul, și prin aceasta ar spori locurile de muncă, precizând că „unitatea direcției va da și o unitate spiritului național”.⁵

Cumva, ca într-un fel de simetrie în ceea ce privește organizarea ideilor și a textului, Neofit Scriban încheie făcând o indirectă referire la textul din Deuteronom despre alegerea între viață și moarte, el citând aici un alt literat: „Între moarte și lumină, o Moldovo! alege”.⁶

Concluzie

Entuziasmul molipsitor al Unirii Principatelor Române, dragostea jertfelnică de țară și de neam, implicarea totală a lui Neofit Scriban în acest moment istoric de covârșitoare importanță pentru viitorul națiunii sunt evidente și în discursul pe care acesta l-a ținut la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor ales al României. Chiar și doar începutul acestui discurs reprezintă pentru cele de mai sus un clar *quod erat demonstrandum*.

Iată acest început:

„Te salutez, sfântă Românie! Te salutez, o țară, o pământule, ce porți comori de virtute și de adevăr! Românie! Scumpă Românie! Mărit a fost numele tău între popoare și între națiunile lumii și mărit are să fie”.⁷

---

⁴ *Ibidem*, p. 13.

⁵ *Ibid.*, p. 15.

⁶ *Ibid.*

⁷ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 377.

TANȚA TĂNĂSESCU

Venirea Primăverii la Muzeul Satului

Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” sărbătorește în aceste zile venirea primăverii. Târgul organizat cu acest prilej aduce laolaltă artizani populari și artiști ce expun pe ulițele muzeului sumedenie de măștișoare, având modele, culori și materiale variate. Nu întâmplător această expoziție în aer liber se desfășoară în spațiul unui celebru muzeu etnografic, printre primele din lume. Oficial, această instituție reprezentativă a muzeografiei etnografice datează din anul 1936, rod al inițiativei sociologului și folcloristului Dimitrie Gusti.

Ideea înființării sale s-a născut însă cu mulți ani înainte, prin 1865-1867, când Al. Odobescu, numit comisar al Pavilionului României la Expoziția Universală de la Paris propunea prezentarea unei gospodării țărănești autentice, simbolizând specificitatea culturii populare românești.

De altfel, cu ocazia Expoziției Universale de la Viena, 1873, în cadrul acesteia a fost organizat un „sat internațional”, în cadrul căruia au fost prezentate două locuințe originale din Transilvania, precum și case pitorești din România, ceea ce demonstrează originalitatea arhitecturii populare din țara noastră, asemănătoare celei din Austria, Croația, Galiția, Alsacia, regiuni de unde proveneau și celelalte exponate.

Un aer curat, ca la țară, și o liniște patriarhală, ce te invită la reverie, pe care nici nu te-ai fi așteptat vreodată să le întâlnești într-un oraș aglomerat precum Bucureștiul, te înconjoară încă de la primul pas făcut în acest muzeu, devenit de mulți ani o atracție pentru turiștii străini sau români, dar și o scenă pentru evenimente culturale, cu profil folcloric, expoziții etnografice, sărbători populare tradiționale, târguri de prezentare ale unor produse specifice diverselor regiuni ale țării.

Printre aceste manifestări mult așteptate se numără și Târgul Primăverii, unde vedeta indiscutabilă este un mic, delicat și atât de încărcat de simboluri obiect, numit cu gingășie lingvistică măștișor (Martie cel Mic).

Semnificația lui, așa cum îi spune și numele diminutivat, este legată de luna Martie, prima lună a Primăverii. În bogatul calendar de sărbători populare ale poporului român, această perioadă a anului stă sub semnul a două evenimente încărcate de mister: sărbătoarea de Dragobete și Baba Dochia.

Nici până în prezent filologii nu au căzut de acord asupra etimologiei cuvântului Dragobete, sărbătorit în prezent la 24 februarie a fiecărui an, deși în trecut se spunea că Dragobetele începe la 1 martie, cât și asupra semnificației acestuia.

Simeon Florea Marian credea că Dragobetele este o insectă sau un gândac cu care descântătoarele fac farmece de dragoste.

Aceiași plurisemantism și cu privire la semnificația sintagmei Baba Dochia.

Despre sărbătoarea Dragobetelui nu există nici un dubiu că aceasta este o reminiscență străveche, simbolizând ritualul iubirii.

Au existat cercetători care au susținut faptul că Dragobetele se sărbătorește în vechime la 1 Martie, dată la care, la daci și la romani, începea Noul An.

În unele regiuni ale țării, Ziua de Întâi Martie, Dochia, se mai numește și cap de primăvară, în sensul că în această zi începe și vremea primăverii, însă și Dragobetele poartă apelativul „cap de primăvară”.

Ziua de Dragobete reprezintă semnalul de începere a renașterii întregii naturi, de aici și simbolistica purtării măștișorului: obiect cu funcții apotropaice, dar și o dovadă discretă, expusă la vedere, pe partea inimii, la fete și femei, că sunt ocrotite de aceste mici amulete, dăruite în marea lor majoritate de către tineri sau bărbați. Prin intermediul măștișorului, se comunică sentimente de afecțiune, materializate în aceste gingașe și minuscule obiecte cu funcții estetice dar și mistice.

Conform unor diverse tradiții, a căror vechime merge cu siguranță dincolo de granița erei noastre, în ziua de Dochia trebuie să se pună un măștișor la gât (în zilele noastre la piept), pentru ca purtătoarea să aibă noroc, să fie sănătoasă tot cursul anului, să fie curată ca argintul din care a fost confecționat măștișorul.

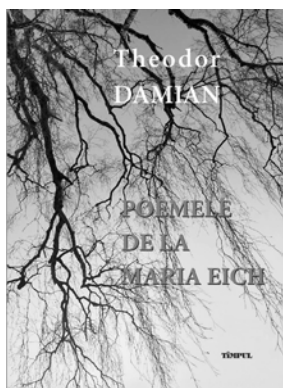
În unele zone ale Balcanilor, măștișorul se poartă doar 12 zile, fiind apoi aninat în ramura unui pom. În România, șnurul se ține legat la mână. „Alții îl poartă până când înflorește păducelul, alții până ce sosesc berzele, iar unii îl scot abia la 1 Mai, când, după ce beau pelin pe iarbă verde îl aruncă pe un pom tânăr” (Cf. Artur Gorovei).

Revenim din nou la dificultatea de a înțelege ce semnifică cuvântul Dochia. Pentru unii, acesta provine din etimonul Dacia, pe când alții consideră că derivă din grecește, cuvântul Evdochia, însemnând plăcere, de unde și numele Sfintei Evdochia, sărbătorită la 1 Martie. Legendele cu privire la cojoacele Babei Dochia sunt deja cunoscute (semnifică nestatornicia vremii), așa că nu mai insistăm asupra lor, doar amintim că, după aceste 12 zile de la începutul lunii martie, numite Zilele Dochiei, urmează, potrivit credințelor populare, zilele sturzului; ale mierlei apoi ale cocostârcului, ciocârliei, cucului, rândunelelor. Cea din urmă zi este ziua micilor, numită încă omătul sau țurțurii. Dacă în acea zi va ninge, se spune că aceasta este zăpada micilor (cf. Artur Gorovei).

Și cu privire la Dragobete sunt multe superstiții populare (ce să faci sau să nu faci în această zi), dar și unele previziuni asupra mersului vremii (de Dragobete, cap de primăvară, dacă ursul iese din bârlog și își vede umbra, adică dacă este soare, va fi vreme rece în continuare, iar ursul va continua să doarmă).

Iată câte semnificații și legende prilejuite de un târg anual de mărtișoare, aceste talismane ale iubirii, care ne transmit de fapt mesaje tainice, venite din adâncul istoriei acestor meleaguri. Dacă veți trece zilele acestea pe la Muzeul Satului, cu siguranță veți zăbovi plini de încântare, încercând să înțelegeți acest univers multicolor, dar plin de tâlcuri profunde.

MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

Theodor Damian la Maria Eich

N-am știut exact ce l-a inspirat pe părintele Theodor Damian să dea titlul recentului său volum de versuri *Poemele de la Maria Eich* (Ed. Timpul, Iași, 2021). Nu eram nici măcar sigur că a existat vreo influență ori vreo presiune în alegerea acestui titlu. Căci un om de calibrul dânsului nu are nevoie de influențe, sfaturi, ori sugestii. Știu însă că poemele adunate în paginile lui sunt un adevărat balsam pentru suflet. Cu privire la cea dintâi problemă m-a lămurit domnul Theodor Codreanu, prefațatorul întregului demers (pp. 5-12). El a fost cel care a prezentat în detaliu întregul travaliu scriitoricesc, a prezentat autorul și a definit geneza textelor antologizate aici:

„Poetul își întâmpină a 70-a aniversară cu poeme inedite structurate în patru cicluri (Maria Eich, Apokalipsa, Germering și Foc), sub titlul Maria Eich, carte adusă sub ochii cititorilor de către Editura Timpul din Iași. Cum se vede, ineditele sunt germinate pe tărâm german, centrul spiritual stimulat fiind o cunoscută mănăstire augustiniană din Planegg, Maria Eich, în apropiere de München și Germering, unde poetul și-a găsit liniștea alături de doamna Damian, în vremea pandemică de coronavirus care l-a carantinat în Germania, timp de cinci luni, în februarie-iulie 2020.

Acolo și-a plămădit cartea despre Maica Domnului din Stejar (vezi legenda despre construirea lăcașului), opul fiind tradus imediat în germană de către Christian Schneck. A fost ca o nouă trecere hipercontinuu prin pustie, de un dramatism infuzat cu finețe de verbul poetului” (pp. 5-6).

Despre conținutul poeziilor ar fi multe de spus, atât din punct de vedere stilistic, cât și în ceea ce privește mesajul lor. Căci părintele autor imprimă fiecărui text care beneficiază de paternitatea sa o notă aparte, mustind a spiritualitate și eleganță. Ba mai mult, scrie cu mesaj. Devine un adevărat apostol al frumosului și promovează principii ce trec dincolo de pompoșenia fadă a unui estetic ce devine scop în sine. Aduce în atenție

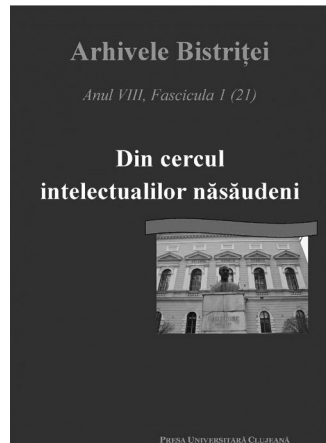
principii universal valabile și valori perene. Iată, de exemplu cum, îmbinând lirismul cu motivul creștin, dânsul reușește să dedice o adevărată odă dragostei:

„Lumea este inundată / de frumusețe / ca pustia Egiptencei / de arșiță / când îngerii îi aduceau / miresme răcoritoare / din a Duhului / tăinuță cădelniță / Iubirea va salva lumea / dar pentru asta / ni s-a trimis / frumusețea / din frumusețe mă nasc / și ea este ultimul drum / născătoarea iubirii / ca iubirea Mariei / în pustia Egiptului / Amo ergo sum” (Amo, p. 27).

Scrierile cu iz mistic nu lipsesc nici ele din pandantul inspirat de experiența trăită în faimoasa abație de pe meleaguri germane. Fie că au valențe cosmogonice, ori antropologice, fie că sunt marcate de un fior ludic huizingian, textele dânsului te transpun într-o lume cu un farmec aparte. Îți oferă, adesea după modelul Euharistic, o pregustare dintr-un univers aparte, ori te lasă să tragi cu ochiul înspre licăririle zorilor unei eternități la care nu ești încă chemat a accede pe deplin. Un astfel de exemplu poate fi considerat poemul *Gura peșterii*: „Câteodată / vezi o stea / și-ți imaginezi / c-ai cutreierat-o / trăiești din închipuire / ca pe furate / crezând că stelele / sub zodia cărora ai trăit / îți sunt cumva / ție îndatorate / Steaua e peștera / în care te nevoiești / în pustie / e stupul tău de albine / intri în el / și nu pățești nimic / ca atunci când pui foc / în cuvânt / și arde / dar nu pe tine / privești gura peșterii / prea mult / până se lipește ochiul de ea / și-l scapi înăuntru / nu se mai poate ca cineva / să-l desferece / ca și cum ușa din fața ta / este pentru o singură trecere” (pp. 53-54).

Cu astfel de slove atent ticluite, în care frumusețea capătă deopotrivă chip și glas arătând înspre Dumnezeu și reflectându-și chipul din El în lume, părintele profesor Theodor Damian vine să-și întâmpine cititorii. Îi îndeamnă să treacă dincolo de barierele simplei lecturi și să simtă. Să adulmece veșnicia, să se-nfrupte din mireasma iubirii și să guste din bucurii ce nu pot fi polarizate altfel decât c-un capăt înspre Rai. Îl felicităm pentru izbânda în lumea muzelor și-i dorim pană inspirată și în viitor!

Reflecția teologică este o constantă a avolumului, și nu doar la modul teoretic, ci cu interpelarea directă a cititorului, ca în cazul poemului *Ești literă*, care se constituie într-o adevărată exhortație înspre asumarea responsabilă a condiției de om, pornind de la scânteia divină existentă în aceasta: „Tu ești literă / din cuvântul rostit / la marele început / n-ai știut că la facerea lumii / Dumnezeu te-a avut în vedere / pe tine / Că ai fost în inima lui / înainte de a fi / ca pruncul în pântecel / miresei / înainte ca mirele / s-o poată peți / Ești literă / din Cuvântul rostit / ai propriul tău sunet / Dumnezeu nu-și anulează / Cuvântul / pentru tine / nu există nicio groapă / în asfințit”.

ELENA M. CÎMPAN

Revista *Arhivele Bistriței* a trecut de numărul 20

Timpul – domnul pe care nicio vamă Nu l-a putut întoarce înapoi...
(Radu Stanca)

Locul unde trebuie să mergi ca să-ți reaprinzi speranța este trecutul.
(Michael Ignatieff)

După 20 de numere ale Revistei (ca *După douăzeci de ani*, de Dumas), în format A 5, cu câte aproximativ o sută de pagini, plus, minus, tipărite la Presa Universitară Clujeană, în seria „Istorie – Societate – Cultură”, avându-i ca referenți științifici pe Adrian Onofreiu, doctor în istorie, de la Serviciul Județean Bistrița- Năsăud al Arhivelor Naționale, și pe Lucian Vaida, doctor în istorie, de la Muzeul Grăniceresc Năsăudean, din Năsăud, coordonatorul, Mircea Gelu Buta, principalul artizan al acestui proiect de referință locală, națională și universală, privește mai departe, în viitor, continuarea acestui vis, convins fiind că mai există suficiente subiecte și teme, personaje și evenimente, ce merită să constituie economia unor alte și alte edificatoare studii de antropologie, cu referire la orașul Bistrița, la Ținutul Bistriței și al Năsăudului, ca locuri în care există destine ce merită aduse în lumina unor pagini îndelung documentate și scrise cu pasiune de cercetător.

Alcătuită pe principii științifice (pe ani, fiecare an cu fascicule, cu număr, cu texte bogate în note, în repere, în explicații, numerotate academic, cu o bibliografie ce impune respect față de munca depusă, de ani, poate, de

lecturi, cu date despre autorii care semnează, în detaliu, cu imagini și fotografii, riguros explicate și datate, unele de o valoare inestimabilă, unicat) revista întrunește rigorile unei publicații de calitate, fără egal în domeniu. Conținutul academic este însoțit de calitatea unor fragmente culturale și literare, întâlnite inevitabil în procesul de creație, de adevărate eseuuri, pe teme diferite, îngemănându-se ca într-un alt tratat al artelor, dar și al științelor, continuându-l pe cel din *Pseudokinegetikos*, al lui Al. Odobescu.

Începută în 2016, revista *Arhivele Bistriței* a apărut cu câte patru numere pe an, în primii trei, și apoi cu câte două numere pe an, în următorii patru. Pentru o imagine asupra preocupărilor, atât ancorate într-o așa-numită temă de actualitate, cât și menită să ofere interpretări asupra istoriilor, dincolo de timp, redăm titlurile, bine alese, ca o trecere în... revistă a Revistei *Arhivele Bistriței*, până la începutul anului de grație 2023. În 2016, „Petru Rareș și bistrițenii”, „Poetul Andrei Mureșanu în memoria contemporanilor”, „Demografie și confesiuni în Transilvania”, „Cu gândul la George Coșbuc” (am intitulat seria „Începuturi”); în 2017, „Mihai Viteazul, apărător al creștinătății”, „Relații interconfesionale în Transilvania”, „Medicii și istoria”, „Alexandru Vaida-Voevod” (s-ar potrive numele de „Rădăcini istorice”); în 2018, anul Centenarului Marii Uniri, evenimentul central al studiilor l-a constituit evenimentul politic, împreună cu Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), cu însemnătatea Bisericii, în formulele „Arhivele și cercetarea istorică în perspectiva mării Uniri”, „ASTRA și Marea Unire”, „Premisele Marii Uniri”, „Bisericile istorice românești din Ardeal și marea Unire”. Din 2019, revista apare bianual: „Făuritorii Marii Uniri” și „Istoria economică a Bistriței” sunt ecouri și prelungiri ale anului 2018. După istorie, politică, economie și medicină, vine rândul învățământului să fie redescoperit, așa cum a fost, reinterpretat și pus în lumina zilelor noastre. Fascicula 1 din 2020 se ocupă de „Învățământul bistrițean după Marea Unire”, iar fascicula 2 a aceluiași an, „Județul Năsăud în perioada administrației militare sovietice”, schimbând registrul spre o zonă militară. 2021, cu „Românii și sașii din Ținutul Bistriței” și cu „Bistrița sub ocupație hortistă”, continuă preocupările de clarificare a unei istorii locale, realist și onest prezentată și interpretată. 2022 este anul cu „Profesorii aromâni trăitori în Bistrița și Năsăud” (Teohar Mihadaș și Ioan Cutova) și cu „Acad. Sever Pop, un destin european”.

Referitor la caracterul antropologic al studiilor din *Arhivele Bistriței*, la capătul acestui șir de titluri, se cuvine menționat faptul că pentru cititori (pasionați de istorie, de cultură, de literatură, elevi, studenți, din țară sau din lume, pentru că Revista se distribuie în instituții și biblioteci din România și din alte țări), acesta este vizibil ilustrat în felul cum circumstanțe sociale, politice, economice, au influențat destinul unor „oameni de seamă”, trăitori în Țara Năsăudului și a Bistriței, atât cât se lasă cunoscut din documente

existente, nu inventate. Din toate studiile respiră caracterul umanist, ca unică salvare din calea nedreptății, de orice fel.

Deși numele Revistei ne-ar duce cu gândul la Arhive-le, ca instituție, la arhive-le mai mult decât o bibliotecă, în mod paradoxal, revista se bazează pe arhive personale, de familie. De altfel, una dintre motivațiile acestui proiect de mare suflat al coordonatorului Mircea Gelu Buta este și aceea că „oamenilor nu le prea place a scormoni pulberea arhivelor, fie din comoditate, din dezinteres, din prejudecăți sau de frică să nu fie descoperite oarece lucruri neplăcute”, cum remarcă Nestor Șimon, secretar la Fondurile grănicerești românești.

Dacă este adevărat că valoarea unei reviste constă în notorietatea celor care scriu și publică în paginile ei, atunci, neîndoind, prestigiul „Arhive-lor Bistriței” este asigurat. De-a lungul timpului, au semnat studii de referință și au contribuit la „profilul” Revistei, Mitropolitul Andrei, acad. Ioan-Aurel Pop, Nicolae Manolescu, Alex Ștefănescu, Tudorel Urian, Mihai Zamfir, Andrei Marga, Aurel Rău, Sorin Dumitrescu, directori de institute, de instituții, membri titulari și membri corespondenți ai Academiei Române, scriitori și istorici locali.

Anul VIII al *Arhivelor Bistriței*, 2023, debutează cu Fascicula 1 (21), „Din cercul intelectualilor nășăudeni”.

Ca de fiecare dată, textul de început în Revistă îi aparține lui Mircea Gelu Buta, care dă tonul, cu un eseu despre „Ce este un om cult” („Cultura profesională să fie secondată de o cultură literară, muzicală, plastică, și de o exprimare elevată...”), ridicând ștacheta la înălțimea așteptărilor de cititor. Urmează studii dedicate lui Nestor Șimon, istoricului Dumitru Protase, lingvistului Nicolae Drăgan și lui Sever Pop, semnate de Adrian Onofreiu, Dan Lucian Vaida, Gabriela Violeta Adam, Doina Grecu și Veronica Ana Vlașin (Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca), Florica Coruțiu, Gabriela Lucreția Dâncu, Claudia Septimia Sabău (Univ. „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca).

La bogăția de idei, de documente și de relatări, de care dispune revista *Arhivele Bistriței*, s-ar crede că ea nu vine din trecut (acel trecut încheiat), ci din viitor (un viitor, ale cărui limite sunt nedefinite și asigură tot farmecul textelor, izvorâte de dincolo de praful vremii și sortite unei suprafețe de oglindă).

Viorica Colpacci, *Cosmogonie* (detail)

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele
Adresa .....
Oraș/stat .....
Cod.....
Tară.....

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele.....
Adresa .....
Oraș/stat .....
Cod.....
Tară.....

Suma: .....

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check sau money order. Donațiile se scad la taxe.

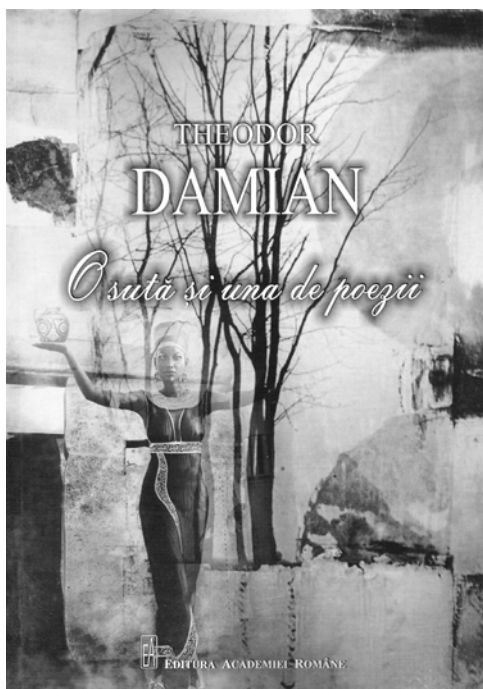
Biserica noastră: St. George Episcopal Church in Astoria, pe 27 Ave cu 14 Street (lângă East River).

Slujbele duminicale (Sf. Liturghie) au loc la ora 1:00 PM.

Mijloace de transport: Metrou N și W până la stația Astoria Boulevard; bus Q18 (stop 14 street), Q102 și Q103.

Studiul Biblic (sunați pentru înscriere la 718-626-6013)

Cenaclul literar „M. Eminescu”: vinerea sau duminica la fiecare două săptămâni. Vizitați www.romanian-institute-ny.org sau vedeți anunțurile afișate pe pagina facebook „Theodor Damian – New York”.

Theodor Damian, *O sută și una de poezii*, antologarea poeziilor aparține autorului, nota biobibliografică, selecția reperelor critice și prefață de Theodor Codreanu, Editura Academiei Române, București, 2022

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie
F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie
Iqbak, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou si modern pentru:

X-Ray
EKG

Spirometrie (Evaluari Pulmonare)
Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace
Cardiotrace (EKG prin telefon)
24 de ore Halter Monitor
Sigmoidoscopii si Pap smear
Tens (Stimulare electrica)

Ultrasound

Timpanometrie
toate testele de sange si urina
teste pentru depistarea
canerului de colon si ulcer
teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)
Tratamente specializate

Luni, Marti, Joi 10am-8pm

Miercuri 4-8pm

Sambata 10am - 4pm

fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)

bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,
Jackson Heights

Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,
unde schimbati cu Q 104.

